

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ZAPADNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOSTI

KATEDRA ZA SLOVAČKI JEZIK I KNJIŽEVNOST
PREVODITELJSKO-KULTUROLOŠKI SMJER

Michaela Radváková

Prijevod i analiza prijevoda književnog djela *Živé ploty* Sone Urikove

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Ivana Čagalj

Komentor: Mgr. Martin Machata

Svibanj, 2018.

Sadržaj

1. Uvod	3
2. O autorici: <i>Soňa Uriková</i>	5
3. Interpretacija zbirke <i>Živé ploty</i>	6
4. Prevođenje i kultura	9
5. Književno prevođenje	11
6. Prijevod teksta <i>Živé ploty</i>	13
6.1. <i>crna ovca</i>	13
6.2. <i>ľubica</i>	16
6.3. <i>priča o kokoši</i>	18
6.4. <i>kad izađe prva zvijezda</i>	24
6.5. <i>čkalj</i>	27
6.6. <i>veslo</i>	30
6.7. <i>amazonka u akvariju</i>	33
7. Analiza prijevoda	41
7.1. Fonološka razina prijevodne analize	41
7.2. Grafološko-ortografska razina prijevodne analize	42
7.3. Leksička razina prijevodne analize	43
7.3.1. Leksička razina prijevodne analize na razini riječi	43
7.3.2. Leksička razina prijevodne analize na razini frazema	46
7.3.3. Leksička razina prijevodne analize na razini lažnih prijatelja	49
7.4. Gramatička razina prijevodne analize	54
7.4.1. Premještanje	54
7.4.2. Dopuna	57
7.4.3. Izostavljanje	60
7.4.4. Zamjena	62
7.5. Sleng i kolokvijalizmi	63
7.6. Kulturne realije	65
7.7. Prevođenje vlastitih imena	66
8. Zaključak	68
9. Literatura / Izvori	70
10. Dodatak – skenirani izvornik	73

1. Uvod

Čitajući razne vrste romana, pripovijedaka, drama i poezije tijekom studija slovačkog jezika i književnosti ni jedna knjiga nije na mene ostavila dojam kao knjiga *Živé ploty* mlade autorice Soňe Urikove.

Soňa Uriková imala je priliku gostovati na Filozofskom fakultetu u Zagrebu u listopadu 2016. godine kada je predstavila svoju zbirku pripovijedaka. Knjiga *Živé ploty* osvojila je prestižnu slovačku nagradu za književnost Anasoft litera 2015. godine. Na gostovanju je Uriková pročitala dio iz svoje knjige nakon čega sam knjigu odlučila pročitati cijelu, a to je bio povod za odabir teme diplomskog rada. Drugi razlog za odabir ove teme je taj što sam htjela približiti njen rad i stvaralaštvo hrvatskoj publici, obzirom da još nije poznata u Hrvatskoj, odnosno moglo bi se reći, sigurno još manje nego u Slovačkoj. A treći je razlog studij prevoditeljsko-kulturološkog smjera zbog čega sam odlučila iskoristiti stečeno znanje i okušati se u prijevodu književnog djela u okviru diplomskog rada.

Naslov diplomskog rada je *Prijevod i analiza prijevoda književnog djela „Živé ploty“ Sone Urikove*. Obzirom na opseg same zbirke (168 stranica), prevedeno je samo prvih 77 stranica knjige, no, uzimajući u obzir font slova, format stranica te popratne ilustracije između pojedinih pripovijedaka to iznosi ukupno 31 karticu teksta, odnosno sedam pripovijedaka.

U prvom dijelu rada predstavljena je autorica Soňa Uriková i zbirka *Živé ploty*, nakon toga slijedi kratka analiza i interpretacija zbirke, ukratko je predstavljen pripovjedač i fabula svake pripovijetke. Zatim slijedi definicija prevođenja i vrsta prevođenja te definicija kulture i odnosa kulture i prijevoda. Slijedi prijevod zbirke na hrvatski jezik te translatološka analiza. Objašnjene su četiri razine prijevodne analize također popraćene primjerima. Najviše smo se posvetili leksičkoj razini prijevodne analize smatrajući da se upravo ovdje kriju najveće poteškoće prevođenja sa srodnih jezika. Tu smo vrstu analize potkrijepili primjerima lažnih prijatelja i frazema te smo nastojali upozoriti na to koliko je važno dobro poznavanje obaju jezika prilikom prevođenja.

U analizi prijevoda posebna se pozornost posvećuje i kulturemima, slengizmima i kolokvijalizmima te antroponimima. Na kraju rada donosi se zaključak, popis korištene primarne i sekundarne literature, kao i ostalih izvora, a kao dodatak na samom kraju rada nalazi se skenirani izvornik.

Smatramo da će ovim radom barem djelomično biti objašnjene neke od poteškoća književnog prevođenja i zahtjevnih prevoditeljskih odluka koje su ovdje potkrijepljene primjerima iz prijevoda te da će čitatelji ovoga rada dobiti uvid u kompleksnost prevoditeljskog posla. Nadamo se i da će čitatelj pobliže upoznati djelo iz suvremene slovačke književnosti, upoznati novu autoricu te da će moći usporediti cjelokupni prijevod (prvih sedam pripovijedaka iz zbirke) na hrvatski sa slovačkim izvornikom.

Ovim smo radom htjeli prikazati i razine prijevodne analize na primjeru dvaju vrlo bliskih jezičnih sustava uzmemo li u obzir geografski položaj, povijesne i kulturne činjenice te pripadnost slavenskoj skupini jezika. Slovački i hrvatski jezik imaju mnogo zajedničkih obilježja, ali među njima postoje i razlike koje prevoditelj mora uzimati u obzir i pronaći najbolje moguće rješenje za njihov prijevod. Upravo srodnost dvaju jezika često prilikom prevođenja stvara najveće poteškoće.

2. O autorici: Soňa Uriková

Soňa Uriková rođena je 1. rujna 1988. godine u Považskoj Bystrici u Slovačkoj. Završila je filmsku scenaristiku i dramaturgiju na Visokoj školi muzičkih umjetnosti (VŠMU) u Bratislavi. Dobitnica je brojnih nagrada na različitim književnim natjecanjima (*Poviedka, Jašikove Kysuce, Medziriadky*, nagrada *Ivan Krasko*, nagrada u kategoriji *Mladý tvorca* za književnost). Godine 2015. debitirala je zbirkom pripovjedaka *Živé ploty*, a zajedno s drugim autorima objavila je još nekoliko pripovjedaka u zbirci *Poviedka 2011*.¹

Uriková pripada razdoblju suvremene slovačke književnosti. U svojim se pripovijetkama bavi modernim temama suvremenog društva poput međuljudskih odnosa i egzistencijalističkih pitanja. Njene su pripovijetke svakodnevne i univerzalne, jednostavno i pomalo flegmatično ispričane, a ujedno imaju neku dozu mističnosti zbog otvorenog, nedovršenog kraja i neidentificiranog konkretnog mjesta i vremena radnje. Upravo zbog ove univerzalnosti njene će pripovijetke na vrlo sličan način razumijeti slovački i hrvatski čitatelj, izuzmemo li činjenicu da su u prijevodu imena likova i neke kulturne realije ostali u izvornom slovačkom obliku.

Vrlo interesantan je i autoričin stil pisanja i pomalo drugačiji način pripovijedanja u kojem ponekad kao da nešto nedostaje, međutim, ovakav način pisanja pripisujemo upravo flegmatičnosti i ležernosti te autorskoj slobodi.

¹ <http://www.litcentrum.sk/slovenski-spisovatelia/sona-urikova>, posjet 11.1.2018.

3. Interpretacija zbirke *Živé ploty*

Knjiga *Živé ploty* sastoji se od sedamnaest pripovijedaka koje opisuju događaje iz života mladih ljudi. U središtu je svake pripovijetke ženski lik koji se suočava sa životnim problemima, često se nalazi u graničnim situacijama iz kojih pokušava pronaći izlaz. Radnja svake pripovijetke vrlo je jednostavna. Likovi imaju tipična slovačka imena s kojima se čitatelj susreće svakodnevno i na taj mu način likovi djeluju blisko. Likovi nisu detaljno razrađeni, o njihovoj karakterizaciji zaključujemo samo iz njihovih postupaka.

Upravo jednostavna karakterizacija likova, njihovih postupaka i imena ili same radnje daje čitatelju ovih pripovijetki osjećaj kao da one nisu dovršene i čeka vrhunac. Međutim, tog vrhunca nema i mnogo toga ostaje nejasno. Čitatelj sam mora stvoriti svoj završetak. S druge se pak strane čitatelj može vrlo lako poistovjetiti s likovima kao i s određenim situacijama jer su one univerzalne, mjesto radnje u svakoj pripovijetki je arhetipsko, a nema ni točno definiranog vremenskog perioda u kojem se radnja odvija.

U zbirci je prije svega riječ o međuljudskim odnosima. Čitatelj se može poistovjetiti s likovima, proživljavati određene situacije s njima, imati osjećaj kao da se nešto slično, ako ne i identično, dogodilo i njemu.

Pripovijetke su jednostavne, vrlo se lako i brzo čitaju, no kao što je napisala i „Julka Oreska“ u recenziji ove knjige: „Prečítate ich rýchlo, ale ostávajú vo vás dlhšie“² - Pročítate ih vrlo brzo, ali u vama ostaju mnogo duže. Upravo ta lakoća čitanja i otvoreni kraj potiču čitatelja da promisli o životu, ponašanju i međuljudskim odnosima.

Radnju pripovijedaka teško je prepričati. Svaka je pripovijetka poput isječka iz života mladih ljudi, dobivamo uvid u određenu situaciju ili kraći period, ali ne u cijeli život. Pripovjedačica koja je ujedno i lik u pripovijetki *crna ovca* u djetinjstvu je bila platonski zaljubljena u susjeda. Sada, kada je ona odrasla i živi u stanu s cimerima, ostvaruje odnos s cimerom Martinom. Martin, međutim, odlazi i ona ga više nikada ne susreće, baš kao ni svoju platonsku ljubav iz mladosti.

Ľubica, u pripovijetki *ľubica* bila je sestrična, a sada životni uzor pripovjedačici. Ona se, po uzoru na Ľubicu, ponaša buntovno te napravi čak i istu tetovažu. Njih dvije ranije su

² <https://www.goodreads.com/book/show/28797921-iv-ploty>; posjet 11.1.2018.

odlazile kod iste bake. Jednom prilikom pripovjedačicu baka vidi u neprimjerenoj situaciji s Jožom i od šoka umire.

Priča o kokoši govori o dvije sestre, Martini i Kati, koje pomažu baki s klanjem kokoši, a istovremeno i o prijateljsko-partnerskim odnosima o kojima sarkastično raspravljaju prijatelji uz piće u krčmi.

Pripovjedačica, ujedno i lik u pripovijetki *kad izađe prva zvijezda* priprema božićnu večeru koja zahtijeva puno truda i organiziranost, međutim, ne dobiva podršku od svog partnera, nego sve radi sama. Nakon večere koja nije prošla kako je ona zamislila odlazi u crkvu na ponoćku, a zbog doživljaja i dojmova cijelog dana po noći sanja čudan, morbidan san.

Pripovjedačica u pripovijetki *čkalj* nesretnim slučajem uspijeva zabosti čkalj sebi u oko. Unatoč bolovima u oku vodi susjedinog psa u šetnju kojemu se putem na dlaku također zalijepi mnogo čkalja, ali kupanjem u rijeci Váh se oboje uspijevaju riješiti čkalja – pas iz dlake, pripovjedačica iz oka.

Táňa i Honza u pripovijetki *veslo* paze na nekolicinu djece iz doma. Jedne večeri spremaju se ići veslati na jezero. Djeca se raštrkaju prema stablima, ali se ubrzo iz šume začuje vika i djeca prestrašeno dotrče natrag, a Táňa shvati da jedna djevojčica nedostaje.

U *amazonki u akvariju* glavni je lik Saša, mlada žena koja radi tri posla kako bi preživjela i otplatila dugove. Živi s dečkom Erikom koji također ima dugove. Njih dvoje broje svaku lipu sve do jednog dana kada Saši sine ideja da ukrade vrijednu ribu iz akvarija u pet centru u kojem radi.

Iz ovih se kratkih opisa svake prevedene pripovijetke može primijetiti da je svaka od pripovijedaka pomalo kaotična i nejasna. No, i unatoč tome pripovijetke se lako čitaju, a jezik pripovijedanja također je vrlo jednostavan. Riječ je o neformalnom, razgovornom jeziku kako među likovima, tako i kod pripovjedača. Pripovjedač, odnosno pripovjedačica varira između prvog i trećeg lica. Najčešće je u prvom licu, odnosno u pet prevedenih pripovijedaka je u prvom licu, a u preostale dvije u trećem. Pripovjedač je uvijek ženski lik koji, ako je u prvom licu, ujedno sudjeluje u radnji. To je lik samostalne, svestrane i pomalo buntovne žene (djevojke) koja se suočava sa svakodnevnim problemima vezanim uz obitelj, partnera, prijatelje, kućanstvo ili posao. Likovi se nađu u uobičajenim situacijama koje pokušavaju riješiti ili barem vladati njima. Na temelju jezika i dijaloga između likova u pripovijetkama

možemo zaključiti da su likovi suvremeni, moderni mladi ljudi. U pripovijetkama u kojima je pripovjedač u prvom licu, odnosno jedan je od likova, subjektivan je, iznosi svoja mišljenja i često sarkastičan stav. Takav pripovjedač ne zna kako će se događaji odvijati jer nije sveznajući te ne saznajemo ni o razmišljanjima ni o unutarnjim monolozima likova. U svim pripovijetkama, bez obzira je li riječ o pripovjedaču u prvom ili trećem licu, on vidi onoliko koliko vidi i lik, odnosno, ne zna sve. Isto tako, u šest pripovjedaka pripovjedaču ne znamo ime, bio on jedan od likova ili samo pripovijedao radnju. Na temelju toga čitatelji su ostavljeni da sami donose zaključke te da sami stvore sliku o likovima i njihovim postupcima jer pripovjedač ništa ne sugerira i ostavlja čitatelja da prosudi sam.

Unatoč pomalo morbidnim prizorima knjiga na čitatelja djeluje smirujuće i opušteno upravo zbog osjećaja da su nam situacije i likovi dobro poznati, ne moramo ih posebno predočiti i sami kreirati, a smirujućem doživljaju doprinosi i vizualni identitet knjige. Od boja na koricama do ilustracija između pojedinih pripovijedaka³, kao i mala početna slova u nazivima, što je još jedan pokazatelj neformalnosti i ležernosti. Mala početna slova odlučili smo zadržati i u prijevodu zbirke kako bi atmosfera i neformalnost, a ujedno i zaigranost, ostali prisutni i u prijevodu. Naslov smo preveli doslovno - *Žive ograde*, smatrajući da je nužno da značenje ostane isto u izvorniku i u prijevodu.

³ Knjigu *Živé ploty* ilustrirao je Tomáš Kompaník.

4. Prevođenje i kultura

O prevođenju i kulturi napisano je već mnogo toga. Postoji mnoštvo teorija i definicija tih dvaju pojmova. Pojmom kultura u prijevodu znanstvenici su se počeli sustavno baviti tek u novije doba jer je prijevod nekada služio isključivo za pojednostavljenje komunikacije između dvije kulture, a pojam kultura u njima nije bio od veće važnosti.

Ivirova (1984: 11) definicija prevođenja spominjana je već bezbroj puta u mnogim radovima, ali valja je ponoviti jer je sveobuhvatna: „*Prevođenje, kao oblik ljudske djelatnosti, sastoji se od pretvaranja informacije (misli, osjećaja, želja, naredbe) izražene jednim jezikom u jednakovrijednu informaciju izraženu nekim drugim jezikom.*“

Prevođenje kao takvo postoji još od doba usmene i narodne književnosti. Međutim, tada je služilo isključivo za olakšanje komunikacije i sporazumijevanje među ljudima. Disciplinom kojom su se znanstvenici počeli baviti postaje tek polovicom 20. stoljeća. Prvi pisani prijevodi zabilježeni su još za vrijeme antike kada se prevodila Homerova *Odiseja* (vidi Stojić, Brala-Vukanović, Matešić 2014: 16). U početku su se prevodili samo liturgijski tekstovi koji su služili za mise i bili su neizmjerljivo vrijedni.

Svaki je prijevod novi original u novom jeziku jer prijevod nikada ne može biti identičan izvornom tekstu. I da je prijevod doslovan, i da su sva značenja u originalnom tekstu i prijevodu identična, svaki bi čitatelj prijevod razumio različito od originala. Svaki čovjek ima drugačije iskustvo i na drugačiji način doživljava stvari oko sebe zbog čega ne postoje dva identična viđenja svijeta, stoga se ni doslovan, identičan prijevod ne bi razumio jednako. Način na koji interpretiramo (fikcionalni) svijet određen je i kulturom kojoj pripadamo, stoga ne čudi da će svaka osoba tekst razumjeti i doživjeti na svoj način.

Prijevod, s jedne strane, ističe različitost jezika i lingvistički obogaćuje jedan jezik drugim, a s druge strane ističe razlike između kultura, ne iz razloga da se osuđuju ili kritiziraju, nego da bi se međusobno upoznale i razumjele jedna drugu.

Postoji i druga, suprotna tendencija koja pak neutralizira kulturne posebnosti izvornika, međutim, smatramo da je očuvanje karakterističnih elemenata kulture ključno za razumijevanje djela u cijelosti. To smo implementirali i u prijevodu pripovijedaka iz navedene zbirke i nastojali prikazati u analizi prijevoda.

Svi prijevodi značajno pridonose ne samo razvoju kulture, nego i obogaćivanju jezika, a prijevodom domaći leksik postaje bogatiji za nove riječi i izraze. Prevoditelj kreira novi tekst koji prilagođava čitateljima u ciljnoj kulturi, no, potrebno je da se u tekstu osjeti i postojanje originalne, odnosno izvorne kulture.

Prijevod implicira razumijevanje određene kulture, a kultura ne bi postojala bez da razumije drugu kulturu. Oslonimo li se opet na Ivirovu (1991: 145) definiciju saznat ćemo da „svaki čin prevođenja predstavlja pokušaj premošćivanja kultura.“ Upravo je prijevod taj koji će joj tu drugu kulturu približiti. Na prijevod se nikada ne gleda samo kao na konkretan, gotov tekst, nego se u obzir mora uzeti i njegov odnos prema okolini, kao na primjer upravo odnos prema kulturi ili društvu. Prijevod u određenom jeziku djeluje kao kulturni tekst koji nosi određene vrijednosti kao što su nacionalnost, jezik ili identitet (vidi Vajdová 2009: 11).

Vladimir Ivir (1991: 145) tvrdi da je kultura „sveukupnost znanja, vjerovanja, obraza života i ponašanja što proizlaze iz čovjekove sposobnosti usvajanja i prenošenja znanja s jednog pripadnika društvene zajednice na drugog i s generacije na generaciju.“ Njegova teorija, po našem mišljenju, obuhvaća sve najbitnije u definiranju kulture, stoga smatramo da je njegova definicija sveobuhvatna.

Boasova⁴ tradicija tvrdi da je kultura proizvod jezika, a jezik proizvod kulture. Međutim, kultura i jezik nisu ovisni jedan o drugome zato što skupine s različitim kulturama mogu koristiti isti jezik dok ljudi koji koriste potpuno različiti jezik mogu imati jednake određene osnovne kulturne odnose. Jezik je dio kulture, a kulturu nije moguće razumjeti ako nemamo izravan pristup njenom jeziku. Jezik i kultura razvijali su se istovremeno utječući jedno na drugo. Jezik je nositelj kulture jer upravo on ljudima u svakom društvu omogućuje međusobno podijeliti iskustva i uvjerenja te ih prenijeti na sljedeće generacije (vidi Grgić 2005: 12).

Prijevod nam uvijek otkriva odnose među pojedinim kulturama bilo da su one međusobno bliske ili udaljene. Iz prijevoda možemo naučiti nešto o kulturi iz koje izvorni tekst potječe. Međutim, što su kulture međusobno sličnije, prevođenje može upravo zato biti otežano. Problem je u vrlo sličnim, ponekad i istim izrazima, odnosno lažnim prijateljima koji se pišu jednako ili vrlo slično, a značenje im je različito, često i potpuno suprotno. Upravo te razlike u jezicima stvaraju potrebu za prevođenjem. Takav je slučaj upravo sa

⁴ Franz Boas – jedan od osnivača moderne američke antropologije, često nazivan „ocem američke antropologije“; stručnjak i za mnoge druge discipline.

slovačkim i hrvatskim jezikom, odnosno slovačkom i hrvatskom kulturom koje su geografski vrlo bliske, a dijele i određene kulturno-povijesne sličnosti.

5. Književno prevođenje

Književno prevođenje prevoditelju postavlja težak zadatak. On u svom tekstu mora objasniti i što vjernije prenijeti izvornik. Kod književnog prevođenja posebno je važno pažnju obratiti na jezične specifičnosti i različite jezične razine u originalnom tekstu.

Književno prevođenje vrlo je složen proces prijenosa teksta iz jednog jezičnog sustava u drugi. Dok je kod administrativnog prevođenja važna terminološka točnost i jasnoća izrečenog, u književnom tekstu su riječi višeznačne te je važan stil i umjetnički dojam, a naravno i odlično poznavanje jezika s kojeg se prevodi te još više jezika na koji se prevodi.

Književni se tekstovi za razliku od drugih tekstova prevode slobodnije što je na neki način mnogo složenije od 'shematiziranog' prevođenja neknjiževnih tekstova. Književni su tekstovi mnogo kompleksniji i u njima se pozornost osim na jezik usmjerava i na druge elemente koje čine književno djelo umjetničkim. Mora se vjerodostojno prenijeti ne samo umjetnički doživljaj, nego i stil te izričaj pojedinog autora. Upravo zbog neodređenih metodoloških postupaka književno je prevođenje zahtjevno i problematično. Književni su tekstovi bogatiji i kompleksniji. U jezičnom i stilskom pogledu oni su promišljeni mnogo kreativnije od uporabnih tekstova. Upravo ta jezična raznolikost i slikovitost zahtijeva različite pristupe prevoditelja. Književni tekstovi ne slijede strogu i unaprijed određenu metodologiju prevođenja.

Prevođenje je prije svega interpretacija i prenošenje značenja književnog teksta i na taj je način prevoditelj interpret. On mora prenijeti tri cjeline koje sačinjavaju književno djelo, a to su sadržaj, stil i (preneseno) značenje (vidi Stojić, Brala-Vukanović, Matešić 2014: 97).

Za prevođenje bilo kojeg književnog djela potrebno je, osim potpunog razumijevanja teksta, poznavati i književnost općenito, što podrazumijeva znanje iz znanosti o književnosti, povijesti književnosti, književnu kritiku i književnu teoriju, a nerijetko i poznavanje autorovog opusa, njegove biografije, stila pisanja i područja interesa te duh vremena u kojem je stvarao.

Prevoditelju je cilj proizvesti značenjske odnose koji imaju jednaku vrijednost kao i original. Potrebno je prevoditi smisao, a ne riječi. Prijevod kod čitatelja mora izazvati isti učinak i ostaviti isti dojam kao što bi to izazvao izvornik u jeziku originala. „Ako je djelo prevedeno na ciljni jezik, ponovnim prijevodom na izvorni jezik zadržano je njegovo značenje“ (Stojić, Brala-Vukanović, Matešić 2014: 99). Ovakav postupak naziva se reverzibilnost. To je zahtjev koji bi prevođenje umjetničkog djela trebalo zadovoljiti.

Na prevoditelju je da odluči koju će metodu prevođenja odabrati da bi najlakše ostvario ekvivalent izvornika. Prijevod treba imati isti efekt i postići isti estetski učinak kao izvornik jer se ugrađuje u domaći kulturni kontekst i tako postaje ravnopravan izvorniku. Prevoditelji na neki način postaju posrednici između autora originala i čitatelja koji ne znaju jezik originala.

Sam stil književnog djela se ne prevodi, nego se za njega u prijevodu stvara vjerodostojna zamjena da bi se umjetnički doživljaj što više približio originalu. Stil se postiže izborom leksika i sintakse. Ako je stil nekog književnog djela tradicionalan, prijevod bi trebao biti napisan u tradicionalnom stilu, i obrnuto, ako je specifičan i prijevod bi trebao imati što sličniju vrstu specifičnosti. Za prevoditelja je najvažnije prepoznati stil originalnog teksta jer će jedino tako dobiti uvid kako da oblikuje svoj prijevod. Trebao bi odabrati sličnu metodu i stil koncipirati na način da odabere stilsku zamjenu koja će najbolje odgovarati, odnosno koja će biti najbližnja stilskim jedinicama izvornika (vidi Vevar 2000: 124).

Prije bilo kakvog započinjanja prevođenja bitno je razumjeti originalni tekst i shvatiti karakteristike samog teksta. Prevoditelj se na neki način smatra i interpretatorom teksta kojeg interpretira svojim čitateljima: „*Prevodilac se odnosi prema tekstu kao interpretator: on ne samo da prevodi već izlaže tekst, tj. logicira (ga), dopunjava, intelektualizira i time često lišava tekst estetski djelatnog činioca – napregnutosti između misli i njenog izraza.*“ (Levý, 1982: 147) Mora ga čitateljima učiniti razumljivim i dostupnim i mora im ga znati prenijeti.

Prevođenje književnih djela ne znači samo pravilnu upotrebu gramatike. Osnovna je svrha osigurati kvalitetno čitateljsko iskustvo, odnosno prenošenje emocija pisaca, određene karakteristike i stilistiku teksta. Književni tekst zahtijeva dvije bitne pretpostavke, a to su izvedba i interpretacija kulture na semantičkoj i sintaktičkoj razini. Kako bi se to postiglo na najbolji mogući način prikazat ćemo i objasniti na primjerima četiri razine prijevodne analize.

6. Prijevod teksta *Živé ploty*

Slijedi prijevod prvih sedam pripovjedaka iz zbirke *Živé ploty*. Kao što smo spomenuli ranije u interpretaciji zbirke odlučili smo u prijevodu zadržati mala početna slova.

6.1. crna ovca

Dok smo bili djeca na praznike smo odlazili samo kod jedne bake, drugoj je kuća bila mala i pljesniva. Kod nje sam bila na praznicima samo jednom i odmah sam se zaljubila u sina od susjeda. Imao je irokezu nasred glave i nabrijanu staru škodu u kojoj je zajedno s dečkima iz njegovog punk benda prevezio instrumente.

Znali su do kasna svirati u vrtiću koji je bio nasuprot bakine kuće. Prvu sam večer slušala njihovo neujednačeno udaranje na bubnjeve iz mraka spavaće sobe. Drugi dan sam kao izgovor iskoristila sok od naranče i izašla iz kuće kao da idem na poljski wc. Stajala sam na ulaznim vratima kad je iz vrtića istrčao moj punker. Ispovraćao se pred vratima, hrptom dlana obrisao usta, pogledao me i s osmijehom na licu pljunuo na pod.

Mama i baka su ga tračale dok su pravile zimnicu, a ja sam cijelo vrijeme zamišljala kako bi to izgledalo kad bih ga dovela doma kao svog dečka. Tata bi bio raspoložen prijateljski, ali nakon što bi dečko otišao, očitao bi mi bukvicu. Odmah bi mu bio one naušnice iščupao iz uha. A tek ona kokotica na glavi? Oči našminkane, hlače pripijene, ruke istetovirane. Atributi bi se pojačavali sve do vulgarizama, a u najgoroj bih verziji završila na ulici.

Praznici su završili, punker se ošišao ili odselio i nikada ga više nisam vidjela. Ako sam dovela nekoga doma, bio je to pristojan dečko koji je mami očistio orahe, s ocem očistio gnoj, a sa sajma mi donio medenjaka u obliku srca.

Martina sam srela u trenutku kada sam u hodniku svog novog prebivališta začula lupanje i viku. Sišla sam niz stepenice na čijem je kraju sjedila neka susjeda i pritiskala si gležanj. Urlikala je kao da joj skidaju kožu s tijela sve dok nisu dojurili i drugi ljudi. Nisam znala kako da joj pomognem, nikoga tamo nisam ni poznavala.

Stajao je kraj mene, a meni je palo na pamet da bih mu mogla pružiti ruku. Promatrao je susjedu raširenu na podu. Odjednom nas je tamo bilo previše, stoga sam se lagano povukla i otišla u zajedničku kuhinju skuhati špagete.

Jedne nedjelje poslijepodne sam u kuhinji prala suđe. Bile su tropske vrućine, nosila sam samo laganu ljetnu haljinu i gaćice s uloškom s krilcima. Sinoć se previše popilo pa su zato svi još spavali.

Ušao je u prostoriju, pripit zbog previše popijenih čašica kojima se htio riješiti mamurluka. Muškarci su cijeli vikend bili jaki na riječima. Tvrdili su da bi ih žene u kući trebale na njihov zahtjev seksualno zadovoljiti. Cure ih nisu doživljavale, bile su to samo riječi muškaraca koji su se na suncu predugo dodavali loptom.

Martin mi je prišao s leđa i tijelom me pritisnuo uz sudoper. Mislila sam da samo neumjesno nastavlja noćnu zafrkanciju, no u tom me trenutku ugrizao za rame.

„Gle, ti se sviđaš meni, ja se sviđam tebi. K tome te već dva dana pokušavam slomiti. Zašto ne bismo jednostavno uživali kad već živimo zajedno?“

Rukom mi je podizao haljinu i ja sam se tada sjetila da imam menstruaciju.

Bilo me je jako sram. Udarila sam ga po prstima i što je moguće uvjerljivije rekla da prestane. Nije me pustio. U cijevima se čula voda pa se moglo pretpostaviti da se netko od ukućana tušira. Tamo me ionako nitko ne bi čuo da vičem.

Tijelom sam odgurnula Martina i mucala neke isprike koje je, začudo, shvatio. Ušla sam u svoju sobu i tek tu me je dostigao šok pa sam se bila naježila po vratu i uložak me počeo škakljati.

„Pa taj gad te htio silovati!“ vikale su i pisale u porukama prijateljice kojima sam se povjerila o tome da me nekakav Martin s nižeg kata naslonio na kuhinjski element.

„Pazi se ili se odseli.“

U ponedjeljak nakon dolaska s posla sam se na brzinu otuširala i sišla u kuhinju. Upravo ju je meo, bio je njegov red za čišćenje.

„Nas dvoje smo u dobrim odnosima, zar ne?“ pitala sam ga iskreno. Pogledao mi je u noge umjesto u lice.

„Zašto hodaš bosa ovuda? Samo ćeš smeće razvući okolo“, bacio je metlu na pod.

Navečer se nije pojavio ni u vrtu, ni u kuhinji, a ako smo se slučajno sreli u hodniku, samo je kimnuo glavom kako bi pozdravio. A ja sam mu tako jako htjela reći kako sam sretna da je u sebi skupio hrabrost.

„Hrabrost za što, silovati te?“ vrtjele su glavama prijateljice koje još nisu znale da ja već razmišljam o nečem drugom i napraviti ću po svome.

Sljedeće subote smo se u vrtu zapričali sve do nedjelje.

„No, no“, uzdahnula sam bolno, no s osmijehom na licu.

„Što?“

„To je iz jednog vica.“

„Kakvog?“

„Da muž vodi ljubav s nekom strankinjom, recimo Japankom. A ona stalno plače no no, a muž kaže, nije dovoljno. I nastave voditi ljubav, a ona ponovno no no, a on opet nije dovoljno. I onda mu ona objasni da ne govori je li dovoljno ili nije, nego da to znači rupicu iznad.“

Smijao se toliko glasno da je probudio cijelu kuću. Kao i uvijek.

„Ovo ću zapamtiti.“

Irokezu doduše nije imao, ali je zato puštao dugu čupavu bradu, pa je izgledao više kao četrdesetogodišnjak bez kuće, nego dvadesetogodišnjak. Tetovirao se je sam i većinu ožiljaka zadobio padovima po stepenicama ili s bicikla. Nikada nisam pitala što misli o punku. Bio ga je uvijek pun vrt, autobus i balkon. Na njega se jednom popišao i nije mu nimalo bilo žao. Ni ulošci mu nisu smetali.

Ležala sam kraj njega ispod istog popluna, što nije uvijek bilo najbolje, posebno ne kada smo ujutro trebali ustati na posao, a intimnost naših tijela nam nije donosila dovoljno opuštanje.

„Drugi ljudi već spavaju da bi ujutro mogli ustati na posao.“

„Drugi su ovce. Ja nisam.“

„Jesi, jesi. Pa vidi, živiš samo od trave.“

Nasmijao se i povukao dim iz bongaa. Oči su mu već bile crvene, a ni prozirni šmrkalj mu nije previše smetao.

Jastuk sam imala samo jedan. Uvijek sam mu ga rado i iskreno ponudila, a ja bih spavala na plišanjoj ovci.

Počeli su praznici. Martin se obrijao ili odselio i nikada ga više nisam vidjela. Sanjala sam da smo u velikom vrtu u kojem je tisuću šarenih ovaca. Odjednom sam se spustila na sve četiri i počela pasti engleski travnjak kidajući vlati trave zubima. Martin se nadvio iznad mene i smijao se na sav glas.

„Ne tu travu.“

6.2. Ľubica

Na svijetu nije bilo ljepše Źene od Ľubice. Na ristu jedne noge imala je istetoviranu crnu polovicu znaka jin jang, na drugom onaj bijeli. Nije bilo muškarca koji nije Źelio doŹivjeti harmoniju svemira meĹu njezinim raširenim nogama.

Ľubica je voljela konjsku salamu i nije se toga sramila. Jednom, dok je još bila mala i imala mliječne zube, pojela je Źivu zmiju.

Ponekad je spavala i u parku, a često se znala probuditi u nekom stanu iz kojeg je došla doma samo zato što je svugdje sa sobom nosila kartu.

Ľubica je bila čovjek slobodan kao ptica. A njoj se zna dogoditi da zimi zaspi na klupici i ujutro se više ne probudi. Te je noći bio veliki mraz pa su je u rodno selo dovezli potpuno smrznutu.

Baka je pljunula i zakunula se da takvoj na sprovod neće otići. Već kao djeca smo shvatili ozbiljnost situacije jer je Ľubica bila naša sestrična i baku nikada nismo vidjeli pljuvati, a pogotovo ne u kuhinji.

Nekoliko godina kasnije istetovirala sam na stopala iste one znakove i kod bake sam onda nosila sandale i čarape. Kada sam odbila zajedno se s njome umivati u lavoru, rekla mi je da sam fina guzica. Da bih joj dokazala suprotno, uzela sam ručnik i otišla se oprati u potok.

JoŹo je Źivio s roditeljima i petero braće u takvom siromaštvu da nisu imali ni vodovodne cijevi. Źivjeli su podno brda i u potok su odlazili naizmjenice. Sjedio je na kamenu u debelom hladu i moćio noge, kante je već imao napunjene, uz cestu su bila njegova kola. Nisam htjela ispasti mlakonja pa sam sjela k njemu i noge sve do koljena umočila u ledenu večernju vodu. Ispod namreškane površine vidjela sam da mu nedostaje jedan palac.

Primijetio je da su mi usne ljubičaste i da sva drhtim, uhvatio me za listove i majicom mi je počeo trljati stopala. Zatim me je poljubio i rekao da se seli u grad i pitao me da li bismo se tamo ponekad mogli naći.

Baku je pekla savjest što mi je opsovala pa ja zato skuhala moje omiljene knedle sa šljivama, no meni uopće nisu bile ukusne.

S JoŹom smo se našli u parku i kad sam na njega naslonila svoje bose noge, oprezno je započeo pričati da on ne Źeli ispasti debil, ali da on ne zna što ti znakovi na mojim nogama znače. Rekla sam mu da je to uspomena na Ľubicu jer je Źivjela u harmoniji i umrla na

klupici na kojoj upravo sjedimo. Nije skočio, niti se prestrašio, samo mi nije povjerovao i to je bilo u redu jer sam ga samo vukla za nos. Te noći sam ga pustila između svog jin janga.

Vikendima smo se nalazili kod potoka. Jednom me je tamo tražila baka. Nismo saznali što mi je htjela reći jer je ugledala jin jang i moju ruku u Jožovim hlačama, poskliznula se i pala naglavce u potok.

S obzirom na to da je bilo vruće ljeto, nije se ohladila ni do sprovoda.

6.3. priča o kokoši

Velike geste čovjek ne mora napraviti samo onda kada se odrekne svog dobra za dobro drugih, nego i dok baca zrno kokošima, pri čemu se trudi da ne stane u govno. I to još u novim cipelama. To je ona istinska žrtva.

„Molim te, čega si se ti odrekla? Tvoja sestra smije u grad dok ti hraniš kokoši“, opominjala je Kika Martinu stojeći iza ulaznih vrata i stišćući pri tome nos nalakiranim prstima.

„I sutra ću ih sama ubijati.“

„Isuse, smak svijeta će nastati. Četiri kokoši!“

Martina je znala da Kika doma nema koze zato što one smrde, ni bika jer imaju mali tor, a pogotovo ne nekakve kokoši koje treba redovito puštati i zatvarati, pa je zato njene argumente mogla ignorirati čiste savjesti kakvu ima čovjek koji brine brigu za imanje i svoje nove tenisice.

„Ajmo i mi danas piti“, predložila je Kika.

„Nemamo novaca. Još ih nisam naučila da nose zlatna jaja.“

„Kad smo već kod zlatnih jaja... Pišta se vratio iz Engleske!“

„Budalo!“

Martina je smijući se istresla ostatke šrota na glavu jedne kokoši, dok je druga kokoš odlučila pojesti taj šrot kopajući između njenog perja.

„Kako im to sipaš?“ čuo se glas iza njih zajedno sa šuštanjem starih papuča. Martinina baka je kratko zastala, njezino naborano lice nije se moglo zgužvati više. Zatim je šuštavim korakom otišla i ušla kroz vrata u žitnicu, na kojima su jednom davno Martina i Vlado nožem u obliku ribice urezali natpis OPSERVATORIJ.

U krčmi je ispred ekrana sjedila petorica muškaraca u papučama. Gledali su nogomet. Trojica su živjela odmah preko puta, no Martininu su maštu već dobrih petnaest minuta okupirala dvojica braće, šezdesetogodišnji stari momci koji su živjeli čak iza destilerije, a svejedno su bili u cipelama za po doma.

Ušla je Kika, klimavo se dovukla do šanka, naručila dvije borovičke i veliko pivo namigujući pri tome Martini. Pišta, koji je ušao neprimjetnu minutu kasnije, sjeo je k muškarcima obasjanim zelenim svjetlom ekrana televizije.

„Ne znam čime da to platim“, jecala je Martina kad joj je Kika donijela alkohol.

„Zamisli, čak smo po prvi puta upotrijebili kondom, znaš, tko zna koga sve on tamo u Londonu pamprči.

„Romantično.“

„Začepi više i pij.“

Ulazna su se vrata ponovno otvorila. Oči trojice muškaraca su kao hipnotizirane odmah registrirale rezultat utakmice. Tek su kasnije primijetili i ljude. Martina se pretvarala da joj je piva ukusna, no njezin se pogled susreo s Vladinim. Nasmijao se i siknuo.

„Usnice su mi užasno ispucale“, veselo je viknuo cijeloj krčmi i prišao svom društvu koje je već naručivalo. Kika se okrenula za njim i lukavo šapnula Martini:

„Kate nema doma, zato je tvoj šogi izašao. Danas će ovdje još biti zanimljivo.“

„Što mene briga za njih. I on nije moj šogor.“

„Svejedno mi je. Pij sad, Pišta mi je dao stotku.“

„I ti te novce od njega uzimaš?“ iznenađeno je upitala Martina, a Kika je samo kimnula ramenom i mahnula muškarcima za šankom da dođu sjesti k njima.

„To je za onaj kondom. Njegov problem što nije imao sitniš.“

Vlado se namirisao toliko jako da je Martinu počela boljeti glava. Primijetila je da je imao obučenu novu kožnu jaknu koju je dobio od Kate za Božić. Uz božićno se drvce pred roditeljima pravio fin, no kada je sam s Martinom izašao zapaliti, pravio je cirkus tvrdeći da izgleda kao peder.

„Ej, što si ti danas ovako, u pederluku?“

„Mah“, odmahnuo je rukom, s krvavim osmijehom. Primio se za usne i obrisao ih u jaknu. Martina mu je dodala papirnatu maramicu.

„Nešto sam obavljao u gradu. Vozio sam Katku.“

„I kamo su na kraju otišli?“ pitala je Martina pretvarajući se da ne zna.

„Nemam pojma. Napit ću se i to je to.“

„Vidim da si dobro raspoložen“, konstatirala je Martina dok su nazdravljali trešnjavačom koje je Vlado kupio cijelu bocu.

„Ti nemaš?“

„Pa znaš i sam. Ne radim, zato doma glumim Pepeljugu. Sutra ubijam kokoši. Sjećaš se?“

Vlado se opet nasmijao toliko jako da je Kika, koja je sjedila kraj njega, poskočila. Nešto mu je dobacila i nastavila razgovarati s Vladinim frendom istovremeno namigujući Pišti pokraj automata.

„To već dugo nisam radio.“

„Što? Ganjao vrišteće cure s bezglavom kokoši po dvorištu?“

„Haha. Ja sam rezao, vi ste čupali.“

„I natjecali se u tome tko će istisnuti više govana stišćući njihove trbuhe. Moram sutra u to uključiti barem Katu.“

Vlado ju je ispred krčme zagrlio i otišao prema donjem kraju sela. Martina je odvela Kiku u usku uličicu. Gurnula ju je prema kapiji tako da se Kika naslonila na tihog vučjaka koji joj je sezao sve do struka i gledao je kao da čeka kobasicu.

Martina se vratila do krčme i nastavila u smjeru u kojem je krenuo Vlado. Razmišljala je o tome da je već doma, da on odbacuje jaknu koju prezire u kut i liježe onakav kakav je bio. I ona je imala slične planove.

Ušla je u hodnik. Katine štikle su već bile tamo, visoke crne, bez ijedne crtice na sebi. Martina se izula i kad je htjela gurnuti nogu u jednu od sestrinih cipela, primijetila je neki pokret kod žitnice. Prepoznala je siluetu koja se penjala preko niske kapije prema kokošinju. Obula je natrag svoje cipele i izašla.

Nekoliko je trenutaka promatrala Vladu kako psuje dok mu polovica tijela viri van iz kokošinja. Zatim je izašao van i trudio se odgovorno zatvoriti kokoši, no vodio je rat i s najjednostavnijim lokotom. Da se ne mora penjati preko kapije kao on, Martina je već napamet otvorila zasun. Na taj se zvuk Vlado okrenuo, pogledom pronašao Martinu i nevoljko pozdravio.

„Bok. Kokoši probavlja četiri sata.“

„Molim?“ pokušavala je shvatiti što joj je rekao.

„To si ti jednom bila rekla...“

„Moguće, da... Približno četiri sata.“

„I Katka će ih sutra...?“ poput pijanca je odglumio „ubijanje“.

„Hoće, valjda. Doma je već.“

„U redu. Sunce izlazi. Doći ću kasnije.“

Zaobišao je Martinu iako ga je malo zanimalo prema njoj i otišao. Ona je provjerila kokoši. Sve su spokojno drijemale jedino se jedna kokoš stisla u kut i šušurila perje. Martina ih je zatvorila. U tom trenutku nije znala zašto su je više zanimale kokoši nego ono što je tamo radio Vlado. Glava joj je bila umorna od alkohola i vani je već svitalo. Preostala su joj jedva četiri sata sna.

Prvi bijesan lonac letio je preko dvorišta dok joj još ni voda za obaranje kokoši nije proključala. Baka se oko nje motala, no nije govorila ništa, niti se vragolasto smijala kao inače.

Martinu je to malo smirilo, no po lonac nije otišla. Iznenadilo ju je da joj nije bilo slabo, međutim, to joj raspoloženje nije popravilo. Sve joj je ispadalo iz ruku i bilo je dovoljno da se sjeti da je Kata još u krevetu i zato joj se činilo da za klanje neće trebati ništa osim golih ruku.

Baka se uzdišući dovukla s loncem i šutke Martini pokazivala kako je na njemu ogulila emajl.

„Progutala si jezik, ili?“ otresla se na nju u trenutku kada su se otvorila vrata. Iz njih je izašla Kata u debelom puloveru koji je pritiskala uz tijelo. Bila je sva roza poput jutarnje zore, a frizura joj je bila kao da je upravo izašla iz frizerskog salona. Martina je stisnula šake.

„Ti si najbolja sestra, da si započela bez mene. Ipak, ja imam nokte.“

Kata je prišla bliže da bi ih pokazala sestri.

Martina se okrenula prema kavezu s kokošima, da joj budu pri ruci.

„U salonu sam dobila popust na njih. Znaš li što sam im rekla?“

Martina je kao prvu izvukla jedinu prošaranu kokoš. Nesla je premalo, a dobili su je od poznanika koji je s peradi hodao po izložbama. Martina je nije žalila. Veselila se kako će od nje napraviti juhu. Kada je Martina znala biti tužna, baka bi joj govorila:

„Nemoj biti tužna, tek sutra. I pojedi nešto, to je samo glad.“ Možda je stvarno trebala samo nešto pojesti.

„Rekla sam im da danas imam proslavu zaruka, pa želim izgledati divno. Tko zna, možda im nisam ni lagala.“

„Iz ustiju ti izlazi više govana nego ovoj kokoši iz guzice,“ u facu joj je rekla Martina. Kata je ustuknula, no smijehak nije nestao. Uхватила je baku ispod pazuha.

„Dođi, bako, pustimo Martinu, može ona sve to sama. Mi ćemo za to vrijeme pospremiti i skuhati joj nešto ukusno. Danas mi se jedu posúchy⁵.“

Martina je već napamet kokoši odsjekla glavu, pustila krv da iscuri u kantu prljavu od prošaranog perja i zatim ju obarila.

Poznati miris smirio ju je. Govorila je samoj sebi da ja ovako bolje, sve može napraviti sama i barem ne mora slušati Katino kvocanje.

⁵ *Posúch* - plosnato pecivo okruglog oblika napravljeno od tijesta za kruh.

Čula je škripu ulaznih vrata upravo u trenutku kada je kokoši vadila iznutrice. Znala je da kokoš mora čvrsto držati i snažno povući da iščupa sve. No, u stisnutoj je šaci osjetila nešto tvrdo i izvukla je to iz mrtve životinje. Zgnječila je sve što je držala u ruci i na dlanu joj je među probavljenom hranom ostao sjajni hladni prsten s nekim kamenom.

„Bok“, začulo se iz kuće. Pogledala je u tom smjeru zatvarajući dlan. Vlado je izgledao slično kao i ona, no ne baš toliko neispavano, nego iznenađeno.

„Gdje je Katka?“

„Unutra“, rekla je Martina spuštajući ruku u kantu s vodom kako bi je oprala. U dlanu je imala prsten koji je pokušavala oprati. Vlado je pogledao ulazna vrata i onda opet Martinu.

„Što sam izvodio jučer?“

„Molim?“ neusiljeno se nasmijala Martina.

„Ništa, standard, pili smo.“

„A kasnije? Jesam li išao kući ili nekamo drugdje? Jesam li bio tu?“

„Zašto bi bio tu?“ odgovorila je pitanjem.

„Oh, pa da. Što bih... vjerojatno sam to sanjao.“

Okrenuo se natrag prema kući i nešto promrmljao. Martini se učinilo da je rekao, pa gdje dovraga je, no nije ga zaustavila. Ušao je u kuću i bez razmišljanja za sobom zalupio vratima.

Martina je završila s čišćenjem kokoši i zaklala je i ostale. Obradila ih je i počistila za sobom. Kantu s vodom u kojoj je prala ruke otišla je izliti na hrpu s gnojem. Uzela je prsten i pogledala prema praznom ograđenom prostoru za životinje.

Baka je došla reći da je ručak gotov. Martina ju je zagrlila.

„Bi li htjela opet imati koze? Ili bika?“

„Odakle nam novac za to, draga? A tko će im nositi sijeno?“

„Gladna sam.“

Martina je sve do svoje sobe u potkrovlju čula kako se u kuhinji Vlado i Kata svađaju. Pretpostavila je da baka iz pristojnosti čeka u opservatoriju.

Stavila je prsten na prst mrtva hladna i to je radila sve dok svađa nije utihnula i dok u kući opet nije zavládala tišina. Podignula se na krevetu da bi vidjela kroz prozor. Vlado i njena sestra su nekamo odlazili pri čemu je Kata mahnito gestikulirala rukama.

Ponovno je legla na krevet. Prsten joj na tankom prstu nije odgovarao i uopće joj se nije sviđao. Kamen na njemu je nekako neobično stršao. Lupila je u njega prstom i on se zarotirao na prstu. Premjestila ga je na desnu ruku, promatrala ga, pa opet stavila na lijevu i na kraju ponovno na desnu. Zatim je ruku gurnula u gaćice. Zatvorila je oči.

U ponedjeljak navečer u krčmi bilo je neobično mnogo ljudi. Prostorija s televizijom u kojoj se točilo punila se ljudima koji su Martinu izgurali u susjednu, manju prostoriju. Mnogo njih bilo je u slovačkim dresovima. Netko od njih vrtio je čegrtaljku. Kika očigledno navijačima nije pripadala jer se zgražala i odmahivala je glavom.

„Zašto pijemo ponedjeljkom?“

„Čemu takva kisela faca?“ pitala je Martina. Kika je odmahнула ramenom.

„Pišta je danas letio za London.“

Martina je lakog srca iz džepa izvadila težak novčanik.

„Kad smo već kod zlatnih jaja.“

6.4. kad izađe prva zvijezda

Uhvatila sam šarana za škrge i pustila da se u kadu s njega ocijedi voda. Poslije mi se odvrnuo rukav na košulji i prekrrio je ribi oči i sjaj u njima. Bolje je tako. Gledati svojoj žrtvi izravno u dušu ne isplati se.

Ribe imaju vrlo smiješnu dušu. Mala roza vreća napuhana poput balona. Dok smo bile male i tata bi nam naredio da ga probušimo, znala sam da to nije samo obično pomagalo za plutanje. Ribe, navodno, imaju jako loše pamćenje, baš kao i muškarac koji je obećao da će nazvati. To im je iskompenzirano ovom dušom.

Šarana sam polako nosila u kuhinju gdje sam na stolu imala pripremljene stare novine. Nekoliko sam ga puta nožem udarila po glavi i nakon toga mu prerezala leđnu moždinu. Grčenje njegovih mišića je ojačalo i najbliži je zid pošpricao krvlju koja mu je curila sve do repa. Ostavila sam ribu na miru i kuhinjskim sam krpama počela te fleke čistiti. Bilo me je strah da kad se Marek vrati od svojih i pronade krvave tragove na zidu, našim mirnim blagdanima je odzvonilo.

I bez toga sam imala previše briga s objašnjavanjem da tog šarana želim ubiti da ga možemo jesti na Badnjak. Otac mi ga je donio dvadesettrećeg i Marek se nije imao gdje otuširati. Splahnulo se, dakle, u umivaoniku i naredio mi da se tog šarana riješim.

Odmah ujutro, nakon što je zbrisao k roditeljima po francusku salatu i pupáky⁶, uhvatila sam se ubijanja šarana. Mutno se sjećam da bi dijelovi šarana trebali barem tijekom noći biti umočeni u mlijeko da ne smrde toliko. No, ta sitnica nije me mogla spriječiti. Previše sam nade uložila u to mekano meso. Bio je to paradoks: potrebno je ubiti šarana da u potpunosti ne upropastim naš prvi zajednički Božić u novom stanu.

Da bi priča bila bolja, Marek je dan kasnije imao rođendan. Njegova je mama rado govorila da se rodio kratko nakon ponoći iako je medicinski zabilježen u 19:30 sati.

Šaranu sam nježno zarezala kožu iza glave, uhvatila je u kliješta i počela svlačiti. Otvorila su se vrata i u njima se pojavio Marek očigledno čekajući da mu pomognem s vrećicama. Brzo je procijenio situaciju kad me ugledao s kliještima u jednoj ruci dok sam drugu imala uguranu između šaranovih škrga.

„Ti si potpuno skrenula.“

⁶ *Pupáky* - kuhani, a zatim pečeni komadići tijesta, obično se jedu s toplim mlijekom i orasima ili makom; tradicionalno jelo za Božić u Slovačkoj.

Bacio je vrećice na pod i počeo me opominjati. Mislio je, navodno, da ću šarana baciti negdje u potok ili ga odnijeti susjedima. Svoju teoriju o ribljoj duši sam radije zadržala za sebe dok sam se žmireći trudila ne slušati njegove uvrede.

Stvari koje je donio ostavio je pred vratima i otišao se presvući. Čula sam televizor, pa sam mogla pretpostaviti da će se uskoro smiriti.

Novinama sam obrisala ljepljive ljuskice koje su bile po cijelom stolu, zatim sam šaranu razrezala trbuh i izvadila iznutrice. Duša je bila tamo, nježna i ružičasta. Lagano sam je stiskala u ruci i razmišljala o smislu života kad je u kuhinju ušao Marek. S gađenjem je pogledao moje krvave ruke koje sam pružila prema njemu.

Rekla sam: „Pojedi to!“

Pokucao si je na čelo, s police uzeo čačkalicu i s podrugljivim smiješkom na licu njome probušio šaranovu dušu. Skupila mi se u dlanu kao splasnuta žvaka. Marek je u usta gurnuo drugi kraj čačkalice i otišao. Iznutrice sam bacila u pripremljenu kantu i na kraju šaranu odrezala i glavu. Otac nam je od nje znao napraviti juhu koja je čudno mirisala, a mi smo u nju umakali komadiće prepečenog kruha. Sada nismo imali ni oblatne, zaboravila sam ih kupiti, a Marek je odbio bilo što tražiti od roditelja jer bi me se sramio.

Nije došao do mene sve do večere. Šarana sam narezala na komade i uvaljala u smjesu za pohanje. Dok se lagano krčkao u ulju, završavala sam juhu od kiselog kupusa i ukrašavala medenjake. Oko osam sam ušla u dnevni boravak, Marek je drijemao. Nježno sam ga probudila i rekla da obuče bar košulju jer ćemo večerati.

Prvo me je opraao zašto ga budim tako kasno, kod njih doma ipak večera počinje kad izađe prva zvijezda. I ja sam otišla obući nešto svečano. Stao je iza mene i nije mogao shvatiti zašto još nisam upalila lampice na boru jer kod njih doma bor svijetli po cijele dane. Zaboravila sam mu reći da se električne lampice koje sam kupila prije tjedan dana nisu ni upalile kad sam ih uštekala u struju. Dobro, nisam zaboravila, namjerno mu to nisam spomenula i sve bih dala za to da se tema lampica kod nas ne spomene minimalno do kraja godine.

Večera je na moje iznenađenje prošla u tišini. Upalila sam radio s božićnim pjesmama. Marek ih je pjevušio dok mi je stavljao gnjecave pupáky na tanjur. U juhi od kiselog kupusa mu je nedostajalo gljiva, u mojoj francuskoj salati bilo je pak previše graška. Šarana mi je nahvalio, smetao mu je jedino komad oko repa i previše kosti. No, to nikako nije bila moja greška, pa sam bila relativno zadovoljna. Nakon večere smo se pomolili, ugasili svijeće i premjestili u dnevni boravak do bora.

Poklone, naravno, nisam uspjela zamotati, pa sam mu ih samo tako htjela dodati. Podrugljivo se nasmijao i dao mi je na njihovo zamatanje dovoljno vremena, obzirom da je legao u krevet i odmah zaspao. Kupila sam mu novu kravatu koju mi je preporučila njegova mama, jer mu je ona uz nju kupila košulju. Marekov otac preporučio mi je novi ručni sat koji sam birala s njegovom sestrom. Kupila sam još neke sitnice za obitelj i dok sam sve to zamotala bilo je jedanaest sati i Mareku je zazvonio alarm.

Ustao je, protrljao oči i otišao popiti vode dok sam si ja s hrpice uzela poklon za sebe. Iz kuhinje se začulo glasno psovanje, a ja sam se sledila. Između svih tih vulgarizma čula sam riječi krv i zid.

Marek je dotrčao iz kuhinje i svom snagom mi je zalijepio šamar. Pala sam na bor, ukrasi na njemu su zazvonili. Uz sve to stala sam na njegov sat koji je pod mojom težinom puknuo. Zgrabio me za kosu i odvuкао me da ne bih još nešto zagazila.

„Samo gluposti izvodiš, da riblje duše, glave, ljuske!“

Zamahnuo je još jednom, ali uspjela sam ga spriječiti i svom snagom sam ga odgurnula. Pao je na pod pri čemu je lupio glavom o rub stola. Obukla sam najlonke i svečane hlače, na potkošulju sam navukla majicu, dolčevitu i pulover, na noge debele čarape. Prekoračila sam Mareka koji je ležao na podu i oprala zube da nemam zadah po ribi u slučaju da me netko od poznanika ispred crkve želi poljubiti. Popravila sam šminku, stavila kapu, šal i obukla kaput. Rukavice sam obukla tek nakon što sam provjerila Marekovo bilo.

Polnoćke su uvijek tako lijepe, neovisno o tome pada li snijeg ili je zima suha. Stajala sam ispred crkve i pjevala na sav glas. Dio: „Gospodine, samo reci riječ i ozdravit će duša moja“ me je rasplakao. Nakon mise sam se pozdravila s nekoliko susjeda i otišla doma.

Po noći sam sanjala čudan san. Stajala sam ispred naše crkve i gledala u livadu prekrivenu snijegom. Od tamo je dolazila brojna obitelj, muškarci su imali široke šešire, žene sklonjene glave, njihova su djeca šutjela. Jedan od dječaka u rukama je nosio šarana. U tom se trenutku ribi iz trbuha probila zvijezda i krv je poprskala dječaka po licu. Zvijezda je poletjela prema noćnom nebu i ostala tamo svijetliti, sjajna i udaljena.

6.5. čkalj

Zabola sam si čkalj u oko. Nije me ni toliko boljelo, koliko me iznenadilo. Otrčala sam prema vrtnom crijevu. Mama, koja je čistila korov, podigla je glavu.

„Što ti je?“ derala se na mene dok sam ja pod mlazom vode ispirala bol iz rožnice. Protresla sam glavu i pogledala oko sebe. Oko vjerojatno nije bilo oštećeno, samo mi je pogled bio malo zamućen. No, nešto me neizdrživo peklo ispod kapka.

Oprala sam ruke od gline i protrljala oko. Neugodan bol je ojačao. Prišla sam mami da mi pogleda oko. Oko nas je skakutao susjedov pas, pa sam ga odgurnula nogom. Na vratu sam osjetila oštar pogled njegove vlasnice Borke koja je kopala krumpir.

Mama u mom oku nije vidjela ništa, složile smo se da je to peckanje uzrokovalo samo nadraživanje oka. Ponovno sam se nagnula nad zemlju i do mene je dotrčao pas. Prepoznala bih ga i da sam slijepa jer uvijek smrdi kao da je već krepao. Približio se mom licu i polizao mi oko.

„Romo!“ zaderala se mama koje se naginjala nada mnom i hrptom ruke ga je opalila po njušci. Mene je njegova neobična gesta iznenadila jednako kao i čkalj u oku. Romo je shvatio da ga kod nas čekaju samo neugodnosti pa je lagano krenuo prema suncokretima. Tamo se sklupčao u hladu i lijeno zatvorio oči.

Na susjednom se zemljištu upalio traktor. Posegnula sam za motikama koje su bile više od brazde koja nas je djelila od susjeda. Stroj je s velikom bukom projurio kraj mene. Vozač Jano samo je lagano okrenuo glavu i prstima dodirnuo šilt na prljavoj kapi. Već me dugo nije pozdravio. Još jedna neobična gesta.

Uvijek kad sam u svojoj blizini začula zvuk traktora usredotočila sam se na prepolovljene kišne gliste i jajašca pauka samo da ne pogledam prema gore. Jano je orao krumpir jedno sat vremena, zatim je ugasio motor i sjeo kraj suncokreta.

Borka, moja bivša školska kolegica, hodala je prema njemu s košarom punom pivskih boca. Putem se zaustavila kraj mene, pitala me za veličinu naše mrkve te smeta li nas Romo. Od kada je prohodala s Janom nismo više imale što za reći jedna drugoj.

Navečer sam vješala posteljinu na vješalicu. Romo je ponovno bio kod mene, skočio mi je u prazan koš za rublje, volio je da ga nosimo po dvorištu. Htjela sam leći na ležaljku i podignuti umorne noge. Međutim, nisam je uspjela još ni izvući iz podruma kad sam

primijetila da Borkin otac priprema roštilj. Naša je dvorišta oduvijek razdvajala samo privremena ograda u kojoj je Romo mogao bilo kada pronaći rupu za prolaz.

Jano je iz ljetne kuhinje iznosio stol, a za njim Borka stolice. Trznula sam glavom jer me oko još uvijek malo boljelo. Zaustavila sam se na pola puta prema podrumu i zagledala se u psa kraj mojih nogu.

„Borka, idem do Váha⁷, mogu li odvesti Roma u šetnju?“

Borka s odgovorom nije oklijevala ni sekunde. Nasmijala se.

„Donijet ću ti povodac.“

Prema Váhu vodio je uzak puteljak kroz visoku travu i livade pune srna i divljih svinja. Bilo me je strah pustiti Roma bez povoca, toliko poslušan nije bio. Ali povodac sam imala pušten na najveću moguću dužinu pa sam ga povukla samo kad bi počeo previše lajati.

Negdje na pola puta primijetila sam da čudno hoda na prednje noge. Zaustavila sam ga i privukla sebi. Noge su mu bile pune ljepljivih ljubičastih čkalja. Sklanjao se je prema njima i zubima ih pokušavao odgristi. No, uvijek bi se na njih upiknuo, zacvilio, okrenuo glavu i pokušao ponovno.

Čučnula sam k njemu i probala mu jedan izvući, on se samo vrtio i pokušao se izmaknuti. Bilo mi ga je žao, no, sjetila sam se da bih mu ih mogla lakše izvaditi ako ih se namoči u vodu.

Našli smo se na kamenoj obali i na trenutak sam zastala. Iz grmlja uz vodu izlazio je moj bratić Ivan s curom. Oboje su me pozdravili. Trava iza mojih leđa je zašuškala, a trzanje psa me je natjeralo da se primaknem bliže vodi.

Došla sam na obalu i voda mi je malo smočila tenisice. Pogledala sam na utabanu travu između grmlja. Odlično mjesto zaklonjeno šupljim stablom. Romo nikako nije htio ući u vodu stoga sam ga lagano privukla sebi. Ulazila sam u vodu i pas je ulazio za mnom.

Išla sam prema sredini struje koju sam poznavala od malena kao svoj džep. Lagano sam skrenula i hodala po mokrom kamenju, izbjegla malu branu od kamenja i odjednom se našla u dubokoj vodi. Kao djeca se tu nismo ni usudili doći, sad mi je izvirivao samo vrat i glava. Povodac sam namotala oko ruke koliko god se moglo i ruku sam povukla skoro do koljena. Nisam htjela smočiti i glavu, pa sam zato stajala sva u grču dok se rijeka oko mene kovitlala, a ja sam močila vrh brade.

⁷ Váh – najduža rijeka u Slovačkoj.

Drugom sam rukom sve više i više trljala oko, koncentrirala sam se na sve veću bol ispod kapka. Promrznuta sam izašla na obalu ispustivši pri tome povodac iz ruke. Bio je užasno težak. Bacila sam se na koljena i svim prstima sam si pritiskala oko.

Ruke sam spustila na šljunak. Presjekao me snažan bol u kutu oka. Kažiprstom i palcem dodirnula sam očnu jabučicu, nešto sam tamo osjetila. Uхватила sam to prstima, zatreptala i odmaknula od sebe kako bih bolje vidjela.

Bio je to trn čkalja. Iznenadena sam ga držala među prstima i zatim sam pogledala u nepomičnog psa. Dlaka mu je bila mokra, no čkaljima više nije bilo ni traga. Odnijela ih je voda. Dobro je znati.

6.6. veslo

Grupica djece u narančastim prslucima za spašavanje naganjala se na nestabilnom pontonskom mostu. Táňa i Honza stajali su na kraju tog mosta i nisu baš previše marili o djeci. Ona je radoznalim pogledom promatrala njegovo lice dok je on žmirio i promatrao jezero. Primijetio je njen pogled, a Táňa je brzo skrenula pozornost na djecu.

„Koji od njih će prvi sletjeti dolje?“

„Jebe mi se za njih“, promrmljao je Honza. Krenuo je prema obali i putem po molu odguravao djecu koja su mu se našla na putu.

Táňa ih je brzo prebrojala kako bi znala treba li mu doviknuti da se vrati ili ne. Bilo ih je deset.

„Učiteljice, kad ćemo ići na vodu?“ upitao je mali crnokosi dečko. Spontano se nasmijala.

„Upravo sam krenula zviždati. I nisam učiteljica.“

„Smijem ja?“

Skočio je i ispružio ruke prema zviždaljci koja joj je visila oko vrata. Honza je već sjedio na klupi, motao cigaretu i promatrao nadolazeći auto. Opet ju je potpuno izignorirao.

„Smiješ“, rekla je Táňa.

Djeca su se primirila i s obzirom na to da su već znali što slijedi, skočili su u čamce koji su bili vezani za mol. Čak ni Táňa, nakon deset godina provedenih na vodi, nije tako olako znala ući u jeftine brodiće koje je grad kupio za dječji dom. Brodići su bili vezani jedan za drugi, svaki drugačije boje, svaki jednako hrđav.

Iz auta su izašla dvojica mršavih muškaraca, a Táňu je stisnulo oko srca. Znala je da Honza s njima posluje. Bila je sretna što djeca već sjede na drvenim klupicama i svađaju se oko vesla.

Muškarci su otišli trenutak prije nego što je Táňa s djecom skočila na obalu. Primijetila je da Honza cijelo vrijeme pokazuje prema vodi i brodićima.

Dok su djeca svlačila prsluke, ona je sjela kod Honze. Kod njegovih se nogu nakupilo filtera od cigareta, a i sada dok je pušio jednu, motao je drugu.

„Što su ovi tražili ovdje?“

„Žele kupiti te tvoje jahte“, nasmijao se Honza. Djeca su kraj Táne bacila prsluke i trčala prema zgradi doma. „Ne budi paranoična.“

Táňa je problijedila, no nije ništa rekla. Radije je gledala gdje su djeca i naglo se ustala. Honza, s cigaretom u kutu usana, zaustavio ju je.

„Ja ću.“

Zaobišao je klupu i krenuo za djecom. Táňa je počela skupljati prsluke kada je iza sebe čula Honzino pitanje.

„Večeras će biti tečaj, jelda?“

„Da“, odgovorila je Táňa. Pogledala je prema brodićima, posebno na posljednji koji je bio opasno duboko uronjen u vodu. Uz mol je bilo otprilike dvadeset i pet vesala, zabodenih u meku zemlju. Izgledali su poput nepravilne šarene ograde.

Nakon večere otrčala je u sobu po fascikle u kojima su bili zadaci za večernji pustolovni zadatak. Po mraku su veslati išli vrlo rijetko, međutim, noć je bila topla, a pun mjesec osvjetljavao je jezero i njegovu okolicu.

Najstarija su se djeca još motala po hodnicima. Honza je stajao naslonjen na štok od vrata sobe jednih dječaka i smijao se toliko glasno da ga se čulo u cijeloj zgradi. Pogledao ju je dok je prolazila kraj njega.

„Danas ću s dečkima gledati ligu prvaka, ok?“

„Jesi li ti poludio? Ne mogu ići sama!“

„Pa samo ih je osam, to možeš i bez mene“, rekao je Honza, ušao u sobu i zatvorio vrata. Nakon nekog trenutka se iz sobe opet začuo urnebesni smijeh.

Kod mosta je bilo poredanih sedmero djece, jer je Aničku bolio trbuh. Tri dječaka i četiri djevojčice. Svi su bili uzbuđeni, ali tihi, što je Táňu jako veselilo jer ju je boljela glava.

„Bitno da se uvijek držite svi zajedno, da vas svih mogu vidjeti. I obucite prsluke“, objašnjavala im je dok im je dijelila šarene svitke papira.

Na njezinu naredbu raštrkali su se prema stablima desno od mosta i nestali među njima. Okrenula se i pogledala prema prozorima. Samo u jednom od njih, u prizemlju, treperilo je svjetlo televizijskog ekrana. Sutra će ga cinkati i reći da je nekim dječacima prodavao cigarete. Tako će biti najbolje.

Iz šumice se začuo vrisak i lavež pasa. Táňa je bez razmišljanja uhvatila jedno od zabodenih vesala i trčala u tom smjeru. Između stabala istrčala su djeca i za njima su trčala dva psa. Nisu bili čak ni toliko bijesni koliko su bili jezivo ogromni.

Táňa je odignorirala djecu koja su se skupila iza nje, trčala je prema psima spremna ih potjerati malim ružičastim veslom. No, životinje su zastale, još par puta zalajale i pobjegle.

Djeca su plakala i vikala. Bacili su se na nju, derali se jedno preko drugoga, ona se pokušala smiriti i nagnula se k njima.

„Sve je u redu. Dosta je za danas. Idemo unutra.“

Prenerazila se. Brojila je. Tri dječaka i tri djevojčice. Prebrojila je još jednom. Šest.

„Gdje je Táňa?“

Djeca koja su još bila sposobna razgledati se oko sebe, ponovno su počela vikati.

„Psi su je zgrabili, pojeli su je!“

„Unutra, odmah!“ gurala ih je Táňa svojim tijelom prema domu. Djeca su potrčala u tom smjeru. Nekoliko trenutaka je brzim koracima išla za njima, no, dvoumila se da li da se vrati u šumicu.

„Odmah pronađite Honzu ili nekoga i pošaljite ga za mnom. I neka obavijeste ravnatelja“, doviknula im je kad je vidjela da ulaze kroz stražnji ulaz.

Trčala je prema vodi koliko god brzo je mogla. Nekada je na to mjesto odlazila s Honzom voditi ljubav, iza velike guste vrbe do koje se samo teško moglo doći, no ispod nje bilo je dovoljno mjesta za tridesetak djece.

Táňa je shvatila da još uvijek svom snagom stišće veslo.

Zaustavila se na kraju obale. Tamo je vladala tišina i mnogo veći mrak nego na molu na kojem je svijetlilo nekoliko lampa. Na površini blizu obale plutao je narančasti prsluk.

6.7. amazonka u akvariju

Saša je gledala u ribu s tupim nosom koja je plivala u akvariju u visini njene glave. Zaoštrila je na svoj odraz u staklu. Okrenula se i polako otvarala usta poput ribe. Bez problema bi obje mogle biti iz Brazila i imati iste pretke.

„Još deset minuta i onda si gotova“, prošao je kraj nje šef. Ne jednom je zamišljala kako će iz akvarija izvući za rep prvu ribu i odalapati ga njome.

„Još deset minuta i želim plaću imati na računu“, rekla je, no šef je samo slegnuo ramenima i otišao.

Saši nije bilo potrebno da joj plaća kasni i iz tog, inače pouzdanog posla. Međutim, znala je da se taj dan na računu više neće pojaviti ništa. Spremila je kantu smrznutih škampa i mahnula kolegici da dovrši hranjenje umjesto nje.

Brzo se presvukla, strepeći kod svakog zvuka da ne naiđe šef i ne počne joj, pod izlikom važnog razgovora, gledati u grudi. Tresla se zbog zraka koji je strujio unutra kroz ventilaciju. Međutim, nakon cijelog dana sve je bilo bolje od ribljeg smrada.

Tek je vani primijetila da bi trebala još dvije minute biti na poslu, a već je kasnila na drugi.

Otključala je bicikl i krenula nizbrdo malim brijegom između drveća. Vrtlarski i pet centar bili su dio areala s malim jezerom i nekoliko otvorenih prostora za životinje i posjetitelje. Zaustavila se kako bi preko ceste mogla prijeći grupica djece u pčelarskoj odjeći. Saša je zasiktala i namrštila nos kad je primijetila da je s njima i visoki mršavi muškarac. I on je nju primijetio, mahnulo joj i ona nije znala procijeniti kakav je njegov izraz lica jer je bilo prekriveno crnom mrežicom.

Skoro je zaboravila okretati pedalama dok se pokušavala sjetiti koliko mu je točno još bila dužna. Nešto novaca za popravak zuba mu je već vratila. Popravak zuba, tako su to s Erikom nazvali.

Bicikl je ostavila ispred kuće u kojoj su živjeli i trčala je preko ceste, pa niz ulicu. Nekoliko kuća niže ju je na travnjaku već čekala starica, oslonjena na francuske štapove.

„Gospođo Vadurová, prehladit ćete se!“

„Ma kakvi. Htjela sam pogledati ruže, treba li ih orezati.“

Stara se žena savršeno pretvarala da je zanimaju ruže. Saša nije voljela kasniti jer je znala će je gospođa Vadurová čekati vani zato što se nakon šest boji biti sama u kući od trenutka kada joj je u to vrijeme umro muž.

„Poslat ću k vama preko dana ponekad i Erika, kad će biti toplije. Ovako ćete se prehladiti. A nemate ni čarape!“

Pogurnula je gospođu Vadurovu prema naprijed i posjela ju ispred televizije sa zdjelicom sušenih marelica zato da joj ne smeta dok ona počisti i skuha. Polako, napamet je poredila cijeli stan dok je kuhala krumpir u kori. Očistila ga je, ispekla na maslacu i uz njega dodala ribu s roštilja od jučer.

„Tvoj specijalitet“, nasmijala se starica i Saša je znala da je sve u redu kad nakon zdjelice voća ima takav apetit.

Saši se svidjelo da je kuhinja bila okrenuta prema zapadu i da je iznad sudopera bio veliki prozor s pogledom na vrt. Sjetila se što sve je čeka doma, sutra i sve ostale dane, a najviše to da ne smije zaboraviti dug koji ima kod pčelara čijeg se imena nije ni sjećala.

„Money, money, money, must be funny in the rich man's world“, pjevala je dok je prala suđe.

Iz dnevnog boravka začula se buka upravo kada je odložila zadnji pribor. Gospođa Vadurová stajala je sva zbunjena iznad gomile broševa, lančića, zlatnih zuba i satova. Saša ju je posjela i sve skupila natrag.

„Zašto stalno izvlačite te starudije?“

„To je obiteljsko bogatstvo!“ mahnito je vikala gospođa Vadurová. Saša je samo odmahнула glavom i mrmljajući odložila drvenu kutijicu na vrh police iza fikusa što ju je podsjetilo da ga mora zaliti.

„Obično ne zna pronaći ni vlastitu guzicu, ali ovoga će se sjetiti uvijek.“

Spremila je staricu u krevet, pustila joj romantični film i otišla. Ulica je bila mračna, svjetla još nisu bila namještena na to da mrak pada ranije. Njihova je kuća bila otključana. S kata je čula glasove cimera za koje danas više nije bila raspoložena. Ušla je u kuhinju i na štednjak je stavila kuhati sedam sitnih krumpira u kori. Ona si uz njih ribu neće ispeći.

U vrtu se upalilo malo crveno svjetlo i na njegovom je mjestu ostala samo točkica žara. Saša je istrčala van i izvadila mu cigaretu iz usta tako naglo da ga je pri tome udarila u nos. On se na prvu preplašio a zatim je nasrnuo na nju što ju je još više naljutilo.

„Jesi li ti normalna?“ pitao ju je i nagnuo se za cigaretom. Saša mu ju je uzela i pomirisala jer je znala da Erik ne mota obične cigarete.

„Rekla sam ti već da to više ne dovlačiš doma!“ vikala je dok su se borili za džoint. Svojim snažnim rukama joj ga je uspio izvući i mirno je provjerio gori li još. Zatim je povukao dim i čekao dok je ona pjenila. Čula je kako iznad njih netko polako otvara prozor.

„Živčan sam“, stoički je rekao Erik kad je ispuhnuo dim.

„Odakle ti novaca?“

„Dečki s posla su mi dali.“

„Mogli su ti radije dati jesti, pogledaj se.“

„Kažem ti da sam živčan“, dodao joj je džoint s iskrenim upitnim pogledom. Saša je prekrížila ruke na prsima. S prozora iznad njih nestala je glava, međutim, sigurno nije otišla daleko. U to je bila uvjerena.

„Što je bilo?“

„Zub me boli“, tiho se nasmijao Erik. Saša je protrnula, što je on primijetio pa se samo osmjehnuo i odmahnuo glavom.

„Sigurno ne onako kako je tebe bolio.“

„Nas. Za to je uvijek potrebno dvoje.“

Alarm u pet ujutro natjerao ju je ustati se iz kreveta. Erik je još spavao iako je njegov alarm svirao već dobrih pola sata. Uvijek se tako budio i onda se žurio. Već davno mu je prestala prigovarati zbog toga.

Skuhala je kavu i u usta ubacila već na pola smeđu bananu. Takva više nikome neće nedostajati. Tada je primijetila da vani pada kiša.

Počela je brže okretati pedalama na biciklu navlačeći kabanicu sve niže.

„Izgledaš odlično“, smijao joj se šef dok je špricao dezodorans po majici. Saši se šminka razlila po licu, a kosa joj se zalijepila za čelo. Brzo se presvukla i kad je išla objesiti odjeću na radijator, udarila je o akvarij na podu. Već je krenula psovati zašto imaju akvarij u garderobi kad je primijetila da je pun vode i u njemu pliva riba iz Amazone.

Ušla je u prodavaonicu. Na mjestu gdje je do tada boravila egzotična riba bila su trojica majstora.

Informirao ju je kolega koji je upalio fontanicu koja je špricala iz usta plastičnog morskog psa.

„Navodno je noćas prestao raditi filter i kad ga je šef krenuo popravljati, nešto je puklo. Idiot. Nadam se da će ta riba crknuti pa da mora platiti odštetu. Znaš li za koliko su je htjeli prodati?“

Saša je odmahнула glavom.

„Za ravno tisuću eura. Što bih ja s tim svim novcima znao napraviti.“

Okrenula se otvorenih ustiju prema pokvarenom akvariju. Koji čovjek može kupiti ribu, uz to još tako odvratnu i dosadnu? Nije prestala razmišljati o njoj dok je prala pod oko velikih spremnika iznad kojih su se naginjala djeca i bacala hranu šarenim šaranima.

Nezainteresirano je popravljala keramičke dvorce, škrinje s blagom i ostale dekoracije za akvarije, razmišljajući pri tome da ona sama bi za jednu takvu ribu trebala raditi tri mjeseca bez da išta potroši. A pogotovo ne da troši na Erikove pokvarene zube.

Navečer se sva umorna dovukla od gospođe Vađurové s kojom je obavila mukotrpno kupanje. Toliko je bila sretna što je umorna da nije osjećala ni glad. Međutim, iz kuhinje se širio poznati miris pa je skrenula u nju i naletjela na Erika koji je kuhao sataraš s jajima. To je sve što je znao pripremiti. Pogledao ju je s jednim okom potpuno ljubičastim.

„Bože“, uzdahnula je i sjela na stolicu.

„Već danas je očito bilo kasno. Hoćeš?“

U početku su jeli šutke, no Saša je znala da će prije ili kasnije biti riječ o novcu, ali ona više nije htjela slušati o tome. Erik je udahnuo kako bi nešto rekao, no zaletjelo mu je i počeo je kašljati. Saša ga je udarala sa suosjećajnim smiješkom.

„Jesi li... jesi li se dosjetila nečega?“ pitao ju kad se koliko toliko smirio.

„Ničeg drugog osim da mora pričekati.“

„To reci mom lijevom oku“, ljutio se Erik. Saša je bila umorna i danas mu nije ništa htjela dati besplatno. Jučer je bila preblaga na njega.

„To ću reći tvojoj glupoj glavi pošto se uvalila u biznis s narkomanima i dilerima.“

„Ti znaš kurac o tome“, odmahnuo je rukom i nastavio jesti.

„Onda se brini sam. I nabavi i novce.“

Erik ju je pogledao poznatim pogledom i Saša je znala da je završio. Odlučila je ne dati mu od svojih novaca ni cent. Preduhitrila ga je:

„Da, za pokvaren zub smo oboje dali novaca, ali to je bilo nešto drugo.“

„Vidiš kako si glupa. I sama znaš što je to bilo, a znam i ja, ali ti ćeš to nazivati pokvareni zub sve dok ne crkneš.“

Otišla je iz kuhinje dok je on još pričao i nije ga čula sve do ponoći kad ju je probudilo njegovo urlikanje iz predsoblja.

Hitan prijem bio je prazan, no i unatoč tome su na pregled čekali dugo. Saša je Eriku držala led na skršenom licu. Kao izgovor su iskoristili strme stepenice, dobio je tablete protiv bolova i kući su se vratili taksijem. Dok se Erik vukao do kuće, Saša je gurala ruke sve do laktova u džepove hlača i majice samo da pronade neki sitniš. Taksist se nasmijsao, dobronamjerno je od nje uzeo hrpu sitniša i otišao. Ona ih je u sebi prebrojila i shvatila da mu je dala čak deset centa više.

Spavala je malo. Erik se kraj nje stalno vrtio i psovao. Iz kreveta je promatrala kišovito vrijeme. Nisu imali ni rolete od kad su im se one zadnje potrgale.

„Zar već ideš na posao? Donesi mi vode.“

„Ako ćeš se osjećati bolje, odi kod gospođe Vadurové. Dat će ti par eura za one ruže, a možda joj treba nešto i popraviti.“

Dok je na poslu lokotom vezivala bicikl netko joj je prišao s leđa. Pomislila je da je to šef, pa se izvodeći jednu od svojih fora naglo okrenula. No, kraj nje je stajao pčelar u kabanici i nervozno se smijao. Pokušala je uzvratiti mu osmijeh.

„Bok.“

„Stano“, shvatio je njezinu zbunjenost.

„Stano, naravno. Kako si?“

„Dobro. Pčele ne lete pa pomažem s kozama“, pokazao je na svoje blatnjave čizme. Saša je na njemu vidjela da ne zna odakle bi krenuo, a ona uopće nije htjela započinjati tu temu.

„Kad sam te zadnji put vidio sjetio sam se.. znaš.“

„Da, znam, sjećam se... Trenutno imam toliko toga, tri posla i znaš i sam da nigdje ne plaćaju dovoljno, ni na vrijeme.“

„Razumijem, ali posudio sam ti već prije pola godine.“

„Ne brini, sve ću ti vratiti“, Saša se lagano unatrag udaljavala prema centru, mahnula mu je i ostavila ga samog kraj stalka za bicikle.

U garderobi je opet naletjela na akvarij s ribom i jedva se suzdržala da ga svom snagom ne šutne nogom.

„Vidio sam te“, rekao joj je šef dok je prolazio okolo. Cijeli dan joj je zatim dodjeljivao posao vani, u tačkama je nosila vreće treseta i utovarivala staro staklo u kamion. Srećom, završili su malo ranije jer su kod iskopavanja zemlje oko jezera presjekli kablove i u cijelom je arealu nestalo struje. Dovukli su stari transformator da imaju struju barem za filtere u akvarijima. Kad je u pola pet sjela na klupu kraj kolegice, Saša je bila sva promoćena i ledena.

„Je li stigla plaća?“

Saša je odmahнула glavom dok je svlačila radnu odjeću i s prijezirom promatrala ribu koja je plutala blizu površine. Obje su se prestrašile kad je u prostoriju ušao šef.

„Kako ovdje sve smrdi po toj ribi“, psovao je, prišao Saši i gledao u nju cijelo vrijeme dok je otvarao prozor. Saša je na sebe nabacila odjeću i izašla. Iznenadilo ju je toplo vrijeme, međutim, možda joj se to samo učinilo jer se nakon cijelog dana konačno presvukla i kiša je prestala padati.

Došla je u centar grada, zaustavila se ispred bankomata i provjerila nije li možda na račun stigla plaća. Ali prikazala joj se stara poznata nula, pa je nastavila voziti par ulica dalje i pozvonila na zvono u luksuznoj zgradi.

„Djeci se još ne spava ali nema to veze, daj im da gledaju neki film, a ako će biti gladna, u frižideru imaš pizzu i jogurte pa neka uzmu što žele“, govorila joj je zadnje upute Karina dok je njen muž već po stoti put čistio lakirane cipele. Roditelji su se pozdravili s kćerkama i izašli u hodnik odakle je istog trena doprla oštra svađa.

Djeca je više nisu čula, sjedili su kao bubice na kauču u dnevnom boravku i čekala Sašu da im upali neki film. Dvije petogodišnje curice, identične do zadnje pjegice, nije bilo teško čuvati i Saša je k njima, za dobru satnicu, zapravo dolazila odmoriti se.

„Što želite gledati?“

„Potragu za Nemom!“ viknule su u isti glas.

„Ne opet ribeeee“, umorno je uzdahnula Saša, ali cure su joj ispričale kako su prije tjedan dana bili u Dubaju i pokušali su roniti. Prema njihovoj priči shvatila je da su taj film u zadnje vrijeme gledale non stop i nije imala snage prepirati se s njima. Stoga je samo upalila player i podigla noge.

Roditelji su se vratili oko ponoći, djeca su spavala a Saša je zahvaljujući trećoj kavi bila budna. Karina je ostala s kćerima dok je njen muž ukrcao Sašin bicikl u ogroman auto i otpeljao je doma. Erik joj je jednom predložio da ga pokuša zavesti, jer kao uzdržavanoj ljubavnici takvog muškarca joj ne bi bilo loše. Tad su bili pijani, ali prestrašila se da Erik to misli ozbiljno.

Erik je pušio u vrtu. Kad ju je primijetio, ponudio joj je cigaretu.

„Ne puši mi se.“

Promatrala je njegovo izubijano lice dok je u ruci gužvala pedeset eura. Bilo je to mnogo novaca, trećina njene stanarine ili hrana za cijeli mjesec. Kasnije mu ih je pružila. Erik je izravnao novčanicu, podignuo prema svjetlu i nasmijao se.

„Sada odi još po kemijsku i dodaj još jednu nulu.“

„Zar ti toliko treba?“

„Više, ali...“

„Zašto? Nisam se lijepo ponašala prema tebi, ali zajedno smo. Međusobno ćemo pomoći.“

„Ja ću si pomoći sam“, povukao je dim.

„Bio sam kod stare. Sve slavine su joj curile. One ruže sam joj malo porezao. Dala mi je dvadeset eura.“

Saša nije znala što da mu kaže. Sigurno je te novce potrošio na cigarete. No, odjednom je postala nervozna pa je posegnula za kutijom i zapalila jednu.

„Kasnije sam joj skinuo onaj stari sat, zamijenio dva tipla i gotovo. Pokazala mi je i onu kutijicu s nakitom.“

Saša je povukla dim i protrnula. Gledala je ravno ispred sebe jer ju je bilo strah okrenuti glavu. Na kraju je to ipak učinila. Poluprazni pogledi su se susreli.

„Zašto mi to govoriš?“

„Bez veze. Samo da znaš da sam bio tamo, da si mirna“, rekao je Erik, ugasio cigaretu na drvenoj stepenici i ušao u kuhinju.

Saša se meškoljila u krevetu pazeći pri tome da ne rastrga zadnju čitavu plahtu koju su imali. Ustala je, obukla laganu jaknicu, obula tenisice i izašla ispred kuće. Još uvijek je bila noć, negdje oko tri sata ujutro. Zgrabila je bicikl za volan.

Vrata iza nje su se otvorila. Bio je to Erik. Stao je kraj nje.

„Ne možeš spavati?“

„Idem se malo provozati. A ti?“

„Prošetat ću do benzinske po pivo.“

Bez riječi je krenuo niz ulicu dok je Saša sjela na bicikl i krenula u suprotnom smjeru.

Šumica kraj centra bila je tiha i siva. Ostavila je bicikl blizu ulaznih vrata ispred zgrade, provukla se kroz vlažno grmlje i rupu u ogradi i stigla do službenog ulaza.

Uvjerila se da je prozor otvoren. Samo zbog toga nije mogla spavati. Nakon par koraka se zaustavila. Vratila se. Ispod prozora ostale su tačke. Popela se na njih i jednim pokretom noge zakačila za prozor.

U garderobi je bilo toplo i vlažno. Transformator je i dalje radio, u nekim akvarijima je čak bilo upaljeno svjetlo. Znala je da je svlačionica samo nadograđeni dio areala. Sigurnosni alarm, ako je i radio, u njemu nije imao dosega.

Pogledala je ribu. Učinilo joj se kao da je ležerno naslonjena na dno akvarija i zatim je podignula pogled kad je ugledala odraz svog lica na staklu.

„Idemo u Brazil, Willy?“ tiho se nasmijala, iz svog ormarića uzela crnu plastičnu vrećicu i u nju uhvatila amazonsku ribu. Popela se kroz prozor i s vrećicom prebačenom preko zapešća, kao da je samo skoknula po pecivo u pekaru, došla do bicikla.

Lišće ju je pošakljao na uhu. Nervozno ga je maknula. Namjestila se na bicikl. Isprobavala je načine kako će joj najlakše biti nositi ribu. Prvo ju je imala u desnoj ruci, zatim

ju je prebacila u lijevu. Na kraju je ribu gurnula ispod jakne koju je zakopčala do grla. Na ruci je osjetila oštar ubod i tada je shvatila da ju ne smetaju grančice već pčele.

Dok je vozila po mokrom lišću, dobro ju je izdrmalo, sve dok nije stigla do ceste. U kapuljači je čula zujanje pčele. Svom snagom ju je pokušala maknuti, no na mokroj je cesti izgubila ravnotežu i pala na bok. Bicikl je još neko vrijeme klizio po šljunku, a njoj se činilo da su taj zvuk morali čuti svi u krugu jednog kilometra.

Prvo je bespomoćno ležala na cesti i ispod sebe nije osjetila nikakvo micanje. Skočila je na noge, podignula bicikl i s bolnim izrazom na licu sjela na njega. Polovica tijela na koju je pala ju je užasno boljela. Brojila je svaki okretaj pedalama jer je znala da ako to ne bi radila i razmišljala bi na primjer o tisuću eura, nikada ne bi stigla kući.

U kuhinji se širio miris maslaca na kojem se pekao krumpir. Saša je obožavala taj miris. Erik je došao točno u podne. Nije bio doma kad se ona vratila pa ju je zanimalo gdje je bio tako dugo. Ušao je u kuhinju crvenih očiju s vrećicom punom piva i viskija.

„Što imamo za ručak?“

„Ribu i krumpir.“

Erik joj je dao pusu na vrat dok je gledao u tavu.

„Miriši odlično. Želiš li pivo uz to?“

„Riba mora plivati“, rekla je Saša.

Izvadila je tanjure, stavila na njih prženu ribu dok je Erik otvarao piva. Ulicom su odzvanjale sirene hitne i policije. Zaustavili su se nekoliko kuća niže.

7. Analiza prijevoda

U procesu prevođenja sudjeluju uvijek (barem) dva jezika. Oni su međusobno suprotstavljeni kao dva skupa izražajnih sredstava za izricanje izvanjezičnog sadržaja. U prijevodnoj se analizi uspoređuju kategorije jednog jezika s istim ili odgovarajućim kategorijama drugog jezika. Takva se analiza naziva kontrastivna analiza. U njoj se kroz prizmu jednog jezika proučava drugi. Prema Iviru (1984) u kontrastivnoj se analizi sparuju oni elementi ili kategorije dvaju jezičnih sustava koji posjeduju neko zajedničko formalno i/ili semantičko svojstvo. Da bi se dva jezika mogla uspoređivati potrebno je pronaći elemente prema kojima će se oni uspoređivati.

Prema Iviru postoje četiri razine prijevodne analize. To su fonološka, grafološko-ortografska, leksička i gramatička razina. Svaka razina ima svoju funkciju i proučava različite elemente prijevoda.

U analizi prijevoda objasniti ćemo i primjerima potkrijepiti spomenute četiri prijevodne analize, napisati ćemo nešto i o kulturnim realijama, slengu i kolokvijalizmima te načinu na koji (ni)smo prevodili vlastita imena.

7.1. Fonološka razina prijevodne analize

S obzirom na to da se fonologija bavi proučavanjem ustrojstva i načinom na koji funkcionira glasovni sustav jezika ova se razina prijevodne analize bavi glasovima koji su slični po mjestu ili načinu artikulacije kako bi se vidjelo koji glas jednog jezika odgovara kojemu glasu drugog jezika te postoji li međusobna zamjenjivost tih glasova. Fonološko prevođenje nastaje onda kad se glasovni izraz prenosi u drugi jezik zajedno sa semantičkim sadržajem, međutim, glasovni se sadržaj modificira u skladu s mogućnostima i zahtjevima fonološkog sustava drugog jezika. Dakle, semantički sadržaj ostaje isti dok se fonološki modificira. Do ove modifikacije dolazi kada jezik na koji se prevodi ne sadrži glasove koji odgovaraju glasovima izvornog jezika (Ivir 1984).

Tako, na primjer, hrvatski jezik ne sadrži slova s dužinama kao što su slovačko *á, é, í, ó* ili *ú* kao ni slova *ch, l'* ili *y*. U slovačkom pak ne postoje slova poput hrvatskog *ď, ě* ili *nj*.

Usporedimo li hrvatski i slovački jezik pronaći ćemo mnoštvo fonološki modificiranih riječi, a konkretno u prijevodu ove knjige naišli smo na sljedeće: *chrbtom* (*ruky*) – *hrptom* (*dlana*), *priateľsky* – *prijateljski*, *verzii* – *verziji*, *náušnice* – *naušnice*, *v kuchyni* – *u kuhinji*, *v akváriu* – *u akvariju*. Semantički sadržaj ovih riječi potpuno je identičan, razlike su samo u pisanju, odnosno fonološki su modificirane zbog razlika u fonološkom sustavu hrvatskog i slovačkog jezika.

Kod prevođenja vlastitih imena pak vrijedi pravilo da ih je bolje zadržati u izvornom obliku, sa svim glasovima jezika izvornika. Tako u prijevodu ime *Lubica* ostaje *Lubica* umjesto da smo je modificirali u Ljubica jednako kao što je i *Táňa* ostala u izvornom obliku umjesto da smo je promijenili u Tanja. Ako bismo to napravili s ta dva imena, morali bismo sva imena u prijevodu prilagoditi hrvatskom ili naći hrvatski ekvivalent što bi za neka imena, poput češkog *Honza* mogao biti problem. Stoga smo vlastita imena odlučili zadržati u izvornom obliku kako bi se sačuvao duh slovačkog jezika u prijevodu kao i identiteti likova.

7.2. Grafološko-ortografska razina prijevodne analize

Grafološko-ortografskom razinom se u ovoj prijevodnoj analizi nećemo baviti, ali je valja spomenuti i objasniti, obzirom da je nekada u procesu prevođenja bila od velike važnosti.

Grafološka je razina prijevodne analize vrijedila ranije dok su se tekstovi prijevoda zapisivali ručno, rukopisom, a znamo da se svaki rukopis razlikuje. Prilikom takvog je prepisivanja moglo doći do pogreške. Tumačenje pojedinih znakova ponekad je dovodilo do pogrešnog prijevoda ako se neko slovo ili znak jednog jezika protumačilo kao neko drugo slovo ili znak, odnosno kada se tekst nije mogao dobro pročitati. Dolazilo je do pogrešnog prepisivanja i samim time bi se i prijevod razlikovao od izvornog teksta. U današnje se vrijeme prevođenje obavlja pretežito pisanjem na računalu stoga su takve pogreške rijetkost.

Kod rukopisnog je prepisivanja teksta slično bilo i s prepisivanjem interpunkcijskih znakova. Ako bi se zarez napisao na pogrešnom mjestu, potpuno bi se promijenio smisao prijevoda.

Na grafološkoj se razini proučavaju razlike u načinim pisanja slova, a na ortografskoj razlike u pravopisnoj praksi između jezika-izvornika i jezika-cilja (Ivir 1984).

7.3. Leksička razina prijevodne analize

Leksička analiza proučava vokabular određenog jezika. Prema Iviru (1984) on se može proučavati sa stajališta odnosa između riječi i njihova izvanjezičnog sadržaja. Vokabular se može proučavati i tako da se proučava uzajamno povezane skupine riječi u njihovim složenim međusobnim odnosima. Značenje svake pojedine riječi u kompleksnom sklopu ne ovisi samo o izvanjezičnom sadržaju koji ona nosi, nego i o ostalim riječima s kojima ulazi u značenjske odnose. Takva složenost leksičkih odnosa je unutar jednog jezika, a leksički odnos između dva jezika još je složeniji.

Za ovakvu je analizu potrebno poznavanje brojnih unutarjezičnih i međujezičnih leksičkih odnosa jer u suprotnom bi moglo doći do pogrešnog sparivanja, odnosno do uspostavljanja lažnih parova. Upravo pogreške uzrokovane lažnim sparivanjem jezičnih jedinica lako se mogu previdjeti što može navesti na pogrešan prijevod.

Leksička analiza polazi od leksičkih jedinica, riječi, jednog jezika i njihovih formalnih korespondenata u drugom jeziku, a zatim se povratnim prijevodom vraća u prvi jezik (Ivir 1984). Ovdje ćemo leksičku analizu prikazati na razini riječi, lažnih prijatelja i povezati je s frazeološkom.

7.3.1. Leksička analiza na razini riječi

I⁸: „Deň na to som sa vyhovorila na pomarančový džús...“ (str. 8)

P⁹: *Drugi dan sam kao izgovor iskoristila sok od naranče...*

Vyhovorila som sa odnosno *vyhovoriť sa* u slovačkom jeziku znači „naći izgovor/izliku“, a značenje je prema Hrvatskom jezičnom portalu isto i u hrvatskom. No, ako bismo ovaj izraz preveli doslovno *Drugi dan sam se izgovorila na sok od naranče...* zvučalo bi to kao da je

⁸ I – izvornik

⁹ P - prijevod

osoba izgovorila riječi ili kakav tekst. Bilo je potrebno ubaciti riječ *iskoristila* kako bi prijevod imao više smisla i značenje ostalo isto kao u izvorniku. Smatramo da je naš odabir razumljiviji čitateljima, pogotovo onim mlađim.

I: „A tomu (vtákovi) sa občas stáva, že sa pozabudne v zime na lavičke...“ (str. 16)

P: *A njoj se zna dogoditi da zimi zaspi na klupici...*

Pozabudnúť znači „na kratko vrijeme zaboraviti“. Ovaj se izraz u slovačkom jeziku najčešće upotrebljava kada se nešto zaboravi, međutim, uz povratnu zamjenicu *sa* znači da je osoba zaboravila sama sebe, prepustila se mislima i zaboravila na sve oko sebe, pa i na vrijeme. U ovom je to slučaju ptica koja je ostala na klupici predugo, a pošto je bila zima, smrznula se i uginula je.

U prijevodu smo se dvoumili između riječi *ostane* i *zaspi*, međutim, obzirom da se radi o živom biću koje može zaspati, odlučili smo se za glagol „zaspi“.

I: „Traja z nich bývali cez plot,...“ (str. 23)

P: *Trojica su živjela odmah preko puta,...*

Bývať cez plot znači živjeti blizu. Da bismo zadržali značenje rečenice koja govori o tome da netko živi vrlo blizu odlučili smo prevesti to kao „preko puta“. Doslovni prijevod „preko ograde“ djelovao bi nejasno. Ako se u hrvatskom jeziku želi reći da netko živi vrlo blizu koristi se upravo taj izraz *preko puta*.

I: „Nechodím do roboty, tak doma popoluškujem.“ (str. 25)

P: *Ne radim, zato doma glumim Pepeljugu.*

Izraz *popoluškovať* koristi se u razgovornom jeziku i znači biti doma i obavljati kućanske poslove, baš poput lika iz bajke Pepeljuga, odnosno *Popoluška*. Iako glagol nije uobičajen, nismo se previše dvoumili oko prijevoda, obzirom da je lik Pepeljuge poznat i hrvatskim i slovačkim čitateljima. Bilo je jedino potrebno promijeniti glagol u imenicu i dodati glagol *glumiti*, odnosno *glumim* kako bi rečenica bila istog značenja kao i ona u izvorniku.

I: „Nechala som rybu rybou...“ (str. 27)

P: *Ostavila sam ribu na miru...*

Prvotni prijevod bio je *ostavila sam ribu ribom*, međutim, u hrvatskom jeziku rečenica s instrumentalom ne zvuči poput one na slovačkom. Bilo bi potrebno nadodati riječi „da bude“

(ostavila sam ribu da bude riba), no, takva rečenica bila bi nejasna. Zato nam se najbolji prijevod činio *ostavila sam ribu na miru* jer time značenje ostaje isto.

I: „Saša na seba nahádzala veci a vyšla von.“ (str. 72)

P: *Saša je na sebe nabacila odjeću i izašla van.*

Nahádzať na seba veci znači brzo se obući. Alternativa prijevodu bila je i *navukla odjeću*, međutim, *nabacila* ima značenje da je odjeće obučena kaotično, nepromišljeno i žurno, na što se i cilja u izvorniku, obzirom da se Saši jako žurilo. Nismo se previše dvoumili oko odabira prijevoda jer nam se glagol *nabacila* činio idealnim.

U pripovijetkama smo naišli i na zanimljiv primjer igre riječima:

I: „„Či, či.“ vzdychla som bolestne, no usmievala som sa.

„Čo?“

„To je z takého vtipu.“

„Že?“

„Že muž sa miluje s nejakou cudzinkou, napríklad Japonkou. A ona stále narieka či či a muž povie, nestačí. A milujú sa ďalej a ona znovu či či a on, že stále nestačí. A ona mu vtedy vysvetlí, že nehovorí, či stačí alebo nestačí, ale že to znamená o dierku vyššie.“ (str. 12)

P: „No, no“, uzdahnula sam, no s osmijehom na licu.

„Što?“

„To je iz jednog vica.“

„Kakvog?“

„Da muž vodi ljubav s nekom strankinjom, recimo Japankom. A ona stalno plače no no, a muž kaže, nije dovoljno. I nastave voditi ljubav, a ona ponovno no no, a on opet nije dovoljno. I onda mu ona objasni da ne govori je li dovoljno ili nije, nego da to znači rupicu iznad.

Radi se o slovačkoj riječi *či* koja po vrsti može biti veznik, čestica ili usklik i hrvatskoj *no* koja po vrsti pripada veznicima i/ili česticama. Prijevod bi im bio potpuno drugačiji ako bi bile u drugom kontekstu, međutim, ovdje je ključna igra riječima i rima. Či se rimuje s *nestačí* pa je bilo potrebno stvoriti hrvatski ekvivalent istog efekta. Riječ *nestačí* na hrvatskom jeziku znači *nije dosta*, odnosno *nije dovoljno*, što je automatski bio dobar odabir za prijevod jer smo mogli odmah iskoristiti i rječicu *no* koja sama po sebi ima značenje, rimuje se s (*nije*)*dovoljno*, a može biti i samostalna riječ.

Isprva se ovaj prijevodni zadatak činio teškim, no, postepenom interpretacijom i analizom pronašli smo dobro rješenje. Za ovu anegdotu nije potreban doslovni prijevod niti isto značenje u prijevodu, ključno je da anegdota ima u prijevodu isti smisao i učinak kakav ima u originalnom tekstu.

7.3.2. Leksička analiza na razini frazema

Frazemi kao ustaljene jezične sveze poseban su izazov za prevođenje. Frazemi su ustaljene jedinice, skupovi riječi za imenovanje radnje ili neke osobine i okolnosti u kojima barem jedna komponenta frazeološke jedinice žrtvuje svoje leksičko značenje kako bi se moglo oblikovati novo značenje frazema.

Uz osnovne značajke frazema – desemantiziranost, konotativnost i slikovitost – posebno je istaknuta otežana mogućnost prevođenja. Doslovan prijevod nije moguć. Potrebno je poznavanje značenja, razumijevanje slike i nerijetko motivacije, kulturnog i povijesnog konteksta zaslužnog za nastanak takvog frazema. Iznimka su jedino frazemi koji su u polaznom i ciljnom jeziku podudarni i u leksičkom sastavu, slici i značenju (Kurtović Budja, Vidović Bolt 2013: 159). Prema Čagalj / Svítková postoje četiri tipa frazeološke ekvivalencije. To su potpuna ili apsolutna, djelomična ili parcijalna, samo semantička i nulta ekvivalencija. Na konkretnim primjerima niže objasniti ćemo svaku od ovih ekvivalencija.

Frazema u pripovijetkama nema mnogo. Ako i postoje, većina ih je vrlo slična frazemima u hrvatskom jeziku, stoga nije bilo većih poteškoća ili nedoumica oko njihova prijevoda. Navest ćemo sve na koje smo naišli u prvih sedam pripovijedaka.

I: „Otec by sa tváril priateľsky, ale po jeho odchode by mi to dal vyžrat’.“ (str. 9)

P: *Tata bi bio raspoložen prijateljski, ali nakon što bi dečko otišao, očitao bi mi bukvicu.*

Dat’ vyžrat’ znači „snositi posljedice zbog čega“. Obzirom da je riječ o frazemu, htjeli smo isti učinak sačuvati i u prijevodu. Umjesto prijevoda poput *rekao bi mi što zaista misli* ili *počeo bi mi prigovarati* upotrijebili smo frazem *očitati bukvicu* koji znači „učiti koga pameti“ odnosno „ukorit koga“.

Riječ je frazemu koji ima samo semantičku ekvivalenciju. Komponenti ovih frazema su različiti, s čime je povezana i različita slikovitost, no, značenje ovih frazema ipak je vrlo slično.

I: „Celý víkend mali všetci chlapi plné ústa reči,...“ (str. 10)

P: *Muškarci su cijeli vikend bili jaki na riječima.*

Mať plné ústa reči znači „govoriti puno, a ne činiti ništa ili činiti jako malo“. U slovačkom se jeziku ovaj frazem koristi vrlo često, no ako bismo je preveli doslovno „imali puna usta riječi“, prijevod bi bio neadekvatan jer to na hrvatskom ne bi značilo ništa. Stoga je bilo potrebno pronaći odgovarajući ekvivalent, frazem istog značenja. Zbog toga smo se odlučili za *biti jak na riječima*.

Ponovno je riječ o frazemima sa samo semantičkom ekvivalencijom. Iako se neke komponente djelomično podudaraju, *reči* – *riječima*, one su i dalje različite, stoga u ovom primjeru možemo govoriti samo o značenjskom podudaranju.

I: „Babám to šlo jedným uchom dnu a druhým von...“ (str. 10)

P: *Cure ih nisu doživljavale...*

U ovom smo slučaju frazem zamijenili jednostavnim niječnim glagolom *ne doživljavati*. Frazem znači upravo to, „ne doživljavati“ odnosno „ignorirati“ stoga je značenje jednako. U hrvatskom jeziku postoji isti frazem *na jedno uho unutra, na drugo van*, međutim, ovaj frazem nije frekventan kao i u slovačkom. Kako bi tekst tekao prirodnije i bio čitljiviji, odlučili smo se za glagol umjesto za frazem. Iako smo postigli da značenja bude skoro identično, frazem iz književnog jezika postao je više kolokvijalni izraz.

Ako bismo frazem preveli hrvatskim frazemom *na jedno uho unutra, na drugo van*, bili bi to frazemi s djelomičnom ekvivalencijom. Došlo bi do promjene broja komponenata i padeža, odnosno prijedložne rekcije.

I: „...smial sa z plného hrdla.“ (str. 13)

P: *...smijao se na sav glas.*

Smiať sa z plného hrdla znači „smijati se vrlo glasno, na sav glas“, što je ujedno bio najbolji odabir prijevoda ovog izraza. Preveli bismo li to kao *smijati se (iz) punog grla*, takva rečenica bila bi nejasna. Slična je situacija bila i s rečenicom „...smial sa na celú budovu.“ (str. 57) koju nije bilo moguće prevesti doslovno *smijao se na cijelu zgradu* jer rečenica ne bi bila smislena. Bilo je potrebno pronaći ekvivalent istog značenja, a to je da se „osoba smijala vrlo glasno“. Međutim, kako bi izbjegli ponavljanje istog prijevoda, u ovom smo se slučaju odlučili upotrijebiti opisni prijevod *smijao se toliko glasno da ga se čulo u cijeloj zgradi*. Ključna je u ovom slučaju zgrada kako bi se kod čitatelja stvorila slika glasnog smijeha koji odzvanja u cijeloj zgradi.

U ovom je primjeru ekvivalencija frazema djelomična. Frazemi imaju jednaku ili vrlo sličnu motivaciju, ali se formalno razlikuju zbog nepodudarnosti leksičkog sastava. Određena frazeološka sastavnica ishodišnoga jezika u uspoređivanom jeziku može biti nadomještena sinonimom ili leksemom istoga semantičkog polja.

I: „Lubica bola človek, voľný ako vták.“ (str. 16)

P: *Lubica je bila čovjek slobodan kao ptica.*

Frazemi se podudaraju u oba jezika, imaju isto značenje, „živjeti bezbrižno, bez nadzora i ograničenja“. Obzirom da se frazem u oba jezika upotrebljava jednako često i uobičajen je, nismo imali poteškoća s njegovim prijevodom. U ovakvoj se vrsti frazema jedna komponenta upotrebljava u svom pravom leksičkom značenju.

Frazemi se u ovom primjeru razlikuju samo po gramatičkom rodu, *vták* (m.r.) i *ptica* (ž.r.), stoga je riječ o djelomično ekvivalentnim frazemima.

I: „...lebo som ho ťahala za nos.“ (str. 18)

P: *...jer sam ga samo yukla za nos.*

Obzirom da je riječ o frazemu istog značenja i u hrvatskom i u slovačkom jeziku, „zavaravati koga“, preveli smo ga doslovno. Frazemi imaju potpuno jednako značenje u oba jezika te se koriste jednako često stoga nismo imali potrebe mijenjati ga. Dvumili smo još o glagolu *zafrkavati*, koji ima isto značenje, no, obzirom da je autorica upotrijebila frazem, odlučili smo ga i mi zadržati.

Frazemi u ovom primjeru potpuno su ekvivalentni. Frazeološke jedinice podudaraju se u svim kriterijima. Istovrijedni su i na razini slikovitosti i na planu izraza. Takvi frazemi imaju isti leksički sastav i gramatička obilježja te su motivirani jednakom slikovitošću.

I: „...ktorý som poznala od malička ako vlastnú dlaň.“ (str. 50)

P: *...koju sam poznavala od malena kao svoj džep.*

Frazem *poznat' ako vlastnú dlaň* znači „dobro poznavati koga ili što.“ Ekvivalent ovom frazemu u hrvatskom jeziku je *poznavati kao svoj džep*. Radi se o *frazeologickom spojení* (hrv. frazeološka veza) u kojem jedan pojam u frazeološkoj cjelini ima i dalje isto leksičko značenje.

U ovom je primjeru također riječ o frazemima s djelomičnom ekvivalencijom zbog razlike u leksičkom sastavu, gdje je *dlaň* zamijenjena *džepom*, no, slikovitost je jednaka.

I: „...sedeli ako kukučky na gauči v obývačke...“ (str. 72)

P: ...sjedili su kao bubice na kauču u dnevnom boravku...

Sedieť ako kukučka znači „sjediti mirno i tiho na mjestu“. Ako bismo ovaj frazem preveli doslovno, *sjedili su kao kukavice*, dobili bismo potpuno drugo značenje. Bilo je potrebno pronaći odgovarajući frazem u hrvatskom jeziku kako bi se zadržao semantički smisao frazema. Odlučili smo se za frazem *sjediti poput bubice* koji je istog značenja kao i slovački frazem.

Ovo su frazemi također s djelomičnom ekvivalencijom zbog toga što se leksički sastav ne podudara u potpunosti. Došlo je do određenog stilističkog pomaka, ali ne i do bitnih razilaženja u značenju.

I: „Rodičia sa vrátili o polnoci, deti spali, Saša bola hore, s treťou kávou v sebe.“ (str. 73)

P: *Roditelji su se vratili oko ponoći, djeca su spavala a Saša je zahvaljujući trećoj kavi bila budna.*

Ne gledajući na promijenjen red riječi u prijevodu, u ovoj nas je rečenici zanimao glagol *byť hore* koji u ovom kontekstu znači „biti budan“, odnosno „budna“. Iako *hore* znači „gore“, prema Hrvatskom jezičnom portalu „više od neke ravni koja se zamišlja kao srednja ili na kojoj se stoji, opr. dolje“, u ovoj se rečenici taj glagol nije mogao prevesti kao *gore*, nego je bilo potrebno u obzir uzeti kontekst. *Byť hore* u slovačkom je jeziku ustaljena i česta fraza kad se želi reći da je „tko bio budan, ustao ili nije spavao“. Međutim, u hrvatskom takav izraz ne postoji, stoga smo u prijevodu jednostavno napisali da je Saša *bila budna*.

7.3.3. Leksička analiza na razini lažnih prijatelja

Hrvatski i slovački jezik vrlo su slični jezici i imaju mnogo zajedničkih obilježja. Međusobno su bliski prostorno i povijesno. Spadaju u skupinu slavenskih jezika, stoga ne čudi ako se u jednom jeziku pojavi slična, ako ne i ista riječ iz drugog jezika. Ponekad su te riječi istog ili sličnog značenja, a ponekad imaju potpuno suprotno značenje i tu dolazimo do pojma *lažni prijatelji*.

Lažni prijatelji su parovi leksema iz dvaju jezika, oblikom jednaki ili slični, a značenjski različiti. Razlika u značenju prouzročuje nesporazume i pogreške pri prevođenju jer se pretpostavlja da izrazna jednakost/sličnost između leksičkih jedinica polaznog i ciljnog

jezika podrazumijeva i sadržajnu jednakost/sličnost. Dolazi do refleksnog prepoznavanja i pogrešnog zaključivanja o značenju leksema na osnovi iskustva polaznog jezika pojedinog sudionika komunikacijskog čina (Lewis 2016: 1).

Lažni prijatelji mogu biti potpuni ili djelomični. Prema Lewisu (2016: 156) potpuni lažni prijatelji izrazom su jednaki ili slični, a značenjski posve različiti, dok su djelomični lažni prijatelju izrazom jednaki ili slični, a značenjski nisu posve različiti, tj. značenja im se preklapaju u jednom semantičkom obilježju ili više njih.

Prilikom čitanja zbirke lažne prijatelje nismo primijetili isprve. Bilo je potrebno više čitanja kako bismo ih uspješno otkrili. Razlog tome je poznavanje oba jezika, slovačkog i hrvatskog, na istoj razini, stoga lažni prijatelji nisu predstavljali prepreku tijekom čitanja, niti su navodili na krivo tumačenje. Osobe koje ne poznaju drugi jezik jednako dobro kao svoj materinji lažne bi prijatelji primijetili tijekom prvog čitanja, a vrlo je vjerojatno da bi ih lažni prijatelji naveli na krivi prijevod. Koristili smo, zapravo, „obrnuti proces“ u kojem smo ponovnim iščitavanje teksta pokušavali pronaći lažne prijatelje u tekstu koje u početku nismo primijetili.

Ovdje ćemo navesti lažne prijatelje, bilo one potpune ili djelomične. Lažne prijatelje navest ćemo u tablici, a ispod tablice ćemo navesti potpune lažne prijatelje u kontekstu zajedno s prijevodom.

<u>Lažni prijatelji</u>	<u>Hrvatska asocijacija</u>	<u>Značenje slovačke riječi</u>
<i>bez slov</i>	bez slova	bez riječi
<i>brúch</i>	bruh	trbuhâ
<i>časť</i>	časť	dio
<i>dohovorili</i>	dogovorili	prestali pričati
<i>hlad</i>	hlad	glad
<i>hrubom</i>	grubom	debelom
<i>chodili</i>	hodali	odlazili
<i>chodníkom</i>	hodnikom	pločnikom
<i>lepšej</i>	ljepše	bolje
<i>napravo</i>	naprava	desno
<i>(pod) náporom</i>	naporom	(pod) pritiskom

<i>nepostúpala</i>	ne postupala	ne zgazila
<i>nestúpiť</i>	ne stupiti	ne zagaziti
<i>oholil sa</i>	oholio se	obrijao se
<i>opak</i>	opak	suprotnost
<i>(z) pivnice</i>	pivnice	(iz) podruma
<i>pláva</i>	plava	pliva
<i>početná</i>	početna	brojna
<i>pokojne</i>	pokojne	mirno
<i>pravú</i>	pravu	desnu
<i>predstavovala</i>	predstavila	zamišljala
<i>pusti (film)</i>	pusti	pokreni
<i>skláňal</i>	sklanjao	nadvio
<i>slabo</i>	slabo	ne jako
<i>slušný</i>	slušni	pristojan
<i>sľubi(t')</i>	sljubiti (se)	obećati
<i>točiť</i>	točiti	vtjeti, okretati
<i>tvár</i>	tvar	lice
<i>úžasne</i>	užasne	divno
<i>vážne</i>	važne	ozbiljno
<i>vesta</i>	vesta	prsluk
<i>voňal</i>	vonjao	mirisao
<i>zabíjanie</i>	zabijanje	ubijanje, klanje
<i>Zvonku (poč. rečenice)</i>	Zvonku	izvana

I: „Ako deti sme na prázdniny chodili iba k jednej babke...“ (str. 8)

P: *Dok smo bili djeca na praznike smo odlazili samo kod jedne bake.*

I: „...a ja som si celý čas predstavovala, aké by to bolo, keby som ho doviedla domov ako svojho frajera.“ (str. 9)

P: *...a ja sam cijelo vrijeme zamišljala kako bi to izgledalo kad bih ga dovela doma kao svog dečka.*

I: „Ak som doviedla niekoho domov, bol to slušný chlapec, čo mame polúskal orechy,...“
(str. 9)

P: *Ako sam dovela nekoga doma, bio je to pristojan dečko koji je mami očistio orahe,...*

I: „Martin sa oholil alebo odst'ahoval, pretože som ho už nikdy viac nevidela.“ (str. 13)

P: *Martin se obrijao ili odselio i nikada ga više nisam vidjela.*

I: „Aby som jej dokázala opak, zobrala som si uterák a šla som sa umyť do potoka.“ (str. 17)

P: *Da bih joj dokazala suprotno, uzela sam ručnik i otišla se oprati u potok.*

I: „...ale aj keď rozhadzuje zrno sliepкам a snaží sa pri tom nestúpiť do hovna.“ (str. 22)

P: *...nego i dok baca zrno kokošima, pri čemu se trudi da ne stane u govno.*

I: „Zvonku prišla Kika, kolísavo dokráčala k pultu,...“ (str. 24)

P: *Ušla je Kika, klimavo se dovukla do šanka...*

I: „Vlado voňal, až z toho Martinu rozbolela hlava.“ (str. 25)

P: *Vlado se namirisao toliko jako da je Martinu počela boljeti glava.*

I: „A súťažili v tom, kto vytlačí viac hovien stláčaním ich brúch.“ (str. 26)

P: *I natjecali se u tome tko će istisnuti više govana stišćući njihove trbuhe.*

I: „Ona skontrolovala sliepky. Všetky si pokojne drierali, len jedna jariabka sa chúlila v rohu a natriasala si perie.“ (str. 27)

P: *Ona je provjerila kokoši. Sve su spokojno drijemale, jedino se jedna kokoš stisla u kut i šušurila perje.*

I: „Vyšla z nich Kata, v hrubom svetri, ktorý si tiska k telu.“ (str. 28)

P: *Iz njih je izašla Kata u debelom puloveru koji je pritiskala uz tijelo.*

I: „Nesmúť ešte, až zajtra. A daj si jesť, je to len hlad.“ (str. 29)

P: *Nemoj biti tužna, tek sutra. I pojedi nešto, to je samo glad.*

I: „Povedala som im, že mám dnes zásnuby, aby som vyzerala úžasne.“ (str. 29)

P: *Rekla sam im da danas imam proslavu zaruka, pa želim izgledati divno.*

I: „Preložila si ho na pravú ruku, obzerala si ju, potom znovu na ľavú a nakoniec späť na pravú.“ (str. 31)

P: *Premjestila ga je na desnu ruku, promatrala ga, pa opet stavila na lijevu i na kraju ponovno na desnu.*

I: „Stláčala som ju slabo v ruke a zamýšľala sa nad zmyslom života,...“ (str. 38)

P: *Lagano sam je stiskala u ruci i razmišljala o smislu života...*

I: „Časť: 'Pane, povedz iba slovo a duša mi ozdravie' ma rozplakala.“ (str. 42)

P: *Dio: „Gospodine, samo reci riječ i ozdravit će duša moja“ me je rasplakao.*

I: „Prichádzala odtiaľ početná rodina, muži mali široké klobúky, ženy sklonené hlavy, ich deti boli mlkve.“ (str. 42)

P: *Od tamo je dolazila brojna obitelj, muškarci su imali široke šešire, žene sklonjene glave, njihova su djeca šutjela.*

I: „Ešte som ho však ani nestihla vytiahnuť z pivnice, keď som si všimla, že Borkin otec vyťahuje gril.“ (str. 48)

P: *Međutim, nisam je uspjela još ni izvući iz podruma kad sam primijetila da Borkin otac priprema roštilj.*

I: „Na hladine kúsok od brehu sa nadnášala oranžová vesta.“ (str. 59)

P: *Na površini blizu obale plutao je narančasti prsluk.*

I: „Takmer zabudla točiť pedálmi, keď sa pokúšala spomenúť si, koľko presne mu bola ešte dlhá.“ (str. 63)

P: *Skoro je zaboravila okretati pedalama dok se pokušavala sjetiti koliko mu je točno još bila dužna.*

7.4. Gramatička razina prijevodne analize

U ovoj se razini prijevodne analize susrećemo s pojmom *transpozicija* što prema Iviru (1984: 48) znači prebacivanje jedne gramatičke jedinice izvornog jezika u neku drugu jezičnu jedinicu u jeziku na koji se prevodi, koja nije ista po obliku, nazivu ili dijelu značenja. Najčešća je to stvar s prijedlozima i prijedložnim konstrukcijama jer su oni, uz to što imaju svoje leksičko značenje, istovremeno i nosioci gramatičkog značenja i padežnih odnosa pa se moraju analizirati u vezi s gramatičkim jedinicama.

Transpozicija vrste riječi događa se kada je prevoditelj spreman gramatičke vrste riječi izvornog jezika zamijeniti nekim drugim vrstama riječi u interesu postizanja prijevodne ekvivalencije. Takva je transpozicija obavezna kad je zadržavanje iste vrste riječi nemoguće prema zakonima jezika-cilja kao i kad bi zadržavanje iste vrste riječi promijenilo značenje poruke i iznevjerilo obavijest. Neobavezna je transpozicija najčešća, a koristi se zbog zadržavanja prirodnosti i idiomatičnosti izvorne poruke.

Transpozicija ne postoji samo na razini riječi i vrsta riječi, nego i na razini strukturnih dijelova rečenice. To može biti i redosljed riječi u rečenici koji je drugačiji u svakom jeziku, ovisno o sintaktičkim pravilima svakog jezika. Premur (2005) navodi četiri vrste gramatičke promjene. To su *premještanje*, *dopuna*, *izostavljanje* i *zamjena*.

7.4.1. Premještanje

Mijenja se poredak riječi u rečenici. Razlog je obično nepodudarnost na razini jezičnog sustava ili norme, što zahtjeva uvođenje premještanja kao jedinog raspoloživog načina zadržavanja smislene strukture. Međutim, mora se pripaziti da se ovim postupkom ne naruši jezična i stilistička strukturiranost teksta.

U prijevodu pripovijedaka redosljed riječi promijenili smo mnogo puta. Prvenstveno zbog različitih sintaktičkih pravila obaju jezika, kao i zbog položaja enklitika i proklitika, ali i zbog autoričina stila u kojem je ponekad bilo potrebno izmijeniti redosljed riječi kako bi se tekst bolje razumio. Nastojali smo to ne činiti s posljedicom mijenjanja autoričina stila pisanja, ali na nekim mjestima je ova transformacija bila neophodna. Navest ćemo samo neke od primjera. Bojom smo označili istu vrstu riječi i u izvorniku i u prijevodu kako bi promijenjen redosljed bilo lakše uočiti.

I: „Prívlastky by sa stupňovali do vulgarizmov a v najdivokejšej **verzii by som** skončila na ulici.“ (str. 9)

P: *Atributi bi se pojačavali sve do vulgarizama, a u najgoroj **bih verziji** završila na ulici.*

U slovačkom jeziku se redoslijed *v najdivokejšej verzii by som skončila na ulici* ne može nikako drugačije promijeniti dok je u hrvatskom, osim našeg prijevoda moguće napisati i *u najgoroj verziji bih završila na ulici* ili *u najgoroj verziji završila bih na ulici*. Riječ je o slobodnom redoslijedu riječi u rečenici.

I: „Vchodové **dvere sa** opäť otvorili.“ (str. 24)

P: *Ulazna su **se vrata** ponovno otvorila.*

Povratna zamjenica *se* u hrvatskom se jeziku obično nalazi na drugom mjestu u rečenici, odnosno iza naglašenog skupa riječi. Ovdje je to odmah nakon naglasne cjeline *ulazna su*. Međutim, zbog slobodnog redoslijeda riječi u rečenici rješenje bi moglo biti i *ulazna vrata ponovno su se otvorila* ili *ulazna vrata su se ponovno otvorila* dok je to u slovačkom jeziku moguće napisati samo na ovaj jedan način, odnosno, u hrvatskom se jeziku sintagma može „razbiti“ povratnom zamjenicom *se* dok u slovačkom to nije nikako moguće.

I: „Martine sa zdalo, že počula, tak kde v prdeli je, ale **nezastavila ho**.“ (str.30)

P: *Martini se učinilo da je rekao, pa gdje dovraga je, no **nije ga zaustavila**.*

U slovačkom se jeziku kratki oblik zamjenice u akuzativu uvijek nalazi na zadnjem mjestu u redu zanaglasnica. Stoga drugo mjesto od ovog na kojem se nalazi, *nezastavila ho*, nije moguće. U hrvatskom je jeziku redoslijed riječi sličan, međutim, kratki oblik zamjenice nikako ne može stajati na posljednjem mjestu u rečenici. Na zadnjem je mjestu u redu zanaglasnica glagolska zanaglasnica *je*, odnosno u ovom je to slučaju niječni glagol *nije zaustavila*.

I: „V tej **chvíli sa** rybe z hrude vydrala hviezda, krv ostriekala chlapcovu tvár.“ (str. 42)

P: *U tom **se trenutku** ribi iz trbuha probila zvijezda i krv je poprskala dječaka po licu.*

Ponovno se radi o povratnoj zamjenici *se* koja se u hrvatskom jeziku nalazi najčešće na drugom mjestu u rečenici. U slovačkom jeziku povratna zamjenica *sa* nikako ne može biti na drugom mjestu u rečenici.

I: „Romo pochopil, že **pri nás ho** čekajú len nepríjemnosti, tak sa pomaly presunul k slnečniciam.“ (str. 47)

P: *Romo je shvatio da **ga kod nas** čekaju samo neugodnosti pa je lagano krenuo prema suncokretima.*

I: „Druhou **rukou som** stále viac a viac žmolila oko, sústredila som na stupňujúcu sa bolesť pod viečkom.“ (str. 50)

P: *Drugom **sam rukom** sve više i više trljala oko, koncentrirala sam se na sve veću bol ispod kapka.*

U hrvatskom jeziku moguće je nenaglašeni oblik pomoćnog glagola *biti* napisati između skupa riječi, *drugom rukom*, dok u slovačkom jeziku to nije moguće. U slovačkom jeziku pomoćni glagol dolazi uvijek tek nakon skupa riječi.

I: „Na jej povel **sa rozbehli** k stromom napravo od mosta a zmizli medzi nimi.“ (str. 57)

P: *Na njezinu naredbu **raštrkali su se** prema stablima desno od mosta i nestali među njima.*

I: „**Vedela však**, že v ten deň **sa už** na účte neobjaví nič.“ (str. 62, 63)

P: ***Međutim, znala je da se** taj dan na računu **više neće** pojaviti ništa.*

Značenje riječi *však* i *međutim* se povezuje s određenom situacijom koju zatim te riječi objašnjavaju. Razlika je samo u tome što slovačka riječ *však* nikako ne može biti na prvom mjestu u rečenici, dok se riječ *međutim* najčešće upotrebljava na početku rečenice, ali i drugdje, jer nije vezana mjestom u rečenici. Bilo je stoga potrebno promijeniti redoslijed riječi kako bi rečenica u prijevodu bila sintaktički ispravna.

I: „...ked’ sa pokušala spomenúť si, koľko **presne mu bola ešte** dlžná.“ (str. 63)

P: *...dok se pokušavala sjetiti koliko **mu je točno još bila** dužna.*

U ovom primjeru postoje zanaglasnice, riječi koje nemaju naglasak stoga se vežu uz riječ prije njih. U oba jezika postoji pravilo na kojem se mjestu zanaglasnice moraju nalaziti u rečenici, no u hrvatskom jeziku ipak postoji više iznimaka i redoslijed riječi u rečenici često je slobodan. Stoga smo rečenicu *koliko presne mu bola ešte dlžná* mogli prevesti kao *koliko točno mu je još bila dužna* ili *koliko mu je još točno bila dužna*. Značenje svih ovih rečenica bilo bi jednako.

Iz navedenih se primjera vidi da je redoslijed u dvama bliskim jezicima različit, što predstavlja jedno od područja prevođenja na koje treba obratiti veću pažnju. Prijevod se iz tog razloga ne smije ni sintaktički povoditi za izvornikom kako ne bi došlo do pogrešaka.

7.4.2. Dopuna

Dopune se često uvode na mjestima nacionalnih ili vremensko-prostornih realija polazišnog jezika koje ne nalaze adekvata u ciljnom jeziku. Ova je promjena potrebna zbog gramatičkih i sintaktičkih pravila jezika na koji se prevodi. Ponekad je zbog razumljivosti potrebno dodati, odnosno dopuniti prijevod riječima koje u izvornom tekstu ne postoje.

I: „Ved' ten čurák t'a chcel znásilniť!“ vykrikovali a písali zborovo kamarátky, ktorým som sa zdôverila..“ (str. 11)

P: „*Pa taj gad te htio silovati!*“ vikale su i pisale i porukama prijateljice kojima sam se povjerila...

U prijevodu je bilo potrebno dopuniti, odnosno objasniti da se radi o *porukama koje su prijatelji pisale*. U razgovornom slovačkom jeziku je jasno da ako se kaže *písali* ili *pisati* da se radi o porukama koje treba (na)pisati i nije potrebno objašnjenje niti dodavanje riječi *správa*. No, obzirom da se u hrvatskom takav izraz ne koristi, ako bismo rečenicu preveli samo *vikale su i pisale prijateljice* rečenica bi bila nejasna i ne bi se razumjelo na koji su to način i što su pisale prijateljice.

I: „Potom ma pobožkal a povedal, že sa sťahuje do mesta, či by sme sa tam niekedy nestretli.“ (str. 18)

P: *Zatim me je poljubio i rekao da se seli u grad i pitao me da li bismo se tamo ponekad mogli naći.*

U ovom je primjeru dopuna bila potrebna jer smo i u samom izvorniku bili primorani rečenicu pročitati više puta kako bismo shvatili što je autorica imala na umu. Kao da već u izvorniku nedostaje riječ da bi se shvatilo značenje rečenice. Kako ne bi došlo do sličnog problema prilikom čitanja prijevoda, odlučili smo se dopuniti dio *i pitao me*, obzirom da smo shvatili da je osoba nešto upitala drugu osobu.

I: „Potom sa odšuchtala preč a vošla do dverí na humne, kde kedysi Martina s Vladom vyrezali rybičkou nápis OBSERVATÓRIUM.“ (str. 23)

P: *Zatim je šušťavim korakom otišla i ušla kroz vrata u žitnicu, na kojima su jednom davno Martina i Vlado nožem u obliku ribice urezali natpis OPSERVATORIJ.*

Dopunu je bilo potrebno izvesti zato što se u hrvatskom jeziku ne koristi izraz *ribica* za nož u obliku ribice, dok se u slovačkom točno zna na što se misli kada se kaže *rybička*. To je mali nož čija drška ima oblik ribice a oštrica nožića krije se unutar drške, pri čemu je prilikom upotrebe potrebno tu oštricu izvući. Takav nožić bio je vrlo popularan jedno vrijeme i imali su ga gotovo svi, stoga je svima u Slovačkoj jasno na što se misli pod pojmom *rybička*.

I: „Pod stromčekom sa pred rodičmi usmieval, ale keď vybehli sami dvaja s Martinou na cigaretu, robil cirkus, že vyzerá ako buzna.“ (str. 25)

P: *Uz božićno se drvce pred roditeljima pravio fin, no kada je sam s Martinom izašao zapaliti, pravio je cirkus tvrdeći da izgleda kao peder.*

Riječ *stromček* znači *malo drvo, drvce*, međutim, u ovom se kontekstu radi o božićnom drvцу što zaključujemo iz konteksta, ali i same riječi koja u razgovornom jeziku podrazumijeva *vianočný stromček*. Mogli smo upotrijebiti riječ *bor*, ali pošto se taj izraz spominje na drugim mjestima, htjeli smo u prijevodu zadržati ovaj oblik, stoga smo prijevod dopunili pridjevom *božićno*.

I: „Vlado ju pred krčmou objal a pobral sa na dolný koniec.“ (str. 26)

P: *Vlado ju je ispred krčme zagrlio i otišao prema donjem kraju sela.*

Kada se u slovačkom jeziku kaže *na dolný koniec* jasno je da se misli na donji kraj sela, bez da se spomene selo. Međutim, u hrvatskom jeziku to nije uobičajeno pa kako ne bi došlo do nerazumijevanja značenja, rečenicu smo dopunili imenicom *sela*.

I: „Myslela na to, že už je doma, odhodil nenávidenú bundu do kúta a ľahol si tak, ako bol.“ (str. 26)

P: *Ramišljala je o tome da je već doma, da on odbacuje jaknu koju prezire u kut i liježe onakav kakav je bio.*

Izvornu smo rečenicu morali pročitati nekoliko puta kako bismo shvatili njeno značenje. Kako se slična situacija ne bi dogodila hrvatskom čitatelju, nakon pomne analize rečenice i

pronalaska točnog značenja odlučili smo prijevod te rečenice malo prilagoditi kako bi se lakše shvatila.

I: „Potom sa mi zošuchol vyhrnutý rukáv na košeli, takže zakryl rybe lesklé oči.“ (str. 36)

P: *Poslije mi se odvrnuo rukav na košulji i prekrio je ribi oči i sjaj u njima.*

Ova rečenica zadala nam je više poteškoća. Tražili smo najbolji način kako prevesti *lesklé oči*. Znali smo da se misli na sjaj u očima, međutim bilo je to nezgodno prevesti na taj način, odnosno da se „prekrije“ sjaj u očima. Mogućnosti su bile *sjajno oko*, *oči koje se cakle* ili *blistave oči*. Sve ovo je točno, međutim, nismo bili uvjereni kako je bilo koji od ovih izraza identičan izvorniku. Odlučili smo se zato za dopunu rečenice pa smo *lesklé oči* proširili s *oči i sjaj u njima*.

I: „Postavil sa za mňa a nerozumel, prečo som nerozsvietila stromček, u nich doma svieti celé dni.“ (str. 39)

P: *je iza mene i nije mogao shvatiti zašto još nisam upalila lampice na boru jer kod njih doma bor svijetli po cijele dane.*

(Ne)rozviestí stromček znači (ne)upaliti lampice na boru. Takva je fraza ustaljena u slovačkom jeziku i točno se zna da se misli na paljenje lampica na božićnom drvcu. U hrvatskom jeziku uobičajeniji je izraz *upaliti lampice* bez da se spominje bor ili božićno drveće. Upravo smo zato rečenicu u prijevodu odlučili dopuniti izrazom *lampice*, kako bi hrvatskom čitatelju značenje bilo razumljivo.

I: „V kapustnici mu chýbali huby, v mojom šaláte bolo priveľa hrášku.“ (str. 40)

P: *U juhi od kiselog kupusa mu je nedostajalo gljiva, u mojoj francuskoj salati bilo je pak previše graška.*

Riječ *šalát* objašnjena je niže u poglavlju kulturemi. Ovdje ćemo objasniti samo da smo pridjev *francuskoj* dopunili iz razloga da hrvatski čitatelj razumije da se ne radi o, na primjer, zelenoj salati ili bilo kakvoj drugoj salati, nego da je to salata koja se tradicionalno priprema za Božić u Slovačkoj i da je to neka inačica francuske salate.

I: „Saša pozerala na tuponosú rybu, plávajúcu v akváriu zarovno jej hlavy. Preostrila na svoj odraz.“ (str. 62)

P: *Saša je gledala u ribu s tupim nosom koja je plivala u akvariju u visini njene glave. Zaoštrila je na svoj odraz u staklu.*

Slično kao i u nekim prethodnim primjerima i u ovom nam je primjeru nedostajao dio u izvorniku. Nakon iščitavanja rečenice shvatili smo da nećemo promijeniti smisao ako u prijevodu dodamo *u staklu* kako bi bilo jasno da je Saša u njemu vidjela svoj odraz.

I: „Vošla do kuchyne a postavila na šporák sedem drobných zemiakov v šupke.“ (str. 65)

P: *Ušla je u kuhinju i na štednjak je stavila kuhati sedam sitnih krumpira u kori.*

U razgovornom je slovačkom jeziku uobičajeno reći *postavít na šporák (niečo)* što podrazumijeva da će se nešto kuhati. U hrvatskom razgovornom jeziku koristit će se za to izraz *staviti kuhati*, bez *na štednjak* i svima će također biti jasno da će se nešto kuhati. U oba je jezika izostavljen jedan dio, međutim, ne isti. Kako ne bi došlo do pogrešnog shvaćanja rečenice odlučili smo prijevod nadopuniti infinitivom glagola *kuhati*.

I: „Deti ju už nepočuli, sedeli ako kukučky na gauči v obývačke a čakali, kým im Saša niečo pustí.“ (str. 72)

P: *Djeca je više nisu čula, sjedili su kao bubice na kauču u dnevnom boravku i čekala Sašu da im upali neki film.*

Pustit' (*niečo*) podrazumijeva uključenje filma za gledanje i slovačkim čitateljima je to dovoljno za razumijevanje radnje. No, ako bismo u hrvatskom rekli samo *pustiti*, odnosno *upaliti* možda ne bismo znali na što se to točno odnosi stoga je u prijevodu bilo potrebno glagol nadopuniti imenicom *film*.

7.4.3. Izostavljanje

Ova je transpozicija obrnuta od dopune. Motivirana je istim lingvističkim i izvanlingvističkim razlozima i nepodudaranjem polazišnog i ciljnog jezika. Ovdje se u prijevodu izostavljaju dijelovi koji u prijevodu nisu neophodni za razumijevanje značenja i poruke izvornog jezika. Najčešće se izostavljaju prijedlozi te zamjenica *si*. Sljedeće primjere nismo dodatno objašnjavali smatrajući da je izostavljanje određenih riječi samo po sebi razumljivo.

I: „O niekoľko rokov som si dala vytetovať na chodidlá rovnaké znaky a k babke som nosila do sandálov ponožky.“ (str. 17)

P: *Nekoliko godina kasnije istetovirala sam na stopala iste one znakove i kod bake sam onda nosila sandale i čarape.*

Želimo li na hrvatskom jeziku reći da je netko napravio tetovažu, dovoljno je to reći samo s (is)tetovirati ili (is)tetovirala sam i nije potrebno dodati infinitiv glagola *dati*.

I: „Tak som mu povedala, že je to spomienka na Ľubicu, lebo žila harmonický život a zomrela na lavičke, kde práve sedíme.“ (str. 18)

P: *Rekla sam mu da je to uspomena na Ľubicu jer je živjela u harmoniji i umrla na klupici na kojoj upravo sjedimo.*

Žila harmonický život je pleonazam. U prijevodu smo izostavili *život* smatrajući da nije potrebno dva puta spominjati istu stvar te da se smisao razumije i bez te riječi.

I: „Ty si blbá!“ (str. 23)

P: *Budalo.*

Nepotrebno je dodavati *ti si (budala)* jer se u hrvatskom razgovornom jeziku koristi samo izraz *budala / budalo* bez da se mora konkretno naglasiti kome se to upućuje.

I: „Obišiel Martinu, hoci ho do nej trochu hodilo, a odkračal preč.“ (str. 27)

P: *Zaobišao je Martinu iako ga je malo zanijelo prema njoj i otišao.*

Već sam glagol *otišao* znači da je netko napustio neko mjesto. U hrvatskom književnom jeziku ne postoji izraz koji bi bio ekvivalent riječi *preč* u ovom primjeru.

I: „Martina sa odvrátila ku klietke, v ktorej už mala zatvorené sliiepky, aby ich mala po ruke.“ (str. 28)

P: *Martina se okrenula prema kavezu s kokošima, da joj budu pri ruci.*

Iz konteksta pripovijetke jasno je da je riječ o kokošima koje su zatvorene u kavezu i čekaju klanje što se spominje ranije u pripovijetki, stoga smatramo nepotrebnim da se ta činjenica ponovno spominje jer se samo po sebi podrazumijeva da ako su kokoši u kavezu, da su zatvorene.

I: „Jano vynášal z letnej kuchyne stôl, za ním Borka niesla stoličky.“ (str. 48)

P: *Jano je iz ljetne kuhinje iznosio stol, a za njim Borka stolice.*

U prijevodu smo izostavili ponovno spominjanje glagola *nositi* smatrajući da je iz glavne rečenice jasno da se radnja ponavlja i u zavisnoj rečenici.

I: „Pani učiteljka, ideme už na vodu?“ (str. 55)

P: „*Učiteljice, kad ćemo ići na vodu?*“

U hrvatskom jeziku ne postoji oslovljavanje učiteljice riječima *gospođo učiteljice* stoga smo riječ *pani* u prijevodu izostavili.

I: „Neraz si predstavovala, ako vytiahne prvú rybu za chvost a ovalí ho ňou, až tak pľasne.“ (str. 62)

P: *Ne jednom je zamišljala kako će iz akvarija izvući za rep prvu ribu i odalamenti ga njome.*

Prvotni prijevod sadržavao je i dio *onako fino da se čuje*, međutim, ponovnim iščitavanjem prijevoda taj nam dio nije zvučao u duhu hrvatskog jezika, stoga smo ga na kraju odlučili izostaviti, smatrajući da se pod glagolom *odalamenti* podrazumijeva snažan nagli pokret koji proizvodi glasan zvuk.

I: „Ulicou sa ozvali sirény sanitky a policajného auta.“ (str. 77)

P: *Ulicom su odzvanjale sirene hitne i policije.*

Smatramo da nije potrebno naglašavati kako se radi o policijskom autu, nego da je dovoljno reći samo *policije* što podrazumijeva da je to policijski auto, uz spomen hitne prije toga.

7.4.4. Zamjena

Transformaciji zamjene mogu se podvrgavati dijelovi poruke ili sintaktičke strukture rečenice. Ova je transformacija povezana s izmjenama sintaktičkih odnosa u površinskom sloju jezičnog izričaja i semantičkih veza. Može doći do zamjenjivanja jedne rečenice dvjema ili većim brojem, ili obrnuto, pozivanjem dviju ili većeg broja rečenica u jednu.

U prijevodu teksta najčešće smo se susreli s promjenom padežnog oblika, odnosno s promjenom prijedložne rekcije koja je vezana uz promjenu padeža. Najčešća je transformacija bila promjena genitiva u slovačkom jeziku u akuzativ u hrvatskom. Tako je, na primjer, *trieskanie do bicích* u genitivu transformirano u *udaranje na bubnjeve* u akuzativu kao i *chytila do kombinačiek – uhvatila u kliješta, do potoka – u potok* ili *do obyváčky – u dnevni boravak*. Transformacija instrumentala u akuzativ izvršena je u prijevodu *na rade s*

upratovaním – (njegov) red za čišćenje, lokativa u instrumental u *pri dverách – pred vratima*, ili nominativa u genitiv u primjeru *chýbali huby – nedostajalo (je) gljiva*.

Primijenili smo i transformaciju glagolskog oblika kao, na primjer, *je doma – se vratio*, *voňal – se namirisao*, *odnesiem – odnijeti ga*, *udrúc – pri čemu je lupio*, *kráčajúc – putem po (molu)*, *ideme(?) – kad ćemo ići (?)* ili *premýšľala som – razmišljajući pri tome*.

Transformacija broja, jednine u množinu ili obrnuto izvršena je svega nekoliko puta, no u ovom se slučaju u skladu s brojem morala promijeniti cijela rečenica ili rečenični dio. Stoga smo u rečenici *...mala som na sebe len ľahké letné šaty..* morali promijeniti ne samo imenicu *šaty* u *haljina*, nego i atribut *ľahké letné* u *laganu ljetnu*. Slično je bilo i u rečenici *Pod oknom zostal fúrik. Fúrik su tačke*, stoga prijevod glasi: *Ispod prozora ostale su tačke*. Rečenicu *Marekov otec mi poradil nové hodinky, ktoré som bola vybrat' s jeho sestrou*, transformirali smo u: *Marekov otac preporučio mi je novi ručni sat koji sam birala s njegovom sestrom*.

7.5. Sleng i kolokvijalizmi

Sleng je prema definiciji Hrvatskog jezičnog portala „govor zatvorenih društvenih krugova koji razumije samo jedna skupina govornika, »niža« govorna varijanta unutar jednog jezika u kojem značenje riječi odstupa od općeprihvaćene semantičke vrijednosti“, a kolokvijalizam „riječ ili izričaj svojstven razgovornom, kolokvijalnom stilu“.

Tijekom prevođenja pripovijetki naišli smo na svega nekoliko izraza slenga. To je, na primjer, izraz *papuľa* što u prijevodu na hrvatski znači „(životinjska) njuška“. Međutim, *papuľa* se u slovačkom jeziku koristi i kao grubi, preneseni izraz za usta dok hrvatski izraz njuška ne odgovara konkretno izrazu *usta*, a pogotovo ne *usnice*, na što se i cilja u izvorniku kada jedan od likova kaže: „*Mám strašne popraskanú papuľu,...*“, što smo preveli kao: „*Usnice su mi užasno ispucale*.“ Usnice ovome kontekstu odgovaraju mnogo više nego njuška ili gubica. Ta dva izraza podrazumijevaju područje oko usta, ponekad i cijelo lice, ali nikako ne usnice jer jedino one mogu biti ispucale. Taj postupak je vrsta stilističkog oslabljenja (vidi Popović 1983: 214) kada se u prijevodu izrazi neutraliziraju odnosno

oslabljuje se njihovo značenje. U ovom se primjeru gubi grubost i 'muževnost' koju sadrži izraz *papula*, međutim, za tekst je bilo bitnije pronaći izraz za „ono što može biti ispucalo“.

Izraz *dvacka* u rečenici *Števo mi dal dvacku preveli smo kao stotka*. *Dvacka* podrazumijeva novčanicu u iznosu od dvadeset eura (uzmemo li u obzir godinu izdanja zbirke, suvremenost pripovijedaka kao i radnje te da Slovačka koristi eure kao valutu). U hrvatskom jeziku koriste se različiti izrazi za novac i vrijednosti novca poput *lipa*, *medek*, *banka*, *soma* ili *milja*, no, svaki od njih nosi određenu geografsku pripadnost ovisno o području u kojem se ti izrazi koriste. Stoga bi bilo koji od ovih izraza u sebi sadržavao određene karakteristike koje izraz *dvacka* ne sadrži. Prvotno smo htjeli upotrijebiti izraz *pare* kao neutralni izraz, međutim, bilo je potrebno pronaći izraz za određenu količinu novaca obzirom da se kasnije u tekstu spominje da je Martina zadržala ostatak. Dakle, potreban je bio točan iznos iako nije nužno da on mora biti jednak u slovačkom i u hrvatskom jeziku. Odlučili smo se stoga na izraz *stotka*, pa prijevod glasi: *Števo mi je dao stotku*. To je bila najbolja mogućnost jer iznos kao takav nema određenog utjecaja na radnju pripovijetke, a izraz je sam po sebi kolokvijalan te je zadržana i neformalnost i razgovorni stil.

U pripovijetki *rozprávka o jariabke* pojavljuje se izraz *buzna* i (v) *buzerantskom*:

„...ale keď vybehli sami dvaja s Martinou na cigaretu, robil cirkus, že vyzerá ako buzna.

-Hej, a ty čo dneska takto, v buzerantskom?“ (str. 25)

Buzna ili *buzerant* može označavati osobu koja od drugih traži izvršavanje nepotrebnih i nevažnih zahtjeva, no u ovom je to slučaju pogrdan naziv za mušku osobu orijentiranu na isti spol, a često se taj naziv upotrebljava kao psovka. Izraz je upotrebljavan u razgovornom stilu, a kako bi se sačuvao taj razgovorni stil hrvatski ekvivalent toj riječi bio bi *peder*, dok bi izraz (*oblečený*) v *buzerantskom* značio da je osoba, prema mišljenju drugih odjevena neprikladno i stoga neprimjereno uspoređena s homoseksualcem. Hrvatska inačica toga bio bi *pederluk*:

„...no kada je sam s Martinom izašao zapaliti, pravio je cirkus tvrdeći da izgleda kao peder.

-Ej, što si ti danas ovako, u pederluku?“

Riječ *prijatelj* u hrvatskom jeziku prema Hrvatskom jezičnom portalu znači „blizak poznanik s kojim se u druženju njeguju poštovanje, povjerenje i ljubav“, no, u razgovornom

jeziku više se koristi izraz *frend* engleskog podrijetla. Slično je i u slovačkom jeziku u kojem se za bliskog poznanika koristi izraz *kamarát* ili *priateľ*, ali *priateľ* u većini slučajeva označava osobu s kojom je druga osoba u vezi (konkretno *priateľ* znači muški dio para, dok je *priateľka* ženski dio). Stoga smo rečenicu: *Fľochla naňho a pokračovala v rozhovore s Vladovým kamošom...* preveli kao: *Nešto mu je dobacila i nastavila razgovarati s Vladinim frendom...*

Iako je prva opcija bila: „*Nešto mu je dobacila i nastavila razgovarati s Vladinim prijateljem*“, no, to nam je zvučalo previše formalno te smo tražili izraz koji je više razgovorni, pa je *frend* bio idelana opcija. Obje imenice *frend* i *prijatelj* označavaju isto, ali obzirom na razgovorni i neformalni stil pisanja i razgovora među likovima izraz *frend* bolje odgovara kontekstu.

7.6. Kulturne realije

Kulturne realije su jedinice kulturnog koda realizirane u temi originala. „Na površinskoj razini realije predstavljaju bezekvivalentne leksičke jedinice. Prekodiranje realija odvija se kao realizacija na semiotičkoj osi „naše“ – „tuđe“, naturalizacija, egzotizacija, modernizacija – historizacija teksta. O tome ovisi koliko će se kulture jezika prijevoda i originala zbližiti, odnosno udaljiti.“ (Popović 1983: 195)

U tekstu smo naišli na nekoliko takvih leksičkih jedinica. Nekima od njih uspjeli smo pronaći sličan ekvivalent u hrvatskom jeziku, kao na primjer riječ *botasky* koje smo preveli kao *tenisice*. Iako *botasky* evociraju neku vrstu nostalgije, obzirom da su jedno vrijeme bile jako popularne, a naziv se proširio i zadržao do danas kao naziv za sportsku obuću, smatramo sa su *tenisice* dobar ekvivalent ovom izrazu. Slična bi situacija nastala i u obrnutom slučaju, ako bi se s hrvatskog na slovački trebala prevesti imenica *startasice*.

Rybička je također kulturom i podrazumijeva mali nož u obliku ribice. Kao što smo napisali ranije to je tradicionalni mali nož koji se proizvodio, i još uvijek proizvodi, u Češkoj i Slovačkoj, čija drška ima oblik ribice a oštrica nožića krije se unutar drške pri čemu je prilikom upotrebe potrebno tu oštricu izvući. Takav nožić bio je vrlo popularan neko vrijeme i imali su ga gotovo svi, stoga je svima u Slovačkoj jasno na što se misli pod pojmom *rybička* ili *rybka*. Hrvatski čitatelj, međutim, ne zna što ovaj izraz znači i mogao bi pomisliti na malu

ribicu koja se u kontekst nikako ne uklapa, stoga kako ne bi došlo do pogrešnog razumijevanja taj smo izraz preveli kao *nož u obliku ribice*.

Najviše je kulturema vezanih uz hranu. U izvorniku možemo naći riječi poput *posúchy*, *opekance*, *kapustnica* ili *zemiakový šalát*. Većina je ove hrane tradicionalna i konzumira se najčešće za Božić. Pa su tako, na primjer *opekance* kuhani, a zatim pečeni komadići tijesta koji se nakon toga umaču u mlijeko i konzumiraju s orasima ili makom. *Posúch* je jednostavan kolač okruglog oblika koji se radi od tijesta za kruh. *Kapustnica* je juha od kiselog kupusa s različitim dodacima poput gljiva, kobasica ili tijesta koja se tradicionalno priprema za Božić, a za Božić se priprema i *zemiakový šalát* što bi bio ekvivalent francuskoj salati. U razgovornom se jeziku taj izraz skratio na samo *šalát* i u vrijeme Božića svima je jasno na kakvu se salatu misli. Obzirom da je glavni sastojak ove salate krumpir, postoji mogućnost da bi se takva salata prevela kao *krumpir salata*, međutim, krumpir salata je nešto drugo. Njeni su glavni sastojci krumpir i luk te se obično u nju dodaje ocat što nikako ne odgovara značenju pojma *zemiakový šalát* u Slovačkoj.

Većina ovih kulturema u prijevodu objašnjena je u fus notama jer nam se takvo rješenje činilo najboljim. Obzirom da nismo pronašli hrvatsku inačicu većini ovih kulturema odlučili smo ih objasniti ispod crte. Takvo rješenje činilo nam se najbolje jer će hrvatski čitatelj biti obogaćen za neke slovačke izraze te može nešto naučiti u slovačkoj kulturi, a u prijevod se također prenosi i atmosfera slovačkog jezika. A nadovežemo li se na prevoditeljske odluke u prevođenju kulturema i oslonimo li se na Grgićinu knjigu, naći ćemo Nabokovljev citat da „*jedini pravi, vjeran i točan prijevod je onaj, koji sadrži bilješke ispod crte.*“ (Grgić 2005: 13) Iznimka je pojam *zemiakový šalát* koji smo preveli kao već spomenutu francusku salatu.

7.7. Prevođenje vlastitih imena

Prevođenje vlastitih imena spomenuli smo već ranije, u fonološkoj razini prijevodne analize. Imena smo, dakle, ostavili u izvornom obliku sa svim fonološkim obilježjima slovačkog jezika, kao što su slova *ľ* ili *ŕ*, ali smo ih prilagodili hrvatskom pravopisu s hrvatskim padežnim nastavcima. Stoga će, na primjer, vlastita imenica *Vlado* u instrumentalu biti *(s) Vladinim* umjesto *(s) Vladovým* na slovačkom.

U pojedinim su pripovijetkama u izvornom tekstu umjesto vlastitih imena upotrijebljeni nadimci koji su za lakše razumijevanje i praćenje događaja u prijevodu ostavljeni kao vlastito ime. Postoji mogućnost da bi hrvatski čitatelj bio zbunjen ili ne bi razumio da se radi o istoj osobi ako prije nije upoznat s činjenicom da su određeni nadimci vezani za konkretno ime. Stoga smo, na primjer, u rečenici „*Zrazu som sa dala na štyri a spásala anglický trávnik, trhajúc steblá zubami. Maťo sa nado mnou týčil a smial sa z plného hrdla*“, ime *Maťo* napisali kao *Martin*. Slovačkom je čitatelju jasno da se nadimak *Maťo* veže uz ime *Martin* bez da bi morao dodatno razmišljati o tome dok bi hrvatski čitatelj mogao ostati zbunjen, obzirom da se taj nadimak ne spominje ranije niti je kako dodatno objašnjen. Mogao bi naslutiti da je riječ o istoj osobi, ali da ne bi bilo nepotrebnih nedoumica u prijevodu je ipak na tom mjestu upotrijebljeno vlastito ime. Činjenica je da se promjenom nadimka u vlastito ime gubi prisnost, jer se nadimci upotrebljavaju među osobama koje se uzajamno dobro poznaju ili su vrlo bliske jedna drugoj, no, u ovom bi slučaju iznenadno pojavljivanje nadimka *Maťo* moglo djelovati pomalo zbunjujuće za čitatelja, odnosno moglo bi usporiti čitanje ako bi se čitatelj zaustavio i promislio nad tekstom. Stoga hrvatski prijevod glasi: „*Odjednom sam se spustila na sve četiri i počela pasti engleski travnjak kidajući vlati trave zubima. Martin je stajao iza mene i smijao se punim plućima.*“

Slična je situacija i u pripovijetki *rozprávka o jariabke* gdje se u cijelom tekstu spominje ženski lik *Martina* sve do jednog trenutka kada Martinu njena sestra Kata prozove da nastavi obavljati posao koji je i započela dok ona, Kata, i baka odlaze. U tom joj trenutku Kata kaže: „*...necháme Maťu, ona to zvládne aj sama*“. To smo preveli kao: „*...pustimo Martinu, može ona sve to sama.*“ Ponovno se gubi prisnost i manje se primijeti sestrinski odnos, no, kako ne bi došlo do zabune čitatelja smatramo da je zadržavanje imena *Martina* sasvim opravdana prevoditeljska odluka.

U istoj toj pripovijetki pojavljuje se i obrnuta situacija kada smo umjesto imena odlučili zadržati nadimak jednog od likova. Cijelo se vrijeme spominje lik *Pišta* sve do jednog trenutka kada ga Kika nazove *Števo*: „*A pi, Števo mi dal dvacku.*“ Slovačkom je čitatelju jasno da se radi o jednoj te istoj osobi jer je *Pišta* tipičan nadimak za osobu koja se zove *Števo*, odnosno *Štefan*. No, obzirom da to ime i nadimak kod hrvatskog čitatelja ne mora evocirati nikakvu poveznicu, on može ostati zbunjen misleći da se možda radi o trećoj osobi. U ovom primjeru situacija je obrnuta iz razloga da se iz prisnog odnosa dviju osoba njihov odnos generalizira, odnosno ne osjeti se više ta bliskost kao kada se koristi nadimak.

8. Zaključak

U ovom smo radu prikazali prijevod prvih sedam pripovijedaka iz knjige *Živé ploty* slovačke autorice Sone Urikove. Prijevod smo zatim analizirali translatološki uzimajući u obzir četiri razine prijevodne analize prema definiciji Vladimira Ivira. Objasnili smo što znači književno prevođenje te kakve su njegove poteškoće kao i kako su povezani prijevod i kultura. Sve razine analiza potkrijepili smo primjerima iz teksta. Trudili smo se odabrati one translatološki zanimljive, odnosno one koje su nam zadali najveće poteškoće i o kojima smo morali više puta promisliti. U nekim su primjerima navedene samo riječi, u nekim cijele rečenice ili ulomak kako bi usporedba bila što preglednija.

Najviše smo pažnje posvetili leksičkoj razini prijevodne analize jer je ona samo po sebi najopsežnija. Ova se vrsta analize bavi lažnim prijateljima i frazemima koje smo malo detaljnije objasnili i upozorili na što treba paziti prilikom prevođenja. Objasnili smo pojmove potpunih i djelomičnih lažnih prijatelja te frazeološku ekvivalenciju. Frazeme smo nastojali prevesti odgovarajućim frazemima kako bi se što više zadržao autoričin stil.

Nešto više napisali smo o kulturemima i prevođenju vlastitih imena koje sami po sebi doprinose atmosferi jezika izvornika u jeziku cilju. Takve smo riječi zadržali u izvornom obliku, odnosno nismo ih prevodili smatrajući da je potrebno da se u prijevodu nalaze izvorne riječi, nazivi i imena kako bi se tekst obogatio i hrvatski čitatelj saznao nešto novo.

Htjeli smo prikazati na koliko se razina mora obratiti pažnja tijekom prevođenja. Od one najosnovnije na razini fonema do one najsloženije na razini semantike. Postoji mnogo načina kako riješiti prevoditeljske nedoumice, a mi smo se kod svake trudili objasniti kako smo postupali, odnosno koje smo rješenje smatrali najboljim. Uvjerili smo se da doslovan prijevod nikako nije moguć jer je posebno kod prevođenja književnog dijela najbitnije zadržati stil i semantiku.

Najteže nam je bilo upravo zadržati autoričin stil pisanja. Njezine su rečenice ponekad nedovršene, radnja često preskače na sljedeću te ponekad nedostaje riječi i radnja postaje pomalo nejasna. Nastojali smo njen stil zadržati što je više bilo moguće, međutim, na nekim smo mjestima morali uvesti promjene poput nadopune ili spajanja više rečenica u jednu kako bi prijevod bio jasan hrvatskom čitatelju.

Obzirom da u knjizi prevladava razgovorni stil, nastojali smo to i očuvati, međutim, na nekim mjestima, posebno kod prevođenja frazema ili pojedinih kulturema više smo se priklonili prijevodu na književni jezik, smatrajući da ako bismo upotrijebili određeni hrvatski kolokvijalizam ili frazem, dobio bi geografsko obilježje što u tekstu izvornika nije slučaj.

U analizi prijevoda ovih sedam pripovjedaka htjeli smo prikazati najteže probleme s kojima smo se susreli tijekom prevođenja. Nismo naveli sve primjere jer za to jedan diplomski rad ne bi bio dovoljan, nego smo se trudili odabrati one koje su nam zadali veće poteškoće te ih ujedno obrazložiti, prokomentirati i prikazati druge mogućnosti prijevoda, ako ih je bilo.

Smatramo da će ovaj rad koristiti onima koji žele nešto saznati i naučiti o poteškoćama književnog prevođenja, posebno između slovačkog i hrvatskog jezika. Ova dva jezika vrlo su srodna, stoga bi mnogi mogli pomisliti kako međusobni prijevod i nije toliko zahtjevan, međutim, prevodeći i analizirajući ove pripovijetke zaključili smo upravo suprotno – da je prevođenje međusobno srodnih jezika vrlo zahtjevno, posebice zbog velikog broja riječi koje su oblikom vrlo bliske i zato često navode na pogrešan prijevod.

9. Literatura / Izvori:

Primarna literatura:

Uriková, S. (2015). *Živé ploty*. Koloman Kertész Bagala a literarnyklub s. r. o.. Levoča. Pro libris

Sekundarna literatura:

Čagalj, I., Svítková, M. (2014). Tipologija frazeološke evkivalencije na primjeru hrvatskih i slovačkih frazema s ihtionimskom sastavnicom u: Vidović Bolt, I. (ur.). *Životinje u frazeološkom ruhu*. Zagreb. FF-press, Filozofski fakultet

Eco, U. (2005). *Otprilike isto: iskustva prevođenja*. Zagreb. Algoritam

Grgić, I. priredila (2005). *Prevođenje kulturâ – Iskustva u prevođenju kultura*. Zagrebački prevodilački susret 2003. Zagreb. GANDALF d. o. o.

Gromová, E., Müglová, D. (2005). *Kultúra – interkulturalita – translácia*. Nitra. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Ivir, V. (1984). *Teorija i tehnika prevođenja: udžbenik za III i IV razred srednjeg obrazovanja prevodilačke struke*. Centar „Karlovačka gimnazija“ Sremski Karlovci. Novi Sad. Zavod za izdavanje udžbenika u Novom Sadu

Ivir, V. (1991). *Prevođenje kulture i kultura prevođenja. Prožimanje kulture i jezika*. Urednici: Andrijašević, M., Vrhovac, Y. Zagreb. Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku

Ivir, V. (1992). Strani jezik u dodiru s materinskim jezikom, u: *Implicirani elementi kulture u izvornom tekstu i prijevodu*. (ur.). Andrijašević, M., Vrhovac, Y. Zagreb. Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku

Kursar, M., Sesar, D. (2005). *Slovačko-hrvatski i hrvatsko slovački praktični rječnik s gramatikom*. Zagreb. Školska knjiga

Kurtović Budja, I., Vidović Bolt, I. (2013). Translatološke realizacije dijalektalnih frazema, u: *Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim III*. (ur.). Sesar, D. Zagreb. FF press. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Levý, J. (1982). *Umjetnost prevođenja*. Sarajevo. Svjetlost. OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Lewis, K. (2016). *Lažni prijatelji*. Zagreb. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Mistrič, J. (1963). *Praktická slovenská štylistika*. Bratislava. Slovenské pedagogické nakladateľstvo

Omazić, M., Šoštarić, B. (2005). *Metonimija kao strategija prevođenja kulturoloških pojmova*. Osijek. Filozofski fakultet Osijek

Oravec, J., Bajžiková, E. (1986). *Súčasný slovenský spisovný jazyk SYNTAX*. Bratislava. Slovenské pedagogické nakladateľstvo

Popovič, A. (1983). *Originál – preklad. Interpretačná terminológia*. Bratislava. Tatran

Pranjeković, I. (2011). Red riječi, u: *Sintaksa hrvatskog jezika; Književnost i kultura osamdesetih*, u: Zbornik radova 39. seminara Zagrebačke slavističke škole (ur.). Krešimir Mićanović. Zagreb

Premur, K. (2005). *Modeli prevođenja*. Zagreb. Naklada Lara

Stojić, A., Brala-Vukanović, M., Matešić, M. (2014). *Priručnik za prevoditelje*. Rijeka. Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Škiljan, D. (1991). Jezik, kulturni identitet i prevođenje, u: *Prožimanje kulture i jezika*. (ur.). Andrijašević, M., Vrhovac, Y. Zagreb. Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.

Vajdová, L. (2009). Život prekladu v kultúre, u: *Sedem životov prekladu*. Bratislava. VEDA. Vydavateľstvo SAV

Vevar, Š. (2000). *Temeljni aspekti in principi teorije literarnega prevajanja*. Ljubljana. Študentska založba

Internetski izvori:

<http://www.litcentrum.sk/slovenski-spisovatelia/sona-urikova> - 11.1.2018.

<https://www.goodreads.com/book/show/28797921-iv-ploty> - 11.1.2018.

<http://slovniky.juls.savba.sk/> - 27.2.2018.

<http://www.slex.sk/> - 27.2.2018.

<http://hjp.znanje.hr/> - 27.2. 2018.

10. Dodatak

čierna ovca

Ako deti sme chodili na prírodnú školu k jednej babke, drážka mala dom priľitý kľak a plesnivý. Tam som predstavovala len tak a hneď som sa zamilovala do chlapca od susedov. Mal čiru strachom hlavy a vytunovanú starú škodovku, v ktorej si s chalazmami a jeho puzkovej skupky prevádzali nástroje.

Strávil do noci v škôlke, čo stála opremi babkinu domu. Prvý večer som počúvala ich nevytunické trnaskanie do bieleho soľu spálne. Deň na to som sa vyhovceila na pomarančový džús a vyšla z domu akoby na latrínu. Stála som pri bránke, keď zo škôlky

vybehol môj pankáč. Vyvracal sa pred dvere, chrbtom ruky si utrel ústa, porcel na mňa a s úsmevom si odpúľ.

Mama s babkou ho ohovárali pri zavíraní a ja som si celý čas predstavovala, aké by to bolo, keby som ho doviadla domov ako svojho frajera. Otec by sa tváril priateľsky, ale po jeho odchode by mi to dal vyčítať. Vďaka by ma on tie náušnice hneď z ucha povytŕhal. A hmatové vlasy ako kobíl? Oči zmalované, gata obťahované, ruky potetované. Príležitostky by sa stupňovali do vulgarizmov a v najdivokejšej verzii by som skončila na ulici.

Prírodniny sa skončili, pankáč sa otrhol alebo odťahoval, lebo som ho už nikdy viac nevidela. Ak som doviadla niekoho domov, bol to slušný chlapec, čo mama poľskala orechy, s otcom vykydal hnoj a z jarmoku mi doniesol perníkové srdce.

Martina som stretla, keď som počula na chodbe môjho nového bydliska buchot a krik. Zbehla som dole schodmi, na ktorých konci sedela nejaká orovca a držala si fľasok. Vreďala, asi čo by ju drali z kože, až sa prirotili ďalší ľudia. Nevedela som, ako jej mám pomôcť, nikoho som tam ani nepoznala.

Stral vedľa mňa a mne napadlo, že by som mu mohla podať ruku. Hľadela na susedu rozšľapanú na zemi. Zrazu nás tzn bolo priveľa, tak som sa pomaly vytrátila a šla si do spoločnej kuchyne uvariť špagety.

V jedno sadené popoludnie som v kuchyni umývala riad. Bolo tropické leto, mala som na sebe len ľahké letné šaty a nohavice s okriedlenou vložkou. Predchádzajúcu noc sa veľa pilo, tak všetci dospávali.

Vošiel do miestnosti, pripíjky z vyrovnávacích pohárikov. Celý víkend mali všetci chlapi plné ústa reči, ako by im mali šerý z domu na požiadanie sexuálne poskládať. Nebém to šlo jedným o čom druhým von, boli to len neči chlapcov, ktorí si dĺho na slacks kopali loptu.

Martin sa mňa pristúpil a telom ma peitlačil na kuchynský drez. Myslela som si, že len nemiesťne pokračuje v nočnom vtápkovaní, no všetm ma pohryzol do pleca.

„Pozri, ty sa páčiš mne, ja sa páčim tebe. Navyše tu tu lámam už dva dni. Preto by sme si nemohli len tak utívať, keď už spolu bývame!“

„Keď mi dŕžaš tvoj a ja som si vtedy spomnula na to, že mám menštruáciu.“

Šťastne som sa zahabčila. Búchla som ho po prstoch a čo najpresvedčivejšie povedala, aby prestal. Nepustil ma. V rúrach šušľala voda, takže sa dalo predpokladať, že niekto v dome je v spreche. Tam by ma aj tak nepočul kričať.

Odtlačila som Martina telom a koktala nejakej výhovorky, ktoré na moje prekvapenie pochopil. Vošla som do svojej izby, kde ma dostihol šok zo zimomrievok na krku a ťekanie pri vložke.

„Ved ten čurák čo chceš znásilniť!“ vykrikovali a písali zbôrovo kamarátky, ktorým som sa zdôverila, že nejaký Martin z nižšieho poschodia ma oprel o linku v kuchyni.

„Dávaj si pozor alebo sa odsťahuj.“

V pondelok po príchode z práce som sa rýchlo opeňovala a zišla do kuchyne. Práve ju zametali, bol na ňade s upečením.

„My dvaja sme v pobode, že?“ spýtala som sa úprimne. Pozrel mi na nohy namiesto do tváre.

„Ču tu chodíš bosá? Len čo tie smeti rozvláčiš,“ hodil metu o zem.

Večer sa neukazoval v záhrade ani v kuchyni, a ak sme sa náhodou stretli na chodbe, len kývol hlavou na pozdrav. A ja som mu tak chcela povedať, aká som rada, že v sebe našiel odvahu.

„Odvahu čo, znásilniť ňu?“ krátili hlavou kamarátky, ktoré ešte nevedeli, že ja už rozmýšľam o ňom a usním si po svojom.

Nasledujúcu sobotu sme sa v záhrade penzoprávali až do nedele.

„Či či,“ vzdychla som bolestne, no usmievala som sa.

„Čo?“

„To je z takého vtipu.“

„Jo?“

„Že muž sa miluje s nejakou cudzinkou, napríklad Japonkou. A ona stále narieka či či a muž povie, nestačí. A milujú sa ďalej a ona znovu či či a on, že stále nestačí. A ona mu vtedy vysvetlí, že nehovori, či stačí alebo nestačí, ale že to znamená o dierku vyššie.“

Smial sa tak, že pobudil celý dom. Ako vždy.

„Tu si zapamätám.“

Čiro síce nemal, zato si ale nechával narásť dlhú hustú bradu, až vyzeral skôr ako štyridsiatnik bez domova než dvadsiatnik. Totoval sa sám a väčšinu jaziev si spôsobil pádmi zo schodov a z bicyklov. Nikdy som sa nespýtala, čo si myslí o punku. Bola ho vždy plná záhrada, autobus, aj balkón. Na ten sa mi raz vytýral

a ani trechu ho to nemrzelo. Ani vločky mu neprekážali.

Ležala som vedľa neho, pod jednou perinou, čo nebolo vždy fajn, najmä, keď sme ráno potrebovali vstať do práce a blízkosť našich tiel nám neprinášala potrebnú úľavu.

„Ostatní ľudia už spia, aby mohli ráno vstať do roboty.“

„Ostatní sú ovce. Ja nie som.“

„Ale či. Pozri sa, čižež leo z trávy.“

Zasmial sa a potiahol si z bongu. Oči už mal červené a priasvitný supel ho nijako netrápil.

Vankúš som mala len jeden. Ten som mu vždy ochotne a úprimne ponúkla, zatiaľ čo ja som spávala na plyšovej ovci.

Začali sa preháňiny. Martin sa oheďal alebo odcľahoval, pretože som ho už nikdy viac nevidela. Snívalo sa mi, že sme vo veľkej záhrade, kde je tisíc strakatých oviec. Teraz som sa dala na štyri a spásala anglický trávnik, trhajúc stebľa zubami. Mafo sa nado mnou tyčil a smial sa z plného hrdla.

„Nie táto tráva!“

Ľubica

Na svete nebolo lepšej ženy, než bola Ľubica. Na priehlavku jednej nohy mala vytetované čieru polovicu znaku jin a jang, na druhej tú bielu. Neexistoval chlap, ktorý by nechcel zažiť vojsť na harmóniu medzi jej rozkročenými nohami.

Ľubica mala rada kónské salámy a nehanbila sa za to. Raz ako malá ešte mliečnymi zubami pochrumala zaživa hada.

Niekedy spala aj v parku a často sa prebudila v byte, z ktorého domov trafila len prsná, lebo vládla so sebou rúfka mapu.

Ľubica bola človek, voľný ako vták. A tomu sa občas stáva, že sa pozabudne v zime na

lavičke a ráno sa už nezobudí. V tú noc bol veľký mráz, tak ju do rodnej dediny doviezli úplne zamrznutú.

Ľubica si odpúla a zaprisahala sa, že takej na pohreb nepôjde. Už ako deti sme pochopili závažnosť situácie, lebo Ľubica bola naša sesternica a starci sme nikdy nevideli plúť, nieto ešte v kuchyni.

O niekoľko rokov som si dala vytetovať na chodidlá rovnaké znaky a k babke som nosila do sandálov ponožky. Keď som sa a fous odmietla umývať v jednom lavóri, vynadala mi do fajnoviek. Aby som jej dokázala opak, zoberala som si uterák a šla som sa umyť do potoka.

Jožo žil s rodičmi a platilmi súrodencami v takej chudobe, že samali ani vočkovod. Dývali pod horu a do potoka chodili na striadačku. Sedel na kameni a nohy si močil v najhĺbšej tóni, vedrá mal už naplnené, pri ceste stála jeho kárika. Nechcela som byť padavá, tak som si sadla k nemu a strčila nohy po kolena do mrazivej večernej vody. Pod mišotavou hladinou som videla, že mu chýba jeden palec.

Všimol si, že mám čialové pery a trasiem sa na celom tele, schytil ma za lýtko a tričkom

mi ňáchal chodiť. Potom ma pobozkal
a povedal, že sa sťahujú do mesta, či by sme
sa tam niekedy nestreli.

Nabika mala výčitky svedomia, že mi
vynadala, tak tvarila moje obľúbené slivkové
gule, ale mne vôbec nechutilo.

S ňou sme sa stretli v parku a keď som
si cez ňu vyložila bosé nohy, opatrne začal,
že nechce byť za debila, ale nepochopím, čo tie značky
znamenajú. Tak som mu povedala, že to je
spomienka na tatičku, lebo ňu hramunský
triet a zomrel na levičku, kde práve sedím.
Nevyskočil, ani sa nešľakol, len mi neuveril,
a to bolo dobre, lebo som ho ňala za nos.
V tú noc som ho pustila medzi svoje jin a jang.

Cez víkendy sme sa stretávali pri potoku.
Raz ma tam hľadala babka. Neodviedli sme
sa, čo mi chcela povedať, pretože uvidela jin,
jang a moje ruky v Jošových nohaviciach.
Šmyklo sa jej a spadla dolu hlavou do potoka.

Každé bolo leto horšie, nevychádzla ani
do pohrebu.

rozprávka o jariabke

Veľké gestá môže človek vykonávať nielen vtedy, keď sa vadá svojho dobra pre dobro niekoho iného, ale aj keď rozhoduje zrn o slepkách a snaží sa pri tom nestáť do hovna. A v nových topánkach. To je tá pravá obeta.

„Prosím ťa, čoho si sa vadab? Tvoja sestra môže ísť do mesta, kým ty kmeš kury.“ podočovala Martinu Kika, kým stála za bránkou a upchávala si nos nalakovanými prstami.

„A najmä ich budem sama zabíjať.“

„Jožik, koniec sveta! Štyri slepky!“

Martina dobre vedela, že u Kiky nemajú kury, lebo smrdia, ani byka, keďže majú

malé humno, a už toľko nejaké slepky, ktoré treba pravidelne zatvárať, preto jej argumenty mohla ignorovať s čistým svedomím človeka utrápeného starostlivosťou o gazdovstvo a svoje nové botasky.

„Podľa aj my dneska píš,“ navrhla Kika.

„Nemám za čo. Ešte som ich nenarodila zmlúvať zlaté vajcia.“

„Keď už sme pri zlatých vajciach... Píša je doma z Anglicka!“

„Ty si blbá!“

Martina so smúchom vyexplozovala zvyškami frotu na hlavu jednej slepky a druhá sa jej to mohadla vyzobať spomedzi pečie.

„Jako im to sypaš?“ ošvalo sa za nimi spolu so šuchotom starých papôč. Martinina stará chvíľu postála, jej zvráskavená tvár sa už nemohla viac pokrčiť. Potom sa odľúčila preč a vošla do dveri na humno, kde kedysi Martina a Vladom vyrusali rybičkovú nápis OBSERVATÓRIUM.

V kčma sedelo pred obrazovkou päť chlapov v popužiach. Píesali futbal. Tíja z nich bývali cez plot, ale Martinina predstavivosť už dobrých pátráši mladí zamestnávali svoja bratia, šesťdesiatroční slobodní mládenci,

ktorí bývali až za pánencou, a predsa boli tiež v domácej obuvi.

Zvonku prišla Kika, kolísavo dokráčala k pultu, vypýtala si dve borovičky a veľkú pívu, žmurkajúc pri tom na Martina. Hsta vošiel o nenápadné minútu nesúce a sadol si k mužom pod zelené svetlo obrazovky.

„Mám to ako zaplatiť,“ mručala Martina, keď k nej Kika priniesla alkohol.

„Normálne sme prvý raz použili kondóm, viď, v Londýne, bohuviakho tam kľstí.“

„Romantické.“

„Nepičuj a pi.“

Vchodové dvere sa opäť otvorili. Oči troch mužov okamžite hypnoticky skočili na futbalové skóre. Až potom pozerali po ľuďoch. Martina predstierala, že jej chutí pivo, no jej pohľad sa stretol s Vladoovým. Usmial sa a vykol.

„Mám strašne popraskanú papušu,“ zvolal veselo cez celú krčmu a prešiel k svojim spoločníkom, ktorí si už objednávali. Kika sa za ním ohľadla a potom potnehládavo šepla Martine.

„Kata nemí doma, tak si tvoj švagrík vyrazil. Dnes tu tu bude ešte zaujímavé.“

„Čo ma do nich? A nie je to môj švagr.“

„Pre mňa za mňa. A p, šovo mi dal dvacku.“

„Ty si to od neho aj zoberieš?“ spýtala sa Martina prekvypene, kým Kika len hodila plecóm a kývla na chlapov od pultu, aby si k nim prisadli.

„To za ten kondóm. Jeho problém, že nemá drobnajšie.“

Vlado vedel, až z toho Martinu ružobela hlava. Všíma si, že mal obľúbenú novú koženú bundu, ktorú dostal od Katy na Vianoce. Pod stromčekom sa pred rodičmi namieval, ale keď vybehli sami dvaja s Martinou na cigaretu, robil cirkus, že vyzereá ako buza.

„Hej, a ty čo dneska takto, v brúserantakum?“

„Áno,“ hodil rukou, s ťvavým úsmevom. Chytil si pery a potom si ich utrel do bundy.

Martina mu podala hygienickú vreckovku.

„Čosť som vybavoval v meste. Viacerí som tam katku.“

„A kom ťi nakoniec?“ pýtala sa Martina s predstieranou nevedomosťou.

„Čo ja viem, ja som tu a opijem sa.“

„Máš dobrú nálohu,“ skonštatovala, keď si štrngali čerešňovicou, ktorej kúpil Vlado celú flautu.

„Ty nemáš?“

„Ved viď. Nechodím do roboty, tak doma popudúškujem. Zajtra zahijam kury. Pamätáš?“

Vlado sa opäť zasmial, až Kiku, čo sedela vedľa neho, nadhodila. Flečka našho a pokračovala v rozhovore s Vladovým kamošom, simultánne žmurkajúc aj na Pítra pri automate.

„To som už dlho nerobil.“

„Čo? Naháňal vreštiace baby po dvore s bezhlavou slepkou?“

„Hehe. Ja som sekal a vy ste škíbal.“

„A stúštili v tom, kto vytlačí viac hovien stláčaním ich brúch. Musím do toho zajtra napojiť aspoň Katu.“

Vlado ju pred krčmou objal a pobral sa na domov koniec. Martina odvieďa Kiku do dlzkej uličky. Stála ju do bránky a Kika sa oprela o tichého víťiaka, čo jej siahol po pás a pozeral na ňu, ani čo by čakal na klobásu.

Martina sa vrátila ku kačme a kráčala smerom, ktorým sa vydal Vlado. Myslela na to, že už je doma, odhodil nenávidenú bundu do kúta a ľahol si tak, ako bol. Aj ona mala také plány.

Vošla do predsiene. Katine ložičky tam už boli, vysoká čierne, bez jedinej žmuky. Martina sa vyzula a keď si chodla vzamúť nohu do jednej zo sestričných topánok, všimla si pohyb pri humne. Poznala siluetu, ktorá prelietala

nízku bráničku k výbehu slepek. Obula sa späť do svojho a vyšla von.

Chvilu pozorovala Vlada, ako má poľ tela strúbeného v krasne a nadáva. Potom vyšiel von, snažil sa za sebou slepky svedomito zatvoriť, no bojoval aj s jednoduchým mechanizmom. Martina, aby nemusela preliezať bránku ako on, len nesčným pohybom otvorila západku. Na ten zvuk sa Vlado otočil, zaostril na ňu a nemítene posrdnvl.

„Čau. Kure trvá štyri hodiny.“

„Čo? snažila sa dať si jeho vetu dohromady.“

„To si kedysi povedala.“

„Ási áno... no. Približne štyri hodiny.“

„A Katka ich bude... zajtra?“ napodobnil epileptickým pocútkom zabíjanie.

„Bude, hľadám. Už je doma.“

„Dobré. Vychádza slnko. Prídem potom.“

Oblílal Martina, hoci ho do nej trochu hodilo, a odšťavil peč. Ona skontrolovala slepky. Všetky si pokojne driemali, len jedna jariabka sa chýľila v rohu a natriasala si perie. Martina ich navela. V tú chvíľu neveredla, prečo ju viac zaujmali slepky ako to, čo tam robil Vlado. Hlavu mala uzavretú alkoholom a už sa brieddilo. Zostávali jej sotva štyri hodiny spánku.

Prvý rôstný hrobiec lonel cez celý dvor, aké jej ani poriadne nezovrela voda na obáranie. Starká sa okolo nej motala, nehovorila však nič, ani sa potmebovsky neusmievala ako zvyčajne. Martinu to trochu upokojilo, ale pre kastrovú nešla.

Nebolo jej zle, čo ju prekvapilo, no nálada jej to nezlepšilo. Všetko púšťala z rúk a stačilo, aby si spomenula, že Kata vyfukuje, a mala pocit, že nebude na zabíjanie potrebovať nič, len holé ruky.

Starká sa so vedychaním prisunula s hrncom a bez slov ukazovala Martine, ako na ňom obila smäť.

„Ty si dneska smela, či čo?“ obceila sa na ňu, keď sa otvorili dvere. Vyšla z nich Kata, v hrubom svetre, ktorý si tlo k telu. Bola ružovúčká ako ranná zora a všetky jej držali, akoby práve prišla od kadezníka. Martina zofala pľuše.

„Ty si najkúpila sestra, že to robíš bezo mňa. Vieš, ja mám nechty.“

Kata zostúpila, aby ich sestra ukázala. Martina sa odvrátila ku kľietke, v ktorej už maln ratovaneé šliapky, aby ich mala poruke.

„Dali mi na ne v salóne slava. Vieš, čo som im povedala?“

Martina vytiahla ako prvé jediné jarabó šliapku. Niesla málo, dostali ju oš známeho, ktorý chodieval s hydinou po výstavách. Martina ju neľutovala, tešila sa, ako z nej spraví vývar. Keď bývala smutná, starká hovorievala: „Nesmúť ešte, až zajtra. A daj si jesť, je to len hlad.“ Možno sa naozaj potrebovala najesť.

„Povedala som im, že mám dnes zásluhy, aby som vyzerala šťastne. Kto vie, možno som im zaskúmala.“

„Idi ti z mby viac začlel ako tejto kare z riti.“ povedala jej do tváre Martina. Kata sa zbláznila, jej úsmev však nezmlkal. Chytla starkú pod poroču.

„Poď, babi, necháme Matu, ona to zvládne aj sama. My zatiaľ uprátame a navrúme jej niečo dobré. Dneska mám chuť na posácky.“

Martina automaticky nfala šliapke hlava, nechala vystiec krv do vedra obľapeného strakačyne parim a potom ju ōburila. Známý cípoch ju upokojil. Hovorila si, že je to takto lepšie, zvládne všetko sama, aspoň nemusí počúvať Katine reči.

Začula škríp bránky práve vtedy, keď vyberala šliapke vnútorosti. Vedela, že musí držať pevne a dobre škrípať, aby vytiahla všetko. V stisnutej pästi však cítila niečo tvrdé,

tak ju vytrhla z mŕtveho zvierata. Popuŕila všetko, čo mala v ruke, a na dlani jej medzi spracovanou potravou zostal lesknúť sa chladný prsteň s akýmsi kameňom.

„Ezdravim!“ osvalo sa od domu. Pozrela tam, zatvorila dľaň. Vlado vyzeral podobne ako ona, nie však tak nevyspato, ako skôr prekrúpeno.

„Kde je Katka?“

„Vnútri,“ povedala Martina, kým ponárala ruku do vedra s vodou, aby si ju umyla. Prsteň prevaľovala pod hladinou medzi prstami. Vlado sa pozrel na vchodové dvere, potom späť na ňu.

„Čo som všetci vyvádzať?“

„Áko?“ zasmúla sa Martina nemôstene.

„Nik, normálka, pŕi sme.“

„A potom? Šiel som niekam či domov?“

„Nebúš som tu?“

„Čo by si tu robil?“ odpovedala otázku.

„Ned' jasné, čo by som... asi sa mi to snívalo.“

Otočil sa späť k domu a niečo si zamrmľal. Martine sa zdalo, že počula, tak keď v prdeľ je, ale nezastavila ho. Vošiel do domu a bezmyšlienkovite za sebou zabuchol dvere.

Dokončila čistenie jariabky a tabľa aj zvyšné šupky. Spracovala ich, upratla po sebe. Vedro s vodou, kde si umývala ruky, ŕla vyliť

na koptu hnoja. Vzala prsteň a obzerala sa po prístrednom vybehu.

Starka ja prišla zavolať na obed. Martina ju objala.

„Nechala by si mať znovu kozy? Alebo byka?“

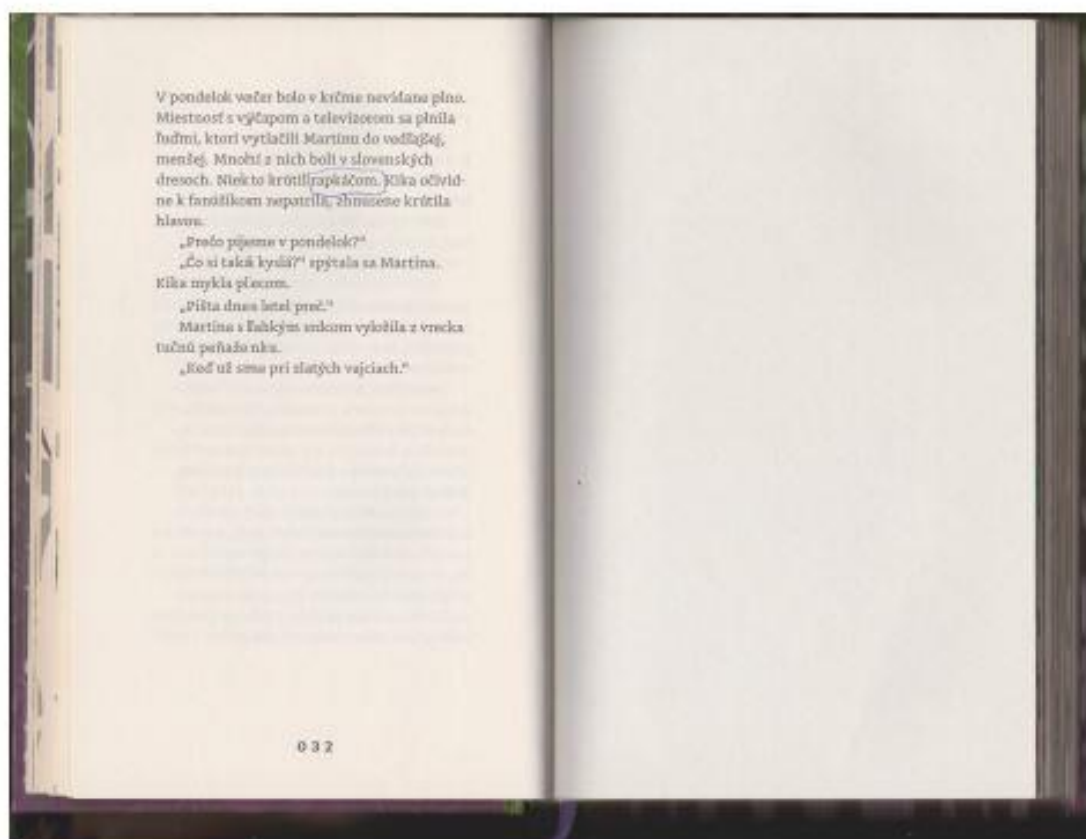
„Kde by sme na to vzali, moja? A kto im bude znášať seno?“

„Hladná som.“

Martina počula až do svojej lŕby v podkrovi, ako sa Vlado s Katou hádajú v kuchyni. Predpokládala, že aj starší sa zdrží zo slušnosti v observatóriu.

Nasadila si prsteň bez výrazu na tvár, potom si ho stiahla a to robila, kým hádka neukončila a domom sa rozhostilo ticho. Zdvihla sa na posteľ, aby videla z okna. Vlado s jej sestrou niekam odchádzali, Kata ŕialene gestikulovala.

ŕahla si späť na posteľ. Prsteň jej nešiel na tenkom prste a vŕbec sa jej nepáčil. Kameň akosi amiatne vytŕčal. Špengla došlo, až sa jej pootočil na prste. Prŕekčila si ho na pravú ruku, obzerala si ju, potom znovu na ľavú a nakoniec späť na pravú. Na to si ja zasunula do nohavčiek. Privrela oči.

s prvou hviezdou

Chytily som kapra za žiabre a nechala z neho odkvapkať voda do vane. Potom sa mi zošľachol vyhrnutý rukáv na košeľu, takže zakryl rybe lesklé oči. Dobré aj tak, pozorám svojej obeť priamo do duše sa nevypláca.

Ryby majú dušu celkom smiešnu. Malý ručkový vak, nafúknutý ako balón. Keď sme boli malé a táto nám ho kázal pespíchať, dobre som vedela, že to nie je len obyčajná pomôcka na riadnárskanie. Ryby vraj majú hroznú pamäť, asi ako chlapi, keď sľúbí, že zavolí. Tak to majú vykompenzované tooto dŕstom.

036

Niesla som kapra pomaly do kuchyne, kde som mala na stole prichystané staré noviny. Zopárkrát som mu klepla nohom po vrchu hlavy a potom som pretala mliechu. Stály jeho svaly zosilneli a ošpliechal najbližšiu stenu krvi, stakajúcou mu až ku chvostu. Nechala som rybu rybou a kuchynskými utierkami som začala tie flaky dŕhnúť. Bála som sa, že keď sa Marek vráti ož rodičov a nájde krvavé žmuky na stene, budeme mať po pokojných sviatkoch.

Už aj tak som mala dosť starostí s vyvetľovaním, že chcem toho kapra zabíť, aby sme ho mohli jesť na štedrý večer. Otac mi ho doprial dvadsiateho tretieho a Marek sa nemal kde ospechovať. Opláchol sa teda v umývadle a prišiel mi, aby som sa kapca zbavila.

Sam že dnes ráno vypadal k rodičom po zemiakový šalát a papáky, dala som sa do zabíjania. Matine som si spomínala, že kaprie kŕmky by mali byť aspoň cez noc namočené v mlieku, aby toľko tepóchl. Táto maličkosť ma však nemohla odradiť. Vkládala som do toho mäkkejšie mäso priveľa nádeje. Bol to paradox: treba zabíť kapca, aby som nadobro nezamurdovala naše prvé spoločné Vianoce v novom byte.

037

Aleby to nestažilo, Marek mal duň na to narodeniny. Jeho mama rada rozpečovala, že sa narodil krátko po polnoci, hoci v zdravotnom zázname mal čas 19:30.

Za hlavou som kaprovi jemne narezala kútu, chytala ju do kombináčiek a začala stahovať. Otvorili sa dvere a objavil sa v nich Marek, očividne čakajúci na moju pomoc s taškami. Rýchlo zhodnotil situáciu, keď ma uvidel s kombináčkami v ruke, zatiaľ čo drohú som mala strčenú v kaprich šľaboch.

„Tebe už nadobro švihlo.“

Hočil tašky o zem a dal sa do poučovania. Vraj si myslel, že kapra hodím niekam do potoka alebo odnesiem susedom. Svoju teóriu o rybacej duši som si radšej nechala pre seba, keď som klopile oči a snažila sa prepočítaj jeho urážky. Veci, ktoré doniesol, nechal pri dverách a odišiel sa prezliecť. Začala som televízor, takže sa dalo predpokladať, že sa onedlho upokojí.

Postierala som novinami lepkavé špičky, čo sa rozležali po celom stole, potom som kaprovi rozrezala brucho a vytiahla z neho vnútornosti. Duša bola tam, jemná a ružová. Stlačila som ju slabou rukou a zamýšľala sa nad zmyslom života, keď do kuchyne vošiel Marek.

Znechutene pozrel na moje krvavé ruky, ktoré som k nemu natiahla.

Povedala som: „Jedz to!“

Pofukal si po čele, zbral si z police špičradlo a kaprovu dušu mi s šklábkom prepíchal. Zoštvorila sa mi na dlani ako splasnutá šuvačka. Marek si opätne koniec špičradla strčil do úst a odišiel. Vnútornosti som hodila do pripraveného koša, nakoniec som odrezala kaprovi hlavu. Otec nám z nej robieval polievku, ktorá zvlášťne zapáchala a my sme si do nej sypali kúsky upečeného chleba. Teraz sme nemali ani oplátky, zabudla som ich kúpiť a Marek odmietol čokoľvek pýtať od rodičov, lebo by sa za mňa musel hanbiť.

Do večere sa pri mne ani neukáňal. Kapra som naporciovala a ochutla. Kým sa pomaly smažil, doviedla som kapustnicu a zdobila perníčky. Okolo dímaj som vošla do obývačky, Marek driemal. Jemno som ho zobudila, aby si obliekol aspoň košeľu, že ideme jesť.

Najprv mi vynadal, prečo ho budím tak neskoro, u nich doma sa predsa začína večerať s prvou hviezdou. Odišla som si aj ja obliecť niečo slávostné. Postavil sa za mňa a netočumel, prečo som nerozviesila stromček, u nich doma sviatí celé dni. Zabudla som sa mu

priznať, že elektrické sviečky, čo som pred týždňom kúpila, ani nabíkli, keď som ich zapojila do zásuvky. Dobré, nasmadla som, nabila som tajnosti nedeľky, a dala by som pravú ruku za to, aby sa svičková téma medzi nami neobjavila minimálne do konca roka.

Večera bola prekvapivo tichá. Pustila som z rádia kolady, Marek pohmkával, keď mi nakladal maslové pupáky. V kapustnici mu chýbali huby, v mejon falšto bolo priveľa hrášku. Šapra pochválil, vadil mu iba kúsok od chvosta a veľa krmí. To ani náhodou nebola moja chyba, tak som bola relatívne spokojná. Po večeri sme sa pomedlili, sfúkli sviečky a pešili do obývačky k stromčeka.

Darčeky som samozrejme nemala pobalené, tak som mu ich len tak chcela podať. Pohrdlivo sa zasmial a dal mi na zabalenie kopy čaru, pretože si ľahol do postele a okamžite zaspal. Kúpila som mu novú kravatu, čo mi odporučil a jeho mama, lebo ona mu k nej kúpila košelu. Marekov otec mi poradil nové hodinky, ktoré som bola vybrať s jeho sestrou. Kúpila som aj niekoľko drobností pre rodiča a kým som všetko pobalila, bolo jedenásť hodín a Marekovi zazvonil budík.

Vstal, prešiel si oči a odíšiel sa napiť vody, zatiaľ čo ja som si z kúčky vybrala balíček pre mňa. Z kuchyne sa ozvalo prudé nadávanie a ja som stuhla. Pomedzi vulgarizmy som zachytila slová krv a stena.

Marek na prírútil z kuchyne a z očnej sily mi jednu strelil. Hodilo ma do stromčeka, odevy na ňom zahrkali. Stúpila som pri tom na jeho hodinky a pod náporom mojej nohy praskli. Schytil ma za vlasy a odťahol ma, aby som už nič nepostúpala.

„Na správnosti, to by tá bola, rybár dole a hlavy a lupiny!“

Napätáhol sa ešte raz, keď som mu v tom zabránila a celou silou som doňho sotila. Spadol na zem, udržel sa hlavou o roh stola. Obľiekla som si pančuchy a svietiace nohavice, na tieľko som navetivila tričko, náhľ a sveter, na nohy si natiahla hrubé ponožky. Prekročila som Mareka ležiacoho na zemi a umyla som si zuby, aby mi z úst nepáchla ryba, keby ma chcel pred kostolom pobozkať niekto známy. Trochu som sa primakovala, obľiekla si čiapku, išť a kašat. Reklavica som si natiahla až potom, čo som skontrolovala Marekov pulz.

Polnočné umlo sú vždy krásne, nesčíteli, či sneží alebo je suchá zima. Stála som pred

koštom a spievala z pláche hrdia. Časť
„Pani, povedz iba slovo a duša mi ozdravie“
ma rozplakala. Po omži sme si podali a nie-
koľkými susedmi ruky a fla som dávala.

V noci sa mi snival zvláštny sen. Stála som
pred našim koštom a hľadela na susedné
hlavy. Prichádzala odiaľ početná rodina, muži
mali široké klobúky, ženy sklonené hlavy,
ich deti boli mlčky. Jeden z chlapcov niesol
na rukách kapra. V tej chvíli sa ryba z hrude
vydala žltá, krv ostrigala chlapcova tuda.
Hviezda vyletela na nočné nebo a zostala tam
svietiť, žiarivá a vzdialená.

bodliaky

Zapichla som si bodliak do oka. Ani ma to tak nebolelo, ako skôr prekvapilo. Bežala som k záhradnej hadici. Mama zdvihla hlavu od buriny.

„Čo ti je?“ kričala na mňa, kým som si prúdom vody vymývala bodanie z rohovky. Potriasla som hlavou a rozhládla sa okolo seba. Oko asi nebolo poškodené, videla som len trochu zahmlene. Nialo ma však prečierne píchalo pod viečkom.

Utýla som si ruky od hlavy a oko si pošmola. Nepríjemná bolesť zosilnela. Prešla som k mame, nech sa mi nah pozrie. Skákala okolo nás pes od susedov, tak som ho odohnala

rehou. Na ňu ma páchal pohľad jeho majtateľky Šocky, ktorá kopala zemliaky.

Mama mi v oku nič nevidela, zhodli sme sa, že to pichanie spôsobilo iba podráždenie. Znovu som sa nahla nad hriadku a prebehol ku mne pes. Spoznala by som ho, aj keby som očiekla, lebo vždy usrdí, akoby už zdochol. Priblížil sa k mojej tvári a obližol mi oko.

„Romo!“ zvolala mama, ktorá sa skládala pri mne a spakruky ma strelila po tufáku. Mňa jeho zvláštne gesto prekvapilo takisto ako bodliak v oku. Romo pochopil, že pri nás ho čakajú len nepríjemnosti, tak sa pomaly posunul k susedčiam. Tam sa schýlil do tieňa a ľahvo prišmúril oči.

Na vedľajšom pozemku sťahoval traktor. Natiahla som sa za motykami, ktoré prečnievali cez bránu k susedom. Straj okolo mňa a hmotom prefrčal. Šofér ľavo alebo otočil hlavu a bmlol si po šíte na špinavej čapici. Už dávno ma nepoznával. Dalište prekvapivé gesto.

Vždy, keď sa pri mne ozval zvuk traktora, oštreďila som sa na preseknuté dáždovky a porúcho vajčka, len aby som odolala pokúšenia pozrieť hore. Ľano občasoval zemliaky smúľ bodlom, potom vypol motor a posadil sa k susedčiam.

Borka, moja bývalá spoložiačka, k nemu kráčala s košom plným pivových fliaš. Cestou sa pešiarila pri mne, pýtala sa na veľkosť našej mrkvy a či nás Romo neotravuje. Odkedy začala chodiť s Janom, sme si už veľmi nemali čo povedať.

Väčšom som vešala obliečky na vešiak. Romo bol znovu pri mne, skočil mi do prádneho koša na bieloseň, mal rád, keď sme ho nosili po dvore. Chcela som si ľahnúť na ľadálo a vyložiť bolavé nohy. Ešte som ho však ani nestihla vytiahnuť z pivnice, keď som si všimla, že Borkin otec vytahuje grú. Naše dvory odjakživa oddeľoval iba provizórny plot, v ktorom si Romo mohol hocikedy nájsť diery na prečesenie.

Jan vynášal z letnej kuchyne stôl, na ktorom Borka niesla stoličky. Myklo mi hlavou, pretože oko ma stále občas bolelo. Zastavila som sa na počaste do pivnice a zadívala sa k svojim nohám na pta.

„Borka, idem k Váhu, môžem zobrať Roma na prechádzku?“

Borka neváhala s odpoveďou ani sekundu. Usmiala sa.

„Donesiem ti vodidlo.“

Cestu k Váhu tvoril šľach chodník medzi vysokú trávou a polia plné stn a diviakov. Náš som sa Roma pustil z vŕšky, taký pohľadný zasa nebol. Mala som ju však nastavenú na maximálnu dĺžku a ťahala som ho ďalej, len keď sa prilepši roztiekal.

Asi v polovici cesty som si všimla, že zvláštna vyhadzuje predné laby. Zastavila som ho a pešiarila k sebe. Mal ich plné lep-kavých fialových bodliakov. Skláňal sa k nim a snažil sa odeviknúť ich zubami. Vždy sa však o na popíchal, zapeskal, pohodil hlavou a skúsil to znovu.

Zlákla som si k nuzmu a pokúsila som sa mu jeden vytiahnuť, vrátil sa a uskakoval. Trochu som sa oŕho bála, potom mi však napadlo, že by som mu ich mohla rozmočiť vo vode.

Ocitli sme sa na kamennom brehu, na chvíľu som sa tam zasačila. Z blýtky pri vode vychádzal môj bratranec Ivan s pešiarkou. Obeja ma pozdravili. Tráva za mojím chrbtom zašuchotala a poie mykanie ma prinútilo pohmúť sa k vode.

Podišla som k brehu, voda mi trochu močila botanky. Pozerla som na utlačenú tráv medzi blýtkami. Perfektné miesto,

kryté dotým strocom. Romo nie a nie vojsť do vody, tak som ho pomaly pŕitiahla k sebe. Vchádzala som do vody a pes za mnou.

Kráčala som do stredu prúdu, ktorý som poznala od malička ako vlastnú diaľ. Trčala som zahla a šla po mokrych kameňoch, vybledla som sa malej kamennej brádzke a ocitla sa v hlbokej vode. Ako deti sme sa tam ani neodvážili, teraz mi trča len krk a hlava. Lenko som namotala najviac, ako sa dalo, ruku som natiahla skoro ku kolenu. Nechcela som si ponoriť hlavu, tak som stála v krčľ. Váh okolo mňa víril a ja som si máčala špičku brady.

Druhou rukou som si stále viac a viac žmolila oko, sústredila som sa na stupňujúcu sa bolesť pod viečkom. Uzrimená som vyšla na breh, pustiac vodu z ruky. Bola neznesiteľne ťažká. Hodila som sa na koleno, všetkými prstami som si tlačila na oko.

Ruky som spustila na štrk. Prúdka ma pichlo v kútiku oka. Ukazovákom a palcom som sa dotkla očnej bulvy, ničto som tam mala. Uchopila som to, zašmurkala a vzdialila od seba, aby som mohla dobre vidieť.

Bol to osten bodliaka, obalený mazom. Dejala som ho s prekvapením medzi prstami

a potom som sa puzrela na retybného psa. Chlpy mal mokré a po bodliakoch na jeho tele nebolo ani stopy. Odplavila ich voda. Dobré vodíť.

veslo

Skupinka detí v oranžových záchranných vestách sa nabíjala po vrátkom pontónovom meste. Táňa s Honzom stáli na jeho konci a pramálo sa o ne zaujímali. Ona ukľadávo pozerala do jeho tváre, kým on šmúril oči pozorajúc ponad jazero. Všímal si jej pohľad a Táňa rýchlo odvieďla pozornosť na deti.

„Ktorý z nich švihne dole ako prvý?“

„Sereň na rúch,“ zamrmľal Honza. Vybíval sa k brahu, kráčajúc cez moko odstraňoval deti, ktoré mu vbehli do cesty.

Táňa ich rýchlo spočítala, aby vedela, či mu má zakrížkať, aby sa vrátil. Bolo ich desať.

„Pani učiteľka, máme už na voňu?“
spýtal sa malý čiernovlasý chlapec. Nesilene sa usmiala.

„Akurát som chcela napúkať. A nie smúť učiteľka.“

„Môžem ja?“

Vydecoš a natiahol ruky za púšťkou, čo jej visela na lreku. Hneza už sadla na lavičku, šláľal cigaretu a pozoroval bližšie sa auto. Znovu ju absolútne odignoroval.

„Mami,“ povedala Táňa.

Deti spozorneli a keďže už vedeli, že bude nasledovať, podskákali do člnov pripojených k moku. Ani Táňa po desiatich rokoch strávených na vode nevedela tak bezstarostne nasadnúť do lacných lodítek, ktoré detskému demova kúpilo mesto. Boli príznané jedna za druhou, každá inej farby, všetky rovnako zhádzavé.

Z auta vystúpili dvaja chudí chlapi a Táňa stislo srdce. Vedela, že Honza s nimi kľeťuje. Bola rada, že deti sú už posádzané na drevených prúčkach a hádajú sa o veslá.

Chlapi odišli chvíľu predtým, ako Táňa s detmi povyskakovali na breh. Všimla si, že Honza ukazujú celý čas k vode a lodičkám.

Kým si deti vyzliekali vesty, prísadla si k Henzovi. Pri jeho nohách bola kópka filtrov od cigariet a aj teraz, kým fajčili jednu, balili si ďalšiu.

„Čo tu hontí chláci?“

„Chcú kúpiť tie tvoje jachty,“ zasmiel sa Henza. Deti k nej pohádzali vesty a bežali smerom k budove domova. „Nebuď paranoidná.“

Táňa zhlásila, no nepovedala nič. Ďalej sa oberala za deťmi a rýchlo sa postavila. Henza ju s cigaretou v kútiku úst zadržal.

„Kde je?“

Obišiel lavičku a kráľ za deťmi. Táňa sa dala do zbierania viest, keď za sebou začula Henzovu otázku.

„Večerný kurz dnes bude, á?“

„Áj,“ odpovedala Táňa. Poserala na lodičky, najmä na poslednú z nich, ktorá bola nebezpečne hlboko ponorená. Pri mŕtve stálo asi dvadsať vesiel, ponášaných do mliečnej pôdy, až vyzerali ako kustrbý farebný plot.

Po večeri vybehla do izby gea fascikle so zadankami na dobeudružnú večernú úlohu. Na vodu chodí za tmy len mimoriadne,

bola však teplá noc a mesiac v úplne svetlel jazeru a jeho okolia.

Najstaršie deti sa už metalí po chodbách. Henza stál opretý o zábrubiu dveri jednej chlapčenskej izby a smial sa na celú budovu. Pozrel na ňu, keď kráľalo doko.

„Drozdka budem s chlapcami poserať liga majstrov, jo?“

„Šibe ti? Nemôžem ísť sama!“

„Je ich iba osem, tu zvládneš,“ povedal Henza, vošiel do izby a zavrel dvere. Po chvíli sa z nich ozval ďalší burčanský smiech.

Pri moste stálo nastúpaných sedem detí, lebo Aničku bolelo brucho. Traja chlapci a štyri dievčatá. Všetci boli varušení, no tichí, čomu sa Táňa potešila, lebo ju bolela hlava.

„Hlavne sa držte stále pohromade, aby som vás všetkých mala na očiach. A chleba si vesty,“ vysvetľovala, zatiaľ čo im rozdávala farebné papierové zvitky.

Ťa jej povedal sa rozbíhli k stromom napravo od mosta a zmizli medzi nimi. Otočila sa a poserala do okien. Len za jedným z nich, na prízemí, Mikotako svetlo televíznej obrazovky. Zajtra ho bonzne a povie, že predával niektorým

chlapcom cigarety. Bude to tak pre všetkých lepšie.

Z lesíka sa ozval krik a štekot psov. Táňa automaticky schytila jedno zo zapáchnatých vesiel a bežala tým smerom. Spomedzi stromov sa vyrytli deti a za nimi bežali dva psy, ani nie také zúrivé, ako daviho veľké.

Táňa ignorovala deti, ktoré sa štekli za ňou a bežala smerom k psom, pripravená odohnať ich malým ružovým veslom. Zvieratá však zastali, párkrát ešte zahákali a utli prať. Deti plakali a kričali. Vrhli sa k nej, pukrikovali, sa a ona poobierala všetok pokoj a sklonila sa k nim.

„Už je doba, pre dieťať končíme. Ideme dom.“

Zazvonila sa. Počítala. Traja chlapci a tri dievčatá. Počítala ešte raz. Šesť.

„Kde je Táňa?“

Tie z detí, ktoré boli schopné sa poobzerať okolo seba, sa znovu rozjačali.

„Zobrali ju tie psy, zobrali ju!“

„Dovnútra, okamžite!“ tlačila ich Táňa telom k domovu. Deti sa rozbehli tým smerom. Chceli vyjsť na krokodila ležajúce na ním; vďaka všetkým, že sa nevrátili do lesíka.

„Stoť nájdite dom, alebo niekto a pošlite ho za mnou. A nech dá vedieť rodičovi.“

zvola za nimi, keď videla, že vedúceju cez zadné dvere.

Bežala k vode, čo jej síly stačili. Kedysi sa na to miesto choďili s Honzom milovať, za veľkú košatú vrbu, ku ktorej bol ťažší prístup, no bolo pod ňou dosť miesta aj pre tridsať detí. Táňa si uvedomila, že stále pevne zvierala veslo.

Zastala na kraji vody. Bolo tam ticho a ovsa väčšia tma než pri mŕle, kde svietilo niekoľko lúčov. Na kladine kúsok od brehu sa nachádzala oranžová vesta.

amazonka v nádrži

Saša pozeralo na taponosú rybu, plávajúcu v akváriu zavravo jej hlavy. Prazdnila na svoj odraz. Otočila sa a pomaly otvárala nádpúlné pery. Pôkaj, le by mohli byť obe z Brazílie a mať rovnakého peska.

„Ešte desať minút a máš fajnovu,“ pretrel okulo naj vedáci. Teraz si predstavila, ako vytiahne prvú rybu za chvost a ovalí ho šara, až tak pľasne.

„Ešte desať minút a čerám mať výplatu na účte,“ povedala, na čo vedáci len pokrčili plecami a odšli.

Saša napotrebavala, aby jej meškala výplata aj z tejto, inokedy spoľahlivej práce. Vedala

však, že v ten deň sa už na účte nasotýjevi nič.

Odlúčila vedro mrazených kreviet a kývla na kolegyniu, aby dokončila kŕmenie za ňu.

Prezískala sa rýchlo, strhla sa pri každom zvuku, či nejako vedáci a nabude jej pod zámliekou dôležitého rozhovoru hľadieť na prsta. Tričko ju od vachu, čo prádlí dnu cez vetračku. Po celom dni však bolo všetko lepšie než rybaci smrad.

Až vonku si všimla, že by mala byť ešte iba minúty v práci, a už už meškala do ďalšej.

Odomkla bicykel a pustila sa dole miestnym kopcom pomedzi stromy. Záhradnícke a chovateľské centrum bolo súčasťou areálu s jazierkom a s niekoľkými výbehmi pre zvieratá a návštevníkov. Zastavila, aby cez cestu prešla skupinka detí so včelárskych kuklách. Saša vykla a zveržila nos, keď si všimla, že je s nimi vysoký šitihly maš. Aj on ju uvidel, kývol jej a ona naviedla odhadnút, aký výraz má na tvári, zakrytej čiernou čiapkou.

Takmer zabudla točiť pedálmi, keď sa pokúsila spomenúť si, koľko pešene mu bola ešte dlhá. Niečo z pešasi, čo si požičala na boľavý zub, mu už vrátila. Boľavý zub, tak to volali s šrikom.

Nechala bicykel pred domom, kde bývali, a utekla cez cestu a dolu chodníkom. O niekoľko domov ďalej ju už na trávniku očakávala stará, poskripávajúca sa o franciasku palicu. „Pani Vádurová, prechádzate!“ „Ale kde. Chcela som skontrolovať ruže, či ich treba ostrihať.“

Stará žena predstierala záujem o kvety dokonale. Sasa nerada meškala aj preto, lebo vedela, že pani Vádurová ju bude čakať vonku, pretože sa v šiestej buji sama doma, odvtedy, ako jej v tomto čase pomrel manžel.

„Počkám, kým som niekedy cez dach Erika, keď bude teplo. Takto nachladnete. A nemáte ani ponožky!“

Zaslačila pani Vádurová dopredu a posadila ju pred televízor s miskou sušených marhúľ, nech jej nezavádza, kým upecie a navaří. Pomaly, navařene obriadila celý byt, kým varila zemiaky v šupke. Očistila ich, osušila na masle a pridala k nim grilovanú rybu zo včera.

„Tvoja špeciálna,“ usmiala sa starona a Sasa vedela, že je dobre, kým má po miske ovocia taký apetít.

Sať sa páčilo, že kuchyňa bola otočená na západ a nad dverami bolo veľké okno do záhrady. Spomenula si na to, čo je čakať doma,

sakra a všetky ďalšie dni a najmä, že nemieha zabudnúť na dľa, čo má u včelára, ktorého máma si ani nepamätala.

„Money, money, money, must be funny in the rich man's world,“ spievala si pri umývaní riadu.

Z obývačky sa ozval buchot, pešie koť odložila posledný príbor. Pani Vádurová zmätená stála nad hromadou brodní, reťazí, zlých zubov a hodínok. Sasa ju posadila a všetko poschovála späť.

„Načo to vyberáte? Staré haraburdy.“

„To je rodné zlaté!“ volala horúčkovo pani Vádurová. Sasa len pokrčila hlavou a mimajúc odložila drevenú škatuľu na vech police za fikus, čo jej pripomenulo, že ho zabudla poliať.

„Vážim si si nové nábytok vlastnú rú, ale na toto si spomenie vždy.“

Oložila starú šanu do postele, nech dieťa romantický film, a šla preč. Ulica bola tmavá, svetlá neboli zastavené na skoré stmievanie. Ich dom bol odemknutý. Z poschodia počula hlasy spodobných, na chvíľku už dnes nemala náladu. Vošla do kuchyne a postavila na šparák sedem drobných zemiakov v šupke. Ona si k nim rybu nespraví.

V záhrade sa zažalo červené svetielko a na jeho mieste zostala žeravá bodka. Saša vybledla voň a vytiahla mu cigaretu z úst tak energicky, až mu dala po nose. V prvý chvíľ sa preškolil, potom sa na ňu zahnal, že ju ešte viac roztúžilo.

„Haraš ti?“ spýtal sa a natiahol sa za cigaretu. Saša mu ju vzala a ovedala, vedela však, že Erik si obyčajné cigarety nečúla.

„Povedala som ti, aby si to viac natiahol do dymu!“ kričala, kým zapasili o jointa. Vybíral jej ho svojimi silnými rukami a pokojne skontroloval, či ešte horí. Potom potiahol a držal, kým ona pemeš. Začala, ako nad nimi niekto pomaly otvoril okno.

„Mám nervy.“ povedal stoicky Erik, keď vyfúkal dym.

„Ide si na to vzal?“

„Chalani v reboze mi dali.“

„Mohli ti dať jeť, potrebi sa na seba.“

„Hovorím, že mám nervy.“ podával jej jointa s úprimnou otázkou v očiach. Saša pokrčila ruky na pŕsach. Z okna nad nimi zmizla hlava. Nešla však ďalej, tým si bola istá.

„Čo sa stalo?“

„Máma boľavý zub.“ uchechotal sa. Saša stislo sedce. Erik si všimol jej úľak, zasmial sa a pokrútil hlavou.

„Mie taky, ako bol tvoj.“

„Má. Vždy je treba na to dýchať.“

Budík o piatej ju vyňal z postele. Erik ešte spal, hoci jeho pípai už dobeu polhodinu. Vždy takto vstával- nevstával a potom sa naháňal. Oč dávalo doňho kvôli tomu prestala skákať.

Uvasila si kávu a hodila do úst poločierny banán. Taký, že už nikomu nebude chýbať. Vtedy si všimla, že vonku prší.

Šlapala do poďalov, prišpláť hlboko stiahnutý.

„Ty vyzeráš.“ smial sa jej vedúci, striekajúci si doodovant na tričko. Saša mala roztečený make up a vlasy splasnuté na tvári. Rýchlo sa prezliekla a keď si šla zavesiť veci na radiátor, narazila do akvária na zemi.

Už chcela nadávať, nato majú nádrž v ťatni, keď si všimla, že je plná vody a pláva v nej ryba z Amazonky.

Vošla do predajne. Okolo pôvodného domova exotickéj ryby skákali traja opravári. Informoval ju kolega, ktorý zapínal fontánku, striekajúcu plastovému žralokovi z papule.

„Vraj v noci prestal fungovať filter a keď ho šéf šiel opraviť, čosi tam prasklo. Chuj.“

Dúfam, že tá ryba skape a dať ju ju zaplatiť. Viac, za koľko ju chceš prediť?"

Sala pokrčila hlavou.

"Za rovnú tičku eur. Čo by som ja s takými peniazmi vedel spraviť?"

Otočila sa s otvorenými ústami smerom k pokazennej nádrži. Čo sa človeka si dovolí kúpiť si rybu, navyše takú krásnu a nezaujatú? Nepestala na ňu myslieť, kým umývala dielku okolo veľkých kadi, kde sa nahýnali deti a vypali potravu pasterizovaným kaprom. Bezducho vyrovnávala keramickú hrady, trubice pokladov a iné doplnky do akvárií, a premýšľala, či ona sama by na rybu zarobila za tri mesiace, a nemohla by mať čiade iné výdavky. Určite nie Erikovi boľavý chrup.

Večer sa dostihlo unavená od pani Vadimovej, s ktorou absolvovala úsporné kúpanie. Sadisticky ju tesilo, že bola taká unavená, že vôbec necítila hlad. Z kuchyne sa však nuda známa vôňa, tak tam sašla a našla Erika robil lečo s vajíčkom. Jedine, čo vedel pripraviť. Obrátil sa na ňu, ako fialové.

"Bože," vdychla a sadla si na stoličku.

"Už dnes bolo ošidive neskoro. Dáš si?"

Jedli spoločne bez slova, Sala však vedela, že príde na prstas peniaze a ona o nich už

nechcela počuť. Erik sa nahýnal, aby niečo povedal, zabohlo mu však a rozkašľal sa. Sala ho bôchala sústavným úsmievom.

"Napadlo... napadlo ti niečo?" spýtal sa, keď ako tak nashral späť dych.

"Nič iné, len že mám počkať."

"Povedz mójemu ľavému oku," osopil sa na ňu Erik. Sala bola unavená, nechcela mu však dnes nič darovať za darmo. Včera bola nášho mierna.

"Povieš mójkej spravej hlave, keď jej napadlo ísť do blázne s fetiškami a dilermi." "Nie o tom hovno," mával rukou a jedol ďalej.

"Tak sa staraj sám. Aj peniaze si zdieľ." Erik poťol na ňu známym pohľadom

a Sala vedela, že dohovoria. Bola rozhodnutá podať mu zo svojich peňazí ani cent. Predbehla ho.

"Áno, na boľavý zub sme sa došli, ale to bolo iné."

"Vidíš, aká si sprostá, ešte viac, čo to bolo, aj ja viem, ale buď to volaj boľavý zub, kým neskapeš."

Odtiaľ z kuchyne, kým on ešte hovoril, a započula ho, až kým ju okolo polnoci nezbudil jeho kriek z predstene.

Centrálny príjem bol krásny, napriek tomu čakali na vyšetrenie dlho. Šafa pezdrlavala Erikovi ľad na podrámanej tvári. Vyhovorili sa na strmé schody, dostali lieky od bolesti a domov sa vrátili taxíkom. Kým sa Erik ľuchotal do domu, strkala ruky do vreciek nobyrie a mliekiny až po lakty, aby tam niečo vydolovala. Taxikár sa usmial, šovčilne od nej pejal hrie minci a odišiel. V duchu si ich propočítala a uvedomila si, že mu dokonca dala o desať centov navyše.

Spala málo. Erik vedľa nej sa prehadzoval a nadával. Pozerala z postele do sychraveho počasia. Nemali ani na šalízio, odkedy sa im tie posledné zmizli.

„Už ídže do mŕoty? Dones mi vodu.“

„Ak sa budeš cítiť lepšie, choď k Vadarovej. Dá ti pár eur za tie ruže a možno jej treba aj čosi opraviť.“

Kým si v práci zamykala bicykel, niekto k nej zozadu pristúpil. Myslela si, že to je vedúci a pokúsila sa o nejaký zo svojich šarifikov, tak sa prudko otočila. Stál však pri nej veľár v pripúšťi a nerečne sa usmieval. Pokúšila sa úsmev opätovať.

„Ahoj.“

„Stano,“ pochopil muž jej rozpolky.

„Stano, jasné. Ako sa máš?“

„V pohode. Včely nelietajú, tak pomáhám pri kŕmách,“ ukázal na svoje zablatené čítiny. Šafa na ňom videla, že nevie, ako začať, a jej sa tak veľmi nechcelo.

„Ako som tá minule vŕtel, spomenul som si... viete.“

„Puzri, bej, ja si pamätám... Mám toho teraz strašne veľa, tri práce a viete ako, nikdy neplatia puziadne a načas.“

„Chápem, ale počítal som ti už pred pol-rokom.“

„Nebój sa, všetko bude,“ cívala Šafa do vzduchu centra, kývla mu a nechala ho stáť pri stojane na bicykle.

V šatni znovu narázila do nádrže s rybou a len len ňe sa udržala, aby do nej z celej sily nekopla.

„Ja som to videl,“ povedal vedúci, prachádzajúc okolo. Celý deň jej potom pridával práce vonku, vŕžila vo fúzikú vecia raieliny a vyhadzovala staré sklo na dodávku. Našťastie skončili trochu skôr, lebo pri výkopových prácach okolo jazierka prefali kúbbu a vypadla im elektrina v celom areáli. Dotiahli staré trafo, aby aspoň ako tak získovali filtre. O pol piatej bola premočená a studená, keď si sadala na lavičku vedľa kolegynze.

„Došla výplata?“

Saša pokrútila hlavou, kým si vyzliekala pracovné oblečenie a hľadela bezdôcho na rybnú. Tá sa vznášala blízko pri hladine. Oba sa strhli, keď do miestnosti vošiel vedúci.

„Tu je smrad z tej tyčky,“ nadával, poľskal k Saši a hľadel na ňu celý čas, kým otváral náno. Saša na seba nahádzala vodu a vyšla von. Prekvapilo ju teplo, ale bolo to možno len zdanie, keďže sa po celom dni konečne preliekla a prestalo pchať.

Zaviezla sa do centra mesta, zastavila pred bankou a skontrolovala, či jej na účte nenabehli peniaze. Svietila tam však stará známa maša, tak sa odviezla o pár ulíc ďalej a zarvonila v luxusnej bytovke.

„Detom sa ešte nechce spať, ale navadi, pustí im nejaký film a ak budú hladné, v chladničke je pizza aj jogurty, nech si zoberú, čo chcú,“ dávala jej posledné inštrukcie Karina, kým si jej manžel už po stykárň čístej lakovanej topánky. Rodičia sa rozlúčili s dcérami a vyšli na chodbu, odkiaľ sa ihneď ozvala rúriť výmena náhorov.

Deti ju už nepočuli, sedeli ako kukučky na gauči v obývačke a čakali, kým im Saša niečo pusti. Dve päťročné dievčatá, rovnaké

do poslednej pehy, boli celkom zvláštne a Saša si k nim za dobré peniaze vlastne chodila oddýchať.

„Čo chcete poterať?“

„Nemá!“ zvolali naraz.

„Kým niečo,“ zatiahla unavene Saša, ale dievčatá jej porozprávali, ako boli pred týždňom s rodičmi v Dubaji a trochu sa tam potápali. Podľa ich reči pochopila, že ten film u nich bežal posledné dni nonstop a nemala síly sa s nimi natahovať. Tak len pestila prehrávač a vyležila si nohy.

Rodičia sa vrátili o polnoci, deti spali, Saša bola hore, s trošou kávy v sebe. Karina zostala s dcérami, zatiaľ čo muž naložil Saši bicykel do obnovebného auta a zaviezol ju domov. Erik jej kedysi nabíjal, aby ho skúsila zvest, vraj ako vyčistená milánka takého chlapa by sa nemala rie.

Nali opili, no vydesilo ju, že to Erik myslí vážne. Erik v záhade fajčil. Podal jej cigaretu, keď si ju všímol.

„Nemám chuť.“

Sledovala jeho dobrotú tvár a žmolila päťdesiaturovku v dlaní. Boli to veľké peniaze, tretina jej nájomu či jedlo na celý mesiac. Potom mu ju podala. Erik vystrel peniaz, dvihol ho do vzduchu a zasimol sa.

„Kde chod pre ceruzku a dokresli miu.“
 „Tolko ti chýba?“
 „Nič, nie.“
 „Prečo? Nebola som na teba nejaká milá,
 ale sme spolu, pomôžeme si.“
 „Ja si pomôžem sám,“ potiahol si z cigarety.
 „Bol som u starej. Všetky kohútiky jej
 kvapkali. Tie ruže som trochu ošmykal. Dala
 mi dvacku.“
 Sasa nevedela, čo povedať. Určite si za to
 kúpil cigarety. Bola však zrazu strašne nervó-
 na, tak siahla po škatuli a jednu si zapálila.
 „Potom som jej zavesil tie staré hodiny,
 dve hmoždinky a bolo to. Ukazovala mi aj tú
 šperkovnicu.“
 Sasa si potiahol a zarazila sa. Poserala
 úporne pred ňou, lebo sa bola otočil hlavou.
 Nakoniec tak urobila. Pokoprázne pohľady sa
 im strelili.
 „Prečo mi to hovoríš?“
 „Len tak, že som tam bol, aby si mala
 pokoj v duši,“ povedal Erik, zhasol cigaretu
 o drevený schod a vošiel do kuchyne.

Sasa sa prevažovala, až sa bŕla, že potrhá po-
 slednú plachtu, čo im zostala. Vstala, obliekla
 si ľahkú vetrovku, obula boty a vyšla pred

dom. Bola stále jasná hlboká noc, niečo okolo
 tretej. Chytila bicykel za riadiacu pásky.
 Dvere za ňou sa otvorili. Bol to Erik, posta-
 vil sa k nej.

„Nemôžeš spať?“
 „Idem sa previezť. Čo ty?“
 „Prejdem sa do pumpy pre prú.“
 Bez slova sa vydal dole ulicou, kým Sasa
 nasadla a otočila sa na opačnú stranu.

Lesík pri centre bol tichý a sivý. Nacha-
 la bicykel kúsok od vetupnej brány pred
 budovou, prešuchtala sa vlnkami kŕmami
 a prešla cez deravé plotisko k služobnému
 vchodu.

Sasa sa presvedčila, že okno je otvorené.
 Iba preto nemohla spať. Po pár krokoch
 zastala. Vrátila sa. Pod oknom zostal fúrik.
 Postavila sa doň a jediným pohybom nohy sa
 zachytila na okne.

V izbe bolo teplo a vlhko. Trafo bučalo,
 v niekoľkých akváriách sa aj vylúčilo. Vedela,
 že ich šetrná je len prístavenou bunkou, bez-
 pečnostné zariadenia, ak aj fungovalo, v nej
 nemalo dym.

Pozrela na rybu. Zdalo sa jej, akoby sa
 ležerne opierala o dno nádrže a potom
 zdvihla pohľad, keď uvádzala na sklo tvár.

„Jedeme do Brazílie, Willy?“ Sada sa pridusane zasmiala, vzala zo svojej skrinky čiernu igelitovú tašku a amazonskú rybu do nej chytila. Vyšiel z okna a s taškou prehoditou cez záplietie, akoby si len odskočila po obľadenú knihu do bufetu, prešla k bicyklu.

Listie ju poškričkilo na uchu, nervózne ho odsunula. Nasadla na bicykel. Skúšala, ako jej bude najlepšie nieť rybu. Dala si ju na pravú ruku, potom na ľavú. Napeken strčila rybu pod vetrovku a zapla si zips až po krk. Zastíla na ruke prudké štipnutie a vtedy si uvedomila, že ju obťažovali včely, nie halúšky.

Rýchlo nasadla na bicykel, vytriaslo ju na mokrom listí, kým vyšla na cestu. V kupačnici jej zabručala včela. Spakruky si ju strhla, stratila na mokrú cestu rovnováhu a spadla na bok. Bicykel sa ešte chvíľu sunul po štrku a jej sa zdalo, že ten zvuk museli počuť všetci v okruhu kilometra.

Chvilka bezradne ležala na ceste a pod sebou necítila nijaký pohyb. Vyskočila na nohy, postavila bicykel a s bolestnou grimasou naň vysadla. Polovica tela, na ktorú dopadla, ju prímerne bolela. Počítala každé nové zabehtie do pedálov, lebo vedela, že keby to nerobila a myslala by napríklad na tisíc eur, nikdy by sa nedostala domov.

076

V kuchyni rozvenievalo maslo, na ktorom sa opekali malé zemiaky. Sada mňovala tú vôňu. Erik prišiel presne na poludnie. Nebol doma, keď sa vrátila, tak bola zvedavá, kde sa tak dlho túla. Vošiel do kuchyne, mal červené oči a igelitku plnú páva a včelky.

„Čo máme na obed?“

„Ryba a zemiaky.“

Erik jej vlepil prsty na krk, kým pozeral do panvice.

„Venla to krásne, báz si k nej pávo?“

„Ryba musí plávať.“ povedala Sada.

Vytiahla tanier, naložila im smaženú rybu, Erik otváral páva. Ulicou sa cavali sinými sanitky a policajného auta. Zastavili o niekoľko domov nižšie.

077